

**Κείμενα  
Νεοελληνικής Λογοτεχνίας**

**Α΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ**

**Τόμος 2ος**

## ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

Θεοδόσης Πυλαρινός, *Λέκτορας του Ιονίου*

*Πανεπιστημίου*

Σοφία Χατζηδημητρίου, *Σχολική Σύμβουλος*

Λάμπρος Βαρελάς, *Ερευνητής του Κέντρου Ελληνικής*

*Γλώσσας*

## ΚΡΙΤΕΣ-ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΕΣ

Γρηγόριος Πασχαλίδης, *Επίκουρος Καθηγητής*

*του Παν/μίου Θεσ/νίκης*

Ελευθέριος Καριότογλου, *Σχολικός Σύμβουλος*

Χρυσούλα Δελή, *Φιλολόγος Εκπαιδευτικός Β/θμιας*

*Εκπ/σης*

## ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Βασίλειος Βουβονίκος, *Φιλολόγος*

## ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗ

Χρυσούλα Βέικου, *Σύμβουλος του Παιδαγωγικού*

*Ινστιτούτου*

## ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΤΟΥ ΥΠΟΕΡΓΟΥ

Ηλίας Γιούρης, *Φιλολόγος Εκπαιδευτικός Β/θμιας*

*Εκπ/σης*

## ΕΞΩΦΥΛΛΟ

Δημοσθένης Κοκκινίδης, *Ζωγράφος*

## ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ

ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

## ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΓΙΑ ΜΑΘΗΤΕΣ

### ΜΕ ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΟΡΑΣΗ

*Ομάδα Εργασίας*

*Αποφ. 16158/6-11-06 και 75142/Γ6/11-7-07 ΥΠΕΠΘ*

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ,  
ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ  
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ  
ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Θεοδόσης Πυλαρινός Σοφία Χατζηδημητρίου  
Λάμπρος Βαρελάς

ΑΝΑΔΟΧΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗΣ  
ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

**Κείμενα**  
**Νεοελληνικής Λογοτεχνίας**

**Α΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ**

**Τόμος 2ος**

**Γ΄ Κ.Π.Σ. / ΕΠΕΑΕΚ II / Ενέργεια 2.2.1 / Κατηγορία  
Πράξεων 2.2.1.α: «Αναμόρφωση των προγραμμάτων  
σπουδών και συγγραφή νέων εκπαιδευτικών πακέτων»**

**ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ**

**Μιχάλης Αγ. Παπαδόπουλος**  
**Ομότιμος Καθηγητής του Α.Π.Θ Πρόεδρος του**  
***Παιδαγωγ. Ινστιτούτου***

**Πράξη με τίτλο: «Συγγραφή νέων βιβλίων και  
παραγωγή υποστηρικτικού εκπαιδευτικού υλικού με  
βάση το ΔΕΠΠΣ και τα ΑΠΣ για το Γυμνάσιο»**

**Επιστημονικός Υπεύθυνος Έργου**  
**Αντώνιος Σ. Μπομπέτσης**  
***Σύμβουλος του Παιδαγωγ. Ινστιτούτου***

**Αναπληρωτής Επιστημ. Υπεύθ. Έργου**  
**Γεώργιος Κ. Παληός**  
***Σύμβουλος του Παιδαγωγ. Ινστιτούτου***  
**Ιγνάτιος Ε. Χατζηευστρατίου**  
***Μόνιμος Πάρεδρος του Παιδαγ. Ινστιτ.***

**Έργο συγχρηματοδοτούμενο 75% από το Ευρωπαϊκό  
Κοινωνικό Ταμείο και 25% από εθνικούς πόρους.**

## ΠΑΛΑΙΟΤΕΡΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΖΩΗΣ



Γιάννης Μόραλης,  
*Στον υπαίθριο φωτογράφο*

**ΤΑ ΕΡΓΑ ΤΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ, εκτός από την ευχαρίστηση και την ψυχική ανάταση που προσφέρουν, συχνά λειτουργούν και ως ντοκουμέντα, όπου καταγράφονται και διασώζονται στοιχεία του πολιτισμικού και του ανθρωπογεωγραφικού περιβάλλοντος της εποχής και του τόπου στον οποίο αναφέρονται. Ο κόσμος δεν ήταν πάντα όπως είναι σήμερα. Οι κοινωνίες, οι άνθρωποι, οι αντιλήψεις, οι νοοτροπίες, οι ανάγκες, το περιβάλλον**

αλλάζουν συνεχώς. Πολύ συχνά επομένως τα κείμενα λειτουργούν ως καθρέφτες αυτών των παλαιότερων μορφών ζωής. Στην ενότητα που ακολουθεί έχουν συγκεντρωθεί κείμενα που καταγράφουν και διασώζουν αυτές τις μορφές ζωής, άλλες από τις οποίες έχουν παρέλθει οριστικά (π.χ. η σκληρή αντιμετώπιση των μαθητών σε παλαιότερες εποχές ή η παραδοσιακή αγροτική ζωή), ενώ άλλες επιβιώνουν μέχρι σήμερα (π.χ. ο θερινός κινηματογράφος).



Κώστας Κρυστάλλης

## Ηλιοβασίλεμα

*Το ποίημα που ακολουθεί είναι το πρώτο μέρος του ομότιτλου ποιήματος τον Κώστα Κρυστάλλη, το οποίο περιλαμβάνεται στη συλλογή Ο τραγουδιστής του χωριού και της στάνης (1893). Ο Κ. Κρυστάλλης, στηριζόμενος στην παράδοση των δημοτικών μας τραγουδιών και χρησιμοποιώντας τη γλώσσα και το ρυθμό τους, τραγουδά την άδολη ομορφιά της ελληνικής υπαίθρου και την αγνότητα των ανθρώπων του αγροτικού μόχθου.*

**Π**ίσω από μακρινές κορφές ο ήλιος βασιλεύει,  
και τ' ουρανού τα σύνορα χίλιες βαφές αλλάζουν,  
πράσινες, κόκκινες, ξανθές, ολόχρυσες, γαλάζες,  
κι ανάμεσα τους σκάει λαμπρός λαμπρός  
ο Αποσπερίτης.

Την πύρη\* του καλοκαιριού την σβηεί γλυκό αγεράκι  
που κατεβάζουν τα βουνά, που φέρνουν τ' ακρογιάλια.  
Ανάρια\* τα κλωνάρια του κουνάει ο γερο-πεύκος,  
και πίνει και ρουφάει δροσιά κι αχολογάει\* και τρίζει,  
η βρύση η χορταρόστρωτη δροσίζει τα λουλούδια,  
και μ' αλαφρό μурμουρητό γλυκά τα νανουρίζει  
θολώνει πέρα η θάλασσα, τα ριζοβούνια\* ισκιώνουν,

---

\*πύρη: πύρωμα, καύσωνας    \*ανάρια: αραιά

\*αχολογάει: βουίζει, παράγει ήχο    \*ριζοβούνια:  
πρόποδες βουνού

τα ζάλογκα\* μαυρολογούν, σκύβουν τα φρύδια  
οι βράχοι,  
κι οι κάμποι γύρου οι απλωτοί πράσινο πέλαο  
μοιάζουν.

Απ' όξω, από τα οργώματα, γυρνούνε οι ζευγολάτες,\*  
ηλιοκαμένοι, ξέκοπτοι,\* βουβοί, αποκαρωμένοι,\*  
με τους ζυγούς, με τα βαριά τ' αλέτρια φορτωμένοι,  
και σαλαγούν από μπροστά τα δυο καματερά\* τους,  
τρανά, στεφανοκέρατα, κοιλάτα, τραχηλάτα,\*  
«Οώ! φωνάζοντας, οώ! Μελισσηνέ, Λαμπίρη»·  
κι αργά τα βόδια περπατούν και πού και πού  
μουγκρίζουν.

Γυρνούνε από τα έργα τους οι λυγερές, γυρνούνε  
με τα ζαλίκια\* αχ τη λογγιά,\* με τα σκουτιά\*  
αχ το πλύμα,  
με τες πλατιές των τες ποδιές σφογγίζοντας τον ίδρω'  
και σ' όποιο δέντρο κι αν σταθούν, σ' όποιο κοντρί\*  
ακουμπήσουν,  
εις το μουρμούρι του κλαριού, εις τη θωριά του βράχου  
γλυκόν γλυκό και πρόσχαρον χαιρετισμό ξανοίγουν:  
«Γεια και χαρά στον κόσμο μας, στον όμορφο μας  
κόσμο!»

Λ. Πολίτη, *Ποιητική Ανθολογία*,  
τόμ. 6, Δωδώνη

---

\*ζάλογκα: πυκνά δάση \*ζευγολάτες: γεωργοί (που οργώνουν) \*ξέκοπτοι: κατάκοπτοι \*αποκαρωμένοι: νυσταγμένοι από τη ζέστη \*καματερά: βόδια που χρησιμοποιούνται στο όργωμα \*τραχηλάτα: με μακριά τραχηλιά \*ζαλίκια: δεμάτια ξύλα που τα κουβαλούν στον ώμο \*λογγιά: πυκνό δάσος \*σκουτιά: ρούχα \*κοντρί: μεγάλη πέτρα, κοτρόνι

## Ερωτήσεις

- 1** Από τις δύο στροφικές ενότητες η πρώτη αναφέρεται στο φυσικό και η δεύτερη στο ανθρώπινο περιβάλλον της ελληνικής υπαίθρου. Βρείτε τις οπτικές και τις ακουστικές εικόνες με τις οποίες επιτυγχάνεται η περιγραφή κάθε περιβάλλοντος.
- 2** Στο ποίημα κυριαρχούν τα επίθετα, τα οποία συχνά παρατίθενται με ασύνδετο σχήμα ή σχήμα επανάληψης. Βρείτε χαρακτηριστικά παραδείγματα και σχολιάστε τη λειτουργία τους.
- 3** Με ποιες λέξεις ή φράσεις ο ποιητής προβάλλει την εργατικότητα και το μόχθο των ανθρώπων της υπαίθρου;
- 4** Ποια συναισθήματα γεννά στα πρόσωπα, και κατ' επέκταση στον ίδιο τον ποιητή, η ομορφιά της ελληνικής φύσης;



Επαμεινώνδας Θωμόπουλος, *Οι θερίστριες*

## Διαθεματική εργασία

Οργανώστε στην τάξη σας μια ωριαία εκδήλωση με αφορμή το ποίημα του Κρυστάλλη: ζωγραφίστε ένα ηλιοβασίλεμα ή εικόνες γεωργών, με χρώματα και λεπτομέρειες που σας ενέπνευσε το ποίημα· διαλέξτε μουσική που να ταιριάζει με την ελληνική ύπαιθρο και τις ασχολίες των ανθρώπων της (π.χ., με φλογέρα, κλαρίνο) και διαβάστε και άλλα ποιήματα ή πεζά που να έχουν το ίδιο θέμα με το ποίημά μας.



Νίκος Καζαντζάκης

## Η Νέα Παιδαγωγική

*Το κείμενο αυτό είναι απόσπασμα από το πέμπτο κεφάλαιο του πεζογραφήματος Αναφορά στον Γκρέκο (1961), που δημοσιεύτηκε ύστερα από το θάνατο του Νίκου Καζαντζάκη. Στην πραγματικότητα είναι η αυτοβιογραφία του συγγραφέα, πολύ χρήσιμη για να κατανοήσουμε την προσωπικότητα και το λογοτεχνικό έργο του. Ολόκληρο το πέμπτο κεφάλαιο αναφέρεται στις συχνά επώδυνες εμπειρίες του νεαρού Ν. Καζαντζάκη από το δημοτικό σχολείο, σε εποχές (τέλη του 19ου αιώνα) που οι εφαρμοζόμενες παιδαγωγικές μέθοδοι ήταν ιδιαίτερα αυταρχικές. Ειδικότερα, στο απόσπασμα παρακολουθούμε την πρώτη του μέρα στο δημοτικό σχολείο αλλά και τις αναμνήσεις του από το δάσκαλο της τετάρτης τάξης, που τότε ήταν και η τελευταία, αφού το δημοτικό ήταν τετρατάξιο.*

**Μ**ε τα μαγικά πάντα μάτια, με το πολύβουο, γεμάτο μέλι και μέλισσες μυαλό, μ' ένα κόκκινο μάλλινο σκούφο στο κεφάλι και τσαρουχάκια με κόκκινες φούντες στα πόδια, ένα πρωί κίνησα, μισό χαρούμενος, μισό αλαφιασμένος,\* και με κρατούσε ο πατέρας μου από το χέρι. Η μητέρα μου είχε δώσει ένα κλωνί βασιλικό να τον μυρίζουμαι, λέει, να παίρνω

---

\*αλαφιασμένος: ταραγμένος, τρομαγμένος

κουράγιο, και μου κρέμασε το χρυσό σταυρουλάκι της βάφτισης μου στο λαιμό.

- Με την ευχή του Θεού και με την ευχή μου..., μουρμούρισε και με κοίταξε με καμάρι.

Ήμουν σαν ένα μικρό καταστολισμένο σφαγάρι\* κι ένιωθα μέσα μου περφάνια και φόβο· μα το χέρι μου ήταν σφηνωμένο βαθιά μέσα στη φούχτα του πατέρα μου κι αντρειευόμουν.\* Πηγαίναμε, πηγαίναμε, περάσαμε τα στενά σοκάκια, φτάσαμε στην εκκλησιά του Αϊ-Μηνά,\* στρίψαμε, μπήκαμε σ' ένα παλιό χτίρι\* με μια φαρδιάν αυλή, με τέσσερις μεγάλες κάμαρες στις γωνιές κι ένα κατασκονισμένο πλατάνι στη μέση. Κοντοστάθηκα, δείλιασα· το χέρι μου άρχισε να τρέμει μέσα στη μεγάλη ζεστή φούχτα.

Ο πατέρας μου έσκυψε, άγγιξε τα μαλλιά μου, με χάδεψε· τινάχτηκα· ποτέ δε θυμόμουν να μ' έχει χαδέψει· σήκωσα τα μάτια και τον κοίταξα τρομαγμένος. Είδε πως τρόμαξα, τράβηξε πίσω το χέρι του:

- Εδώ θα μάθεις γράμματα, είπε, να γίνεις άνθρωπος· κάμε το σταυρό σου.

Ο δάσκαλος πρόβαλε στο κατώφλι· κρατούσε μια μακριά βίτσα και μου φάνηκε άγριος, με μεγάλα δόντια, και κάρφωσα τα μάτια μου στην κορφή του κεφαλιού του να δω αν έχει κέρατα· μα δεν είδα, γιατί φορούσε καπέλο.

- Ετούτος είναι ο γιος μου, του 'πε ο πατέρας μου.

Ξέμπλεξε το χέρι μου από τη φούχτα του και με παρέδωσε στο δάσκαλο.

---

\* σφαγάρι: ζώο που προορίζεται για σφαγή, σφάγιο

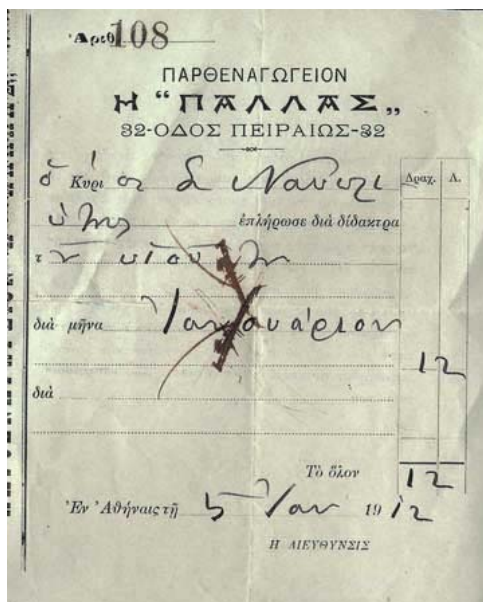
\* αντρειευόμουν: έκανα τον γενναίο \* εκκλησία του Αϊ-Μηνά: η εκκλησία του Αγίου Μηνά στο Ηράκλειο, όπου γεννήθηκε και μεγάλωσε ο Ν. Καζαντζάκης \* χτίρι: κτίριο

- Το κρέας δικό σου, του 'πε, τα κόκαλα δικά μου· μην τον λυπάσαι, δέρνε τον, κάμε τον άνθρωπο.

- Έγνοια σου, καπετάν Μιχάλη· έχω εδώ το εργαλείο που κάνει τους ανθρώπους, είπε ο δάσκαλος κι έδειξε τη βίτσα.

Από το Δημοτικό Σκολεϊό απομένει ακόμα στη θύμηση μου ένας σωρός παιδικά κεφάλια, κολλητά το ένα πλάι στο άλλο, σαν κρανία· τα πιο πολλά θα 'χουν γίνει κρανία. Μα απάνω από τα κεφάλια αυτά απομένουν μέσα μου αθάνατοι οι τέσσερις δάσκαλοι.  
[...]

Στην Τετάρτη Τάξη βασίλευε και κυβερνούσε ο Διευθυντής του Δημοτικού. Κοντοπίθαρος, μ' ένα γενάκι σφηνωτό,\* με γκρίζα πάντα θυμωμένα μάτια, στραβοπόδης. «Δε θωράς,\* μωρέ, τα πόδια του», λέγαμε ο ένας στον άλλο σιγά να μη μας ακούσει, «δε θωράς, μωρέ, πώς τυλιγαδίζουν\* τα πόδια του; και πώς βήχει; Δεν είναι Κρητικός». Μας είχε έρθει σπουδασμένος από την Αθήνα κι είχε φέρει, λέει, μαζί του τη Νέα Παιδαγωγική.



Απόδειξη διδάκτρων  
του Παρθεναγωγείου  
Η «Παλλάς»

\*σφηνωτό: τριγωνικό, μυτερό \*θωράς: βλέπεις

\*τυλιγαδίζουν: τυλίγονται σαν νήμα, στραβώνουν

Θαρρούσαμε πως θα 'ταν καμιά νέα γυναίκα και την έλεγαν Παιδαγωγική· μα όταν τον αντικρίσαμε για πρώτη φορά ήταν ολομόναχος· η Παιδαγωγική έλειπε, θα 'ταν σπίτι. Κρατούσε ένα μικρό στριφτό βούρδουλα, μας έβαλε στη γραμμή κι άρχισε να βγάζει λόγο. Έπρεπε, λέει, ό,τι μαθαίναμε να το βλέπαμε και να το αγγίζαμε ή να το ζωγραφίζαμε σ' ένα χαρτί γεμάτο κουκκίδες. Και τα μάτια μας τέσσερα· αταξίες δε θέλει, μήτε γέλια, μήτε φωνές στο διάλειμμα· και σταυρό τα χέρια. Και στο δρόμο, όταν δούμε παπά, να του φιλούμε το χέρι. «Τα μάτια σας τέσσερα, κακομοίρηδες, γιατί αλλιώς, κοιτάχτε εδώ!», είπε και μας έδειξε το βούρδουλα. «Δε λέω λόγια, θα δείτε έργα!» Κι αλήθεια είδαμε· όταν κάναμε καμιά αταξία ή όταν δεν ήταν στα κέφια του, μας ξεκούμπωνε, μας κατέβαζε τα πανταλονάκια και μας έδερνε κατάσαρκα με το βούρδουλα· κι όταν βαριόταν να ξεκουμπώσει, μας έδινε βουρδουλιές στ' αυτιά, ωσότου έβγαινε αίμα.



Μαθητές Δημοτικού σχολείου (αρχές 20ού αι.)

Μια μέρα έδεσα κόμπο την καρδιά μου, σήκωσα το δάχτυλο:

- Πού είναι, κυρ δάσκαλε, ρώτησα, η Νέα Παιδαγωγική; γιατί δεν έρχεται στο σχολειό;

Τινάχτηκε από την έδρα, ξεκρέμασε από τον τοίχο το βούρδουλα.

- Έλα εδώ, αυθάδη, φώναξε, ξεκούμπωσε το πανταλόνι σου.

Βαριόταν να το ξεκουμπώσει μόνος του.

- Να, να, να, άρχισε να βαράει και να μουγκρίζει.

Είχε ιδρώσει, σταμάτησε.

- Να η Νέα Παιδαγωγική, είπε, κι άλλη φορά σκασμός!

Ήταν όμως και πονηρούτσικος ο σύζυγος της Νέας Παιδαγωγικής. Μια μέρα μας λέει: «Αύριο θα σας μιλήσω για το Χριστόφορο Κολόμβο, πώς ανακάλυψε την Αμερική. Μα για να καταλάβετε καλύτερα, να κρατάει καθένας σας κι από ένα αυγό· όποιος δεν έχει αυγό, ας φέρει βούτυρο!».

N. Καζαντζάκης, *Αναφορά στον Γκρέκο*,  
Εκδόσεις Ελένης Ν. Καζαντζάκη

## Ερωτήσεις

**1** Ποια συναισθήματα νιώθει ο μικρός Ν. Καζαντζάκης πριν φτάσει στο σχολείο και γιατί; Από ποιους αντλεί θάρρος και με ποιον τρόπο;

**2** Με αφορμή κυρίως τη στάση του πατέρα, σε ποια συμπεράσματα καταλήγετε για τις σχέσεις μεταξύ γονιών και παιδιών εκείνη την εποχή; Απαντήστε με αναφορά σε συγκεκριμένα σημεία του κειμένου.

**3** Ο δάσκαλος της τετάρτης δημοτικού είχε θεωρητικά ασπαστεί τις αρχές της Νέας Παιδαγωγικής. Τι νομίζετε ότι πρέσβευε η Νέα Παιδαγωγική και τι εφάρμοζε στην πράξη ο δάσκαλος;

**4** Αναζητήστε και διαβάστε το διήγημα της Κατίνας Παπά «Η εκδρομή του Δημητρού» (από τη συλλογή διηγημάτων *Στη συκαμιά από κάτω*), και συγκρίνετε τη μορφή του δασκάλου που εμφανίζεται εκεί, με την αντίστοιχη στο κείμενο του Ν. Καζαντζάκη.

**5** Επιχειρήστε να αφηγηθείτε σε γραπτό κείμενο τη δική σας εμπειρία από την πρώτη σας ημέρα στο δημοτικό σχολείο.

### Διαθεματικές εργασίες

Απευθυνθείτε σε άτομα του οικείου περιβάλλοντός σας διαφορετικών ηλικιών (μεγαλύτερα αδέρφια, γονείς, παππούδες, γιαγιάδες) και ζητήστε να σας αφηγηθούν τις εμπειρίες τους από το σχολείο. Πάρτε επίσης συνεντεύξεις από συνταξιούχους και εργαζόμενους εκπαιδευτικούς και προσπαθήστε να επισημάνετε τις διαφορές της σύγχρονης παιδαγωγικής (όπως τη βιώνετε στο σχολείο) από την παλαιότερη.



Νίκος Θέμελης

## Η αφήγηση του αρχιμάστορα

*Το κείμενο αποτελεί απόσπασμα από το μυθιστόρημα Η αναζήτηση, η υπόθεση του οποίου τοποθετείται στα τέλη του 19ου αιώνα. Έξι πρόσωπα αφηγούνται ισάριθμες ιστορίες και συνθέτουν την περιπετειώδη ζωή τον κεντρικού ήρωα, αλλά και τις προσωπικές τους αναζητήσεις, εμπειρίες και στάσεις ζωής. Το παρακάτω αφήγημα είναι το πρώτο μέρος της διήγησης του αρχιμάστορα από την Ήπειρο για όσα έζησε, δουλεύοντας χτίστης στη Μυτιλήνη.*

**Λ**ίγο μετά τα Θεοφάνια του 1886, με το που πιάσανε οι πρώτες Αλκυονίδες, κινήσαμε ξανά όλοι μαζί από Ήπειρο για Μυτιλήνη. Μαζί με τον αδερφό μου ήμασταν επτά, εγώ έκανα κουμάντο. Ήταν μια καλή παραγγελιά από το καλοκαίρι, που 'χα υποσχεθεί πως μόλις ξαδειάζαμε\* θα την εβάζαμε μπροστά. Ούτε η απόσταση μας τρόμαζε ούτε το καταχείμωνο, ήμασταν συνηθισμένοι. Μ' ένοιαζε μόνο να προκάνουμε να εκμεταλλευτούμε τις Αλκυονίδες όλες, πράγμα σημαντικό για το ξεκίνημα, να θεμελιώσουμε και να σηκώσουμε στα δύο μέτρα. Αν και ποτέ δεν ξέραμε με ακρίβεια πότε θα ξεκινήσουνε και πόσο θα κρατήσουνε, πιανόμασταν κάθε χρονιά από τη γνώμη των παλιότερων και πορευόμασταν.

---

\*ξαδιάζαμε: ευκαιρούσαμε

Χτίζαμε σπίτια όπου κι αν μας καλούσανε. Σπίτια αρχοντικά, σπίτια απλών ανθρώπων, μέχρι και εκκλησίες, αρκεί να εξασφαλίσαμε όσο καλά γινόταν μια δίκαιη αμοιβή και την αποπληρωμή της. Στη συμφωνία πάντα έμπαινε η εξασφάλιση τροφής και στέγης. Αγαπούσαμε τη δουλειά μας κι ας ήτανε σκληρή. Δουλεύαμε καλά την πέτρα, γιατί την ξέραμε. Γνωρίζαμε τα χούγια της, τη φύση της, πώς την πιάνεις, πώς τη χτυπάς και πού ν' ανοίγει, πώς τη λαξεύεις, πώς την τοποθετείς και πώς χαντρώνεις.\* Τα καντούνια\* τα 'ριχνα πάντα εγώ, το ίδιο και τις βόλτες,\* βόλτες μικρές, μεγάλες. Εγώ διάλεγα και έριχνα τις πλάκες πάνω από πόρτες, παράθυρα ή παραθούρες και φυσικά εγώ τα θυρώματα και τα σαχνισινιά\* είτε από πέτρα είτε από δρένιο\* ξύλο. Άμα μας άρεσαν τα σχέδια, μας έβγαινε και το μεράκι και



Τοιχογραφία από το αρχοντικό Κράλλη στο Μόλυβο

---

\*χαντρώνεις (χαντρώνω): διαπλέκω πέτρες στο χτίσιμο \*καντούνια (καντούνι): ακρογωνιαίος λίθος \*βόλτες (βόλτα): η καμάρα, το τόξο \*σαχνισινιά (σαχνισί): ο κλειστός εξώστης που προεξείχε στον πρώτο όροφο \*δρένιο: δρύινο, από βελανιδιά

παιδευόμασταν χάρη της ομορφιάς, για πράγματα που δεν ήτανε στη συμφωνία. Σχέδια απλά μπορούσα και μόνος μου να φτιάξω, σχέδια ξένων όσο περίπλοκα και να 'ταν μπορούσα να διαβάσω. Τα σχέδια με συνεπαίρνανε, δικά μου ή ξένα. Τα θεωρούσα απαραίτητα και για τα απλά τα σπίτια των απλών ανθρώπων. Να είναι με ακρίβεια για να μπορείς από τα πριν να πλησιάσεις την ομορφιά του μόχθου σου πάνω στην πέτρα. Και σαν τελειώναμε κι εγκρίναμε πρώτα εμείς οι ίδιοι μόνοι μας και μέσα μας τους κόπους μας και τ' αποτελέσματά τους, τότε ήταν που νιώθαμε περήφανοι σαν να 'τανε δικό μας σπίτι.

Φτάσαμε Σαλονίκη, και αποκεί μ' ένα τσερνίκι\* συνέχεια για τη Λήμνο και τη Μυτιλήνη. Με το που πιάσαμε στο Κάστρο,\* βρήκαμε εύκολα αμέσως τα γραφεία του νέου νοικοκύρη στην πρόσοψη του λιμανιού, ανάμεσα σ' άλλα εμπορικά ναυτιλιακά και ασφαλιστικά γραφεία. Ήτανε έμπορος, μια επιγραφή, φαρδιά πλατιά, με τ' όνομά του και δίπλα «Εισαγωγαί - Εξαγωγαί». Τον πρόλαβα την ώρα ακριβώς που έκλεινε για βράδυ. Μ' αναγνώρισε αμέσως και έκανε χαρές μεγάλες για τον ερχομό μας.

Το ίδιο βράδυ ήμουνα κιόλας πάνω από τα σχέδια ενός αρχοντόσπιτου. Σχέδια φτιαγμένα από ξένα χέρια, με πένα λεπτή και ακρίβεια που όμοια τους είχα δει ακόμη μια φορά στα σχέδια ενός αρχοντικού που είχαμε φτιάξει πριν από τα τρία χρόνια στην Αθήνα. Μα τούτα δω είχανε μια ομορφιά από έναν άλλο κόσμο. Τα μελέτησα μέχρι αργά, πλησίασα σχεδόν χαράματα. Αποκοιμήθηκα κουτσά στραβά πάνω στον καναπέ εκείνου του γραφείου, οι υπόλοιποι είχανε μείνει στο τσερνίκι και ξύπνησα στο άκουσμα του πρώτου

---

\*τσερνίκι: είδος πλοίου \*κάστρο: η τότε ονομασία της Μυτιλήνης

σαλεπιτζή που πέρναγε απέξω. Λίγο μετά κατέφτασε κεφάτος ο νέος νοικοκύρης και φύγαμε αμέσως να επισκεφτούμε τη γη που θα χτιζότανε το νέο αρχοντικό του. Με μια μικρή ολοκαίνουρια καρότσα διασχίσαμε την πόλη που ξύπναγε από το φως της Ανατολής και φώτιζε από το πλάι την ομορφιά της. Μέτραγα κτίσματα, γραφεία, μαγαζιά και άλλα τόσα που χτιζόντουσαν ή που δεν είχανε ακόμη τελειώσει. Όπου κι αν κοίταζες φτιαχνόταν κάτι καινούριο, ετοιμαζόταν κάτι μεγαλύτερο. Αφήσαμε την πόλη και φτάσαμε λίγο πιο έξω, στ' Ακλειδιού, κοντά σε άλλα αρχοντικά, δυο απ' αυτά ακόμα με τις σκαλωσιές. Κοιτάζανε στη θάλασσα και στα βουνά της Μικρασίας. «Κι ο απέναντι γιαλός είναι δικός μας, Μυτιληνιός, κι ό,τι βλέπει το μάτι σου κι ακόμη παραπέρα. Από το Αϊβαλί μέχρι την Πόλη και τη Σμύρνη τα τσιφλίκια και η αγορά μας, από τη Μαύρη Θάλασσα μέχρι το Κάιρο οι δουλειές μας», παινεύτηκε ο νέος νοικοκύρης φχαριστημένος για όσα υπήρχανε κι ακόμη πιο πολύ για όσα περίμεναν. Όμως δεν ήταν μόνο το εμπόριο που ευλογούσε. Κάθε τόσο κάποιους δεν τους χώραγε η Μυτιλήνη, περνάγανε απέναντι, βάζανε πόδι σ' ολόκληρο το σαντζάκι\* τ' Αϊβαλιού, παίρναν σιγά σιγά στα χέρια τους τη γη και το εμπόριο. Αυτοί και τόσοι άλλοι Ρωμιοί απ' όλο το Αιγαίο αλλά και από την Ήπειρο και τη Μάνη χρόνια τώρα τραβούσαν ανατολικά, στήνανε νέο σπιτικό και οικογένεια, προκόβανε παντού και γρήγορα και τα φερμάνια\* πότε έτσι, πότε αλλιώς, τους εγγυόντουσαν την προκοπή τους. Και όσο για τους Τούρκους, σιγά σιγά τραβιόντουσαν κατά μέσα, χάνοντας ασταμάτητα δύναμη, επιρροή και έτσι ειρηνικά την εξουσία. Είδα το κτήμα και του υποσχέθηκα ότι το νέο του σπιτικό θα είναι αντάξιό του.

---

\*σαντζάκι: διοικητική περιφέρεια ισοδύναμη με μεγάλο νομό \*φερμάνι: νόμος

Στο γυρισμό περάσαμε από την αγορά. Σ' όλο το δρόμο δε σταμάτησε να μου λέει για τη ζωή της Μυτιλήνης. Τις φασαρίες που είχανε με τον Κεμάλ-μπέη, Μουτεσαρίφη\* όλου του νησιού, που όμως κατάφεραν έπειτα από κόπους να τον διώξουνε σε συνεννόηση με την Πύλη και όλους τους Πρόξενους των δυτικών. Τους οικονομικούς ορίζοντες που όλο και μεγάλωναν, τα σχέδια τα δικά του κι όσων γνωστών του ήξερε, τις πόρτες που ανοίγονταν με το θαλασσινό εμπόριο, τα κέρδη εκείνων που στήσανε τα πρώτα εργοστάσια μα και τις έγνοιες που 'χε σαν πατέρας. Πως είχε ακόμη κόρη της παντρειάς, μπελάς και αυτός, κι η προίκα που θα 'πρεπε να της μετρήσει ακόμη πιο μεγάλος. Πως γαμπροί υπήρχαν και τη θέλανε, μα πως αυτή ήθελε έναν Άγγλο από τα Πάμφιλα, που όμως αυτός δεν είχε μάτια να τη δει. Πως η γυναίκα του ήταν γκρινιαρά, αλλά δε θα 'πρεπε να δίνω σημασία. Αυτός αποφάσιζε για όλα. Πάλι καλά!



Καφενείο στη Μυτιλήνη (φωτογραφία)

---

\*Μουτεσαρίφης: ο διοικητής του σαντζακίου

Στην αγορά από το βουητό δεν άκουγες τι έλεγε ο διπλανός σου. Τα καφενεία μακρόστενα, είχανε πρόσωπο και στους δύο δρόμους και αυτό τα ζωντάνευε ακόμη πιο πολύ. Τα διέσχιζες καλημερίζοντας κι έκοβες δρόμο. Στο καφενείο που σταματήσαμε για έναν καφέ, όλοι μιλούσαν μ' όλους, καλημέριζαν κι αντικαλημέριζαν, δύο ειδήσεις πέταγε κάποιος μεγαλόφωνα για όποιον ενδιαφερότανε, κάποιος άλλος έδινε χρωστούμενες απαντήσεις σε κάποιον περαστικό που έμπαινε, στο πόδι κλεινόntonτουσαν συναντήσεις για πιο ύστερα, η μια πίσω από την άλλη, φιστικοπώλες και γιαουρτζήδες πλανόδιοι με γάλα και γιαούρτι σούρτα φέρτα από μαγαζί σε μαγαζί, παραγγελίες προφορικές δεν ήξερες από ποιον σε ποιον, αλλά πως φαίνεται όλοι συνεννογιόνταν, κι οι καφετζήδες να μπαινοβγάζουνε στη χόβολη τα μπρίκια πιο σβέλτα από τους βιαστικούς πελάτες τους. Ο χρόνος έτρεχε γι' αυτούς και αυτοί τρέχαν μαζί του. Ντυμένοι με ρούχα ευρωπαϊκά, ξεχώριζαν αμέσως απ' τους Τούρκους. Γι' αυτούς δεν υπήρχε χρόνος, δεν υπήρχε ενδιαφέρον, μπορεί και να μην καταλάβαιναν. Οι πιο πολλοί από την κακοδιαχείριση χρώσταγαν δάνεια στους δικούς μας. Μα μέσα στον ίδιο καφενέ, φιλικά κι ειρηνικά, μαζί μ' αυτούς παίζανε τάβλι ή ντάμα και βούλιαζαν στο ραχάτι τους, στο καφεδάκι τους και στους καπνούς του ναργιλέ τους.

Σαν τέλειωσε ο νοικοκύρης με όλα όσα θεωρούσε αναγκαία να μου πει εκείνο το πρωί, χωρίσαμε, αυτός για τις δουλειές του κι εγώ για να 'βρω τους συντρόφους μου και να φροντίσω πού θα μείνουνε και πώς θα πορευτούμε.

[...]

Από τις πρώτες μέρες φάνηκε ότι ο κόσμος της Μυτιλήνης, η αγορά, οι μορφωμένοι κι οι επιχειρηματίες, η Λέσχη και οι καφενέδες, γύρναγαν όλοι γύρω

από μια λέξη και πως σιγά σιγά άρχιζε επάνω της και γύρω της να χτίζεται ένας καινούριος κόσμος. Την έφερνε και την πήγαινε, την αγόραζε ή την πουλούσε, τη σχεδίαζε ή την πολεμούσε. «Ατμός». Όλοι μιλούσανε



Αρχοντικό στη Λέσβο  
(φωτογραφία)

για τον ατμό και τις ατμομηχανές. Πως μπήκανε ή πως θα 'πρεπε να μπουνε στη ζωή τους, πως θ' άλλαζαν τα πράγματα, οι δουλειές, ο τζίρος, τα έσοδα. Πως θα 'φερνε ο ατμός τα πάνω κάτω στα λιοτρίβια, στα σαπουνάδικα, στους μύλους και στις θαλασσινές μεταφορές. Πως μίκραιναν οι αποστάσεις, πως άνοιγαν οι αγορές, πως θα μπορούσαν να αλλάξουν όψη τα κάθε είδους εργαστήρια της πόλης που φτάσανε τα τρακόσια τότε. Πως οι τραπεζικές και ασφαλιστικές δουλειές θα παίρναν κι άλλο επάνω τους, πως κάποιοι Λόιντς απ' το Τριέστι\* συζήτησαν την ίδρυση της πρώτης Τράπεζας στη Μυτιλήνη, πως νέα προϊόντα θα μπορούσαν πια να πέσουνε στην ντόπια αγορά απ' τα δικά τους χέρια.

---

\*Τριέστι: η Τεργέστη

Ακόμη, πως στα σχολεία θα 'πρεπε να μπουν νέα μαθήματα να δείχνουνε πού πάει ο κόσμος και να ετοιμάσουνε σωστά τους κανακάρηδες τους. Φτάναν να λεν πως ο ατμός θα έκανε να γονατίσει το Οθωμανικό κράτος μια ώρα αρχύτερα, πράγμα που θα 'φερνε το εθνικό ζήτημα πιο γρήγορα στη λύση που όλοι ποθούσαν. Και το Στρατή τον απασχολούσε ο ατμός και οι ατμομηχανές, πως άκουγε στην αγορά ότι θα άλλαζε τη ζωή πλούσιων και φτωχών. Στο τέλος πήγα κι εγώ και βρήκα έναν μηχανικό να τον ρωτήσω πώς θα μπορούσα να χρησιμοποιήσω τον ατμό και στη δική μας τέχνη, μα σύντομα φάνηκε πως δύσκολα θα μπορούσε να σκεφτεί την όποια χρήση. «Στη γνώση και στη μαστοριά της τέχνης σου ο ατμός δεν έχει θέση», κατέληξε ο Αχιλλέας που είχε γυρίσει μηχανικός από την Αγγλία. «Αλλά να ξέρεις αυτός θα γυρίσει τη ρόδα της ζωής μας, της προκοπής του τόπου μας και των παιδιών μας». Με καθησύχασε από τη μια, μα και με στενοχώρησε από την άλλη που οι δύο τέχνες δεν μπορούσαν να ταιριάζουν.

Ο νοικοκύρης του σπιτιού, ο Αχιλλέας ο μηχανικός, ο πρωτομάστορας ο Στρατής, μου γνώρισαν στη Μυτιλήνη έναν κόσμο, παλιό και νέο, που ξύπναγε, που συγκρουόταν, που 'χε ιδέες, πουμίλαγε για δικαιώματα. Υπήρχανε πράγματα γνωστά από τα μέρη μας, συγκρούσεις για τις ιδιοκτησίες, τοκογλυφίες, καταχρήσεις από τους δημογέροντες, αλλά και νέα. Ότι παντού ανοίγονταν καινούριες ευκαιρίες. Ότι ο κόσμος μπορεί να ξεσηκώνεται απέναντι στις καταχρήσεις ή για να ζητά λεφτά για τα σχολεία. Κι ακόμα ότι ο κόσμος μπορούσε να χωρίζεται όχι μόνο σε χριστιανούς και μουσουλμάνους, αλλά σ' αυτούς που λεγόntonταν «αστοί» και σ' αυτούς που δεν είχαν εξόν από τη δουλειά τους. Τα λέγανε έτσι, τα λέγανε αλλιώς. Μα

όποιος κι αν μίλαγε για τούτα τελευταίος, φαινόταν πάντα πως εκείνος είχε δίκιο.

**Ν. Θέμελης, *Η αναζήτηση*, Κέδρος**

### **Ερωτήσεις**

- 1** Σε ποια σημεία του κειμένου, διακρίνετε την αγάπη του αρχιμάστορα για το επάγγελμα του;
- 2** Η πολυεθνική κοινωνία της Μυτιλήνης στα τέλη του 19ου αιώνα είναι οικονομικά εύρωστη και κοινωνικά ειρηνική. Μπορείτε να επαληθεύσετε αυτή την παρατήρηση μέσα στο κείμενο;
- 3** Ποιες πληροφορίες μας δίνει το κείμενο σχετικά με τις αλλαγές που συντελούνται στη ζωή και τις αντιλήψεις των ανθρώπων στα τέλη του 19ου αιώνα;
- 4** Σχολιάστε την τελευταία πρόταση του αποσπάσματος. Πώς αντιλαμβάνεστε την άποψη που διατυπώνεται;

### **Διαθεματική εργασία**

Το παραδοσιακό επάγγελμα του χτίστη (τεχνίτη της πέτρας) που μετακινείται με την ομάδα του από τόπο σε τόπο έχει σχεδόν εξαφανιστεί στις μέρες μας. Ετοιμάστε, σε συνεργασία μεταξύ σας, ένα σχέδιο εργασίας, στο οποίο θα περιλάβετε: α) πληροφορίες για τη συντεχνία (σινάφι) των χτιστάδων της Ηπείρου ή της Πελοποννήσου (χωριό Λαγκάδια) στο 19ο αιώνα, β) έρευνα για παραδοσιακά επαγγέλματα που χάνονται στις μέρες μας, και για τους λόγους που οδηγούν στην εξαφάνισή τους.

## **ΝΙΚΟΣ ΘΕΜΕΛΗΣ**

**Γεννήθηκε το 1947 στην Αθήνα. Σπούδασε νομικά στην Ελλάδα και τη Γερμανία. Στα γράμματα εμφανίστηκε το 1998 με το μυθιστόρημα *Η αναζήτηση*. Ακολούθησαν τα μυθιστορήματα *Η ανατροπή* (2000), *Η αναλαμπή* (2003) και *Για μια συντροφιά ανάμεσα μας* (2005). Τα βιβλία του έχουν αποσπάσει βραβεία και διακρίσεις και έχουν πραγματοποιήσει πολλές επανεκδόσεις.**



Ευγενία Φακίνου

## Η ζωή στη Σύμη

*Το κείμενο αυτό είναι απόσπασμα από το πρώτο μυθιστόρημα της Ευγενίας Φακίνου Ασπραδενή, το οποίο κυκλοφόρησε το 1982. Ηρωίδα του μυθιστορήματος είναι η μικρή Ασπραδενή από τη Σύμη των Δωδεκανήσων, μαθήτρια στην Ε΄ Δημοτικού, που έρχεται με τους γονείς της στην Αθήνα για να βρει καλύτερη δουλειά ο πατέρας της. Όπως είναι φυσικό, έκπληκτη η Ασπραδενή βιώνει πολλές καινούριες εμπειρίες στην Αθήνα. Η ζωή στην πρωτεύουσα διαφέρει πολύ από τη ζωή όπως την ήξερε στο μικρό νησί της. Στην πατρίδα της άλλες ήταν οι ασχολίες των ανθρώπων, οι ρυθμοί της ζωής ήταν πιο χαλαροί και οι ανθρώπινες σχέσεις πιο στενές. Μια εικόνα από την παραδοσιακή αυτή ζωή περιγράφεται στο παρακάτω απόσπασμα.*

**Σ**τη Σύμη, τ' απογεύματα πότε ερχότανε η Αλεμίνα στο δικό μας, πότε πηγαίναμε εμείς στις Ελένης, πότε όλες πηγαίναμε στο Ζωπιάκι. Οι manάδες κάνανε τις δουλειές τους τις απογευματινές. Άλλη έπλεκε, άλλες κόβανε κουρέλια για κουρελούδες, άλλη έπλεκε νταντέλα. Εκτός κι αν είχανε δουλειά συντροφική. Της εποχής. Κι έπρεπε να δουλέψουν όλες μαζί. Να, να καθαρίσουν τ' αμύγδαλα, να ξεσποριάσουν\* τη φακή ή τα φασόλια, να ετοιμάσουν κουλουράκια ή ν' ανοίξουν χυλοπίτες.

---

\*ξεσποριάσουν (ξεσποριάζω, για όσπρια): βγάζω το σπόρο από το κέλυφος



## Πάρις Πρέκας, Σύμη

Εμείς, τα παιδιά, παίζαμε στην αυλή, αν ήταν καλοσύνη.\* Αλλιώς, καθόμαστε πάνω στον αποκρέβατο, στην κουζίνα που 'χει ζέστη, δίπλα τους. Και τα δυο μ' αρέσανε. Στις αυλές παίζαμε το κουτσό ή τ' αγάλματα ή τις κυρίες. Στην κουζίνα παίζαμε μαμά και παιδιά ή σχολείο. Είχε κι αυτό το γούστο του, γιατί, ενώ έπαιζες, άκουγες και τις μανάδες να κουβεντιάζουνε καθώς δουλεύανε. Σ' εμάς, στη Σύμη, οι κουζίνες δεν είναι έτσι κουτσουλές,\* όπως είναι εδώ. Είναι ένα μεγάλο δωμάτιο, πολύ μεγάλο, που κάνουμε όλες μας τις δουλειές. Κοιμόμαστε κιόλας, το χειμώνα που 'χει κρύο. Στη μια του άκρη έχει τον αποκρέβατο – ένα πατάρι, πες – μεγάλο και ψηλό ένα μέτρο. Ανεβαίνεις με τρία σκαλάκια. Έχει κι ένα κάγκελο στην άκρη. Αυτό βολεύει πολύ για να μην πέφτουν τα παιδιά που κοιμούνται όλα εκεί. Το στρώνουμε με ωραίες κουρελούδες και παίζουμε – ξυπόλητες για να μη λερώνουμε – μαμάδες και παιδιά.

---

\*αν ήταν καλοσύνη: αν είχε καλό καιρό \*κουτσουλές: πολύ μικρές

Από κάτω ο αποκρέβατος είναι αποθήκη. Φυλάμε διάφορα πράγματα. Εκεί λέμε στα μικρά ότι θα τα κλειδώσουμε αν δεν είναι φρόνιμα. Κι αυτά φοβούνται τον αράπη ή τη γριά και κάθονται φρόνιμα.

Ο πατέρας και η μάνα μου κοιμούνται ψηλά ψηλά, σ' ένα κρεβάτι που ανεβαίνεις με δεκαπέντε σκαλιά. Στην άλλη άκρη του δωματίου είναι η τσιμιά, το τζάκι δηλαδή, και δίπλα η βρύση της στέρνας.\* Το τζάκι δεν το ανάβουμε συχνά. Άλλωστε τι κρύο κάνει στη Σύμη... Ψιλοπράγματα. Έτσι και ρουφήξεις ένα φασκόμηλο... ζεστάθηκες στο πι και φι!... Μόνο τα Χριστούγεννα το ανάβουμε, έτσι για το καλό. Για να καπνίσει, να διώξει το κακό απ' το σπίτι, να τρομάξει τους Καλικάντζαρους. Τον άλλο καιρό έχουμε ακουμπισμένο εκεί το πετρογκάζ και μαγειρεύουμε. Δίπλα είναι το παράθυρο. Σ' εμάς, στη Σύμη, τα παράθυρα είναι αλλιώς. Το είδα αυτό μόλις μπήκα και μου 'κανε εντύπωση. Εδώ τα παράθυρα είναι, πώς να το πω, αδύνατα. Σ' εμάς έχουνε ένα πολύ φαρδύ πρεβάζι απ' τη μέσα μεριά. Εκεί ακουμπάμε διάφορα πράγματα. Μάλιστα, το ένα παράθυρο της κουζίνας έχει το πρεβάζι του φτιαγμένο νεροχύτη. Γέρνει, δηλαδή, λίγο προς τα έξω κι έχει μια τρύπα φαρδιά που διώχνει τα σαπουνόνερα έξω.

Κάτω απ' το παράθυρο φυτεύουμε μελιτζανιές, δύο-σμο, βασιλικά, κατιφέδες.\* Το σαπουνόνερο σπουδαίο για τα λουλούδια και τα λαχανικά. Λίπασμα, που λέει κι ο πατέρας. Και τα κάνει θρεφτάρια,\* να, μέχρι εκεί πάνω. Κι ούτε που πάει χαμένο, όπως εδώ. Εδώ, καλέ, πού το πετάνε τόσο νερό;... Δεν το λυπούνται;... Αλλά

---

\*στέρνα: τεχνητή δεξαμενή για την συγκέντρωση νερού

\*κατιφές: είδος καλλωπιστικού φυτού με μικρά βαθυκόκκινα λουλούδια \*θρεφτάρια: καλοθρεμμένα

τι λέω, η χαζή, τι να λυπηθούμε!... Εδώ ανοίγουν τη βρύση, και φρρρτ! τρέχει το νερό... Δεν έχουν στέρνα, να φοβούνται μην πατώσει και μείνουν χωρίς νερό. Πάντως το στερνίσιο το νερό είναι το καλύτερο. Είναι θεοβρεχάμενο, που λένε οι παλαιοί. Είναι ωραίο, γλυκό νερό. Κάνει ωραία σαπουνάδα. Και στο λούσιμο είναι σπουδαίο. Τούτο της Αθήνας... κάπως μυρίζει... αλλιώς-τικο στο στόμα... σα φάρμακο...

Βέβαια, το νερό της στέρνας πρέπει να το προσέχεις. Θέλει καλό κουμάντο για να περάσεις το καλοκαίρι σου και να σου μείνει και λίγο να πλύνεις τις κουβέρτες και τις κουρελούδες...

**Ε. Φακίνου Ασπραδενή, Κέδρος**

### Ερωτήσεις

- 1** Σε ποια σημεία του κειμένου η Ασπραδενή συγκρίνει τη ζωή στην Αθήνα με τη ζωή στο νησί της και ποιες διαφορές βρίσκει;
- 2** Ποιες από τις συνήθειες των κατοίκων της Σύμης και τις αντιλήψεις τους, που περιγράφονται στο κείμενο, διασώζονται ακόμη στον τόπο σας;
- 3** Τι είδους παιχνίδια έπαιζαν τα παιδιά στη Σύμη;
- 4** Τι έχετε να παρατηρήσετε για τις σχέσεις των ανθρώπων στη μικρή νησιωτική κοινωνία;
- 5** Παρακολουθήστε την πορεία που ακολουθεί η νοσταλγική αναπόληση της Ασπραδενής.

## Διαθεματικές εργασίες

- 1 Συγκεντρώστε στοιχεία για παιχνίδια που έπαιζαν τα παιδιά σε παλαιότερες εποχές. Συγκροτήστε ομάδες και πάρτε συνεντεύξεις από ενήλικες σχετικά με τα παιχνίδια που έπαιζαν οι ίδιοι όταν ήταν παιδιά.
- 2 Προσπαθήστε να ζωγραφίσετε το χώρο της νησιωτικής κουζίνας, έτσι όπως περιγράφεται στο κείμενο.



Γεώργιος Άβλιχος, *Κοπέλα στο παράθυρο*



Ντίνος Δημόπουλος

## Ο Σαρλό και το αθάνατο νερό

*Το κείμενο που ακολουθεί είναι απόσπασμα από το μυθιστόρημα Τα δελφινάκια του Αμβρακικού (1988). Κεντρικοί ήρωες του έργου είναι ο οκτάχρονος Πέτρος και η εξάχρονη Ανθούλα που ζουν στο Κοχύλι, ένα μικρό παραθαλάσσιο χωριουδάκι στον Αμβρακικό κόλπο, στη δεκαετία 1920-1930. Τα δυο παιδιά γίνονται αχώριστοι φίλοι και μαζί περνούν ξένοιαστα ώρες ατέλειωτες. Όταν όμως γνωρίζουν τον Πάνο, ένα συνομήλικο αγόρι που πάσχει από φυματίωση, η ζωή τους αλλάζει ολοκληρωτικά, καθώς προσπαθούν να τον βοηθήσουν, δίνοντάς του αγάπη, ελπίδα και κουράγιο. Στο συγκεκριμένο απόσπασμα παρακολουθούμε την πρώτη επίσκεψη του Πέτρου σ' ένα θερινό κινηματογράφο της Άρτας.*

**Ο** Πέτρος δεν κοιμήθηκε καθόλου τη νύχτα από την αγωνία του. Το 'πε αποβραδís στη μάνα του πως αύριο, Δευτέρα, είναι καλεσμένος του κυρίου τελώνη να πάνε στην Άρτα, στον κινηματογράφο, να δούνε τον Μπουκ-Τζόνες κι η μάνα του όλο το πρωί τον ετοίμαζε. Του σιδέρωνε τα ναυτικά του,\* του γυάλισε τα παπούτσια, του μοντάρισε τις ριγέ του τις κάλτσες και να τότε τώρα θρονιασμένος, καμαρωτός, στο πίσω κάθισμα της «Σεβρολέτ» δίπλα στην Ανθούλα και στη μητέρα της

---

\*τα ναυτικά του: τα ναυτικά ρούχα που φορούσαν τα αγόρια

κι η καρδιά του να χτυπάει από ανυπομονησία και να ξεροκαταπίνει και να μπερδεύει τα λόγια του, τόση ήταν η λαχτάρα του που θα 'μπαινε σε κινηματογράφο για πρώτη φορά στη ζωή του.

Η Ανθούλα είχε κουβαλήσει μαζί της και τα δυο της παιδιά, το Νίνο και τη Ντόλυ,\* θα 'κλαιγαν αν τ' άφηνε μονάχα τους στο σπίτι, κι ο Πέτρος από δίπλα την κρυφοκοίταζε και την καμάρωνε, γιατί ήταν ντυμένη σαν μεγάλη κυρία κι όμορφη, πολύ όμορφη σήμερα. Ήθελε να της το πει, μα ντρεπόταν την κυρία τελώνη, τη μητέρα της, που καθόταν ποζάτη δίπλα στο παράθυρο και δεν έπαιρνε τα μάτια της από πάνω τους.

Η Ανθούλα φορούσε λουλουδάτο φουστάνι με βολανάκια\* και τιράντες που σταυρώνανε πίσω στην πλάτη, παπούτσια μαύρα, λουστρίνια, με λουράκι και κουμπί κι άσπρα καλτσάκια. Μα εκείνο που ήταν μεγαλύτερο ήταν το καπέλο της. Καπελίνα την έλεγε η κυρία τελώνη κι ήταν ψάθινο με κορδέλα σιέλ και εφτά κατακόκκινα κεράσια στο πλάι. Άσε πια εκείνη η τσάντα της. Την είχε κρεμασμένη από το λαιμό της κι ήταν από χιλιάδες μικρές πολύχρωμες χάντρες καμωμένη, που σχημάτιζαν όμορφα σχέδια από κύκλους, τον ένα μέσα στον άλλο.



Τσάρλι Τσάπλιν:  
Σαρλό (φωτογραφία)

---

\*τον Νίνο και την Ντόλη: τις κούκλες της Ανθούλας

\*με βολανάκια: με γιρλάντες, με φραμπαλάδες

Ήθελε να τις μετρήσει τις χάντρες ο Πέτρος, μα, άμα κοίταζε από κοντά την τσάντα, ζαλιζόταν, γιατί ο Ντούλα-Καρανάσος έτρεχε πολύ κι η «Σεβρολέτ» σκαμπανέβαζε στις λακκούβες του χωματόδρομου. Ίδρωσε, μάλιστα, για μια στιγμή κι έβγαλε το ναυτικό του καπέλο κι έκανε αέρα κι αυτός, όπως κι η κυρία τελώνη δίπλα με τη βεντάλια της. Το καπέλο του έγγραφε στη μαύρη κορδέλα: «ΝΑΥΚΡΑΤΟΥΣΑ» με χρυσά γράμματα, κεφαλαία.

- Ποτέ δε σ' έχω δει με καπέλο, του είπε η Ανθούλα και του χαμογέλασε.

Ο Πέτρος κοκκίνισε. Ντρεπόταν. Όχι την Ανθούλα, μα τη μάνα της.

- Ούτε και με παπούτσια, ξανάπε η Ανθούλα.

- Τα κεράσια είναι σαν αληθινά, της είπε αυτός με χαμηλωμένα τα μάτια.

- Ποια κεράσια;, απόρησε εκείνη και γύρισε το κεφάλι της όξω, κατά τους μπαξέδες, να δει.

- Της καπελίνας σου!

Η Ανθούλα γέλασε, έβγαλε το καπέλο της και τα κοίταξε σαν να τα 'βλεπε για πρώτη φορά.

- Ψεύτικα είναι, είπε.

Έμπαιναν τώρα στην πόλη. Το κατάλαβε ο Πέτρος πως φτάνανε από τη μυρουδιά της γαλατόπιτας που του χτύπησε τη μύτη. Είχε ξανάρθει στην Άρτα με τον πατέρα του κι άλλες φορές και τη θυμόταν τούτη τη μοσκοβολιά που 'βγαίνει από τα ταψιά τ' απλωμένα μπροστά στους ανοιχτούς φούρνους. Να κι οι γκέκηδες!\* Τώρα η «Σεβρολέτ» του Ντούλα-Καρανάσου πήγαινε πιο σιγά κι ακουγόταν συνέχεια η καραμούζα της, να κάνουν στην πάντα οι πεζοί μην τους πατήσει.

---

\*γκέγκηδες: άντρες αλβανικής καταγωγής

*Κι αν είσαι κι αν δεν είσαι  
του δήμαρχου παιδί  
εγώ θα σε φιλήσω  
κι ας μπω και φυλακή.*

Τραγουδούσε τώρα ο Ντούλα-Καρανάσος πάνω στο ρυθμό της καραμούζας. Μα ο Πέτρος δεν άκουγε, ο νους του ήταν στους γκέκηδες. Τους έκανε χάζι απ' την άλλη φορά που τους πρωτόειδε μπροστά στον ταβλά τους,\* στητούς και περήφανους με τις κεντητές βράκες και τ' άσπρα φεσάκια τους ολοκάθαρα, να πουλάνε το μαύρο και τον άσπρο χαλβά τους που τον έκοβαν με το σκεπαρνάκι τους. Του είχε αγοράσει και τις δυο φορές ο πατέρας του τότε. Κι ύστερα, για να φύγει η πολλή γλύκα, τον κέρασε και μπούζι μέσα από κείνο το χάλκινο λαγήνι\* το τυλιγμένο με άσπρο πανί για να 'ναι δροσερό. Να τότε ο Οσμάν, απ' αυτόν το είχαν αγοράσει τότε.

*Κρύο κρύο μπούζι\*  
γλυκό σαν το καρπούζι.*

Φώναζε ο Οσμάν κάτω απ' τον πλάτανο του Αϊ-Δημήτρη.

- Θέλετε να σας κεράσω;, ρώτησε ο κύριος τελώνης.

- Όχι, όχι..., βιάστηκε ν' απαντήσει ο Πέτρος απ' τη λαχτάρα του να μην καθυστερήσουν και δεν προλάβουν το έργο.

Φτάσανε κάποτε στην πλατεία Σκουφά. Σταμάτησαν μπροστά στον κινηματογράφο. Ο Πέτρος πετάχτηκε όξω ξαναμμένος και στήθηκε μπροστά στη βιτρίνα κι

---

\*ταβλάς (και ταμπλάς): μεγάλος ξύλινος δίσκος

\*λαγήνι: πήλινο σταμνί \*μπούζι: πολύ κρύο (νερό)

έβλεπε με μάτια αχόρταγα τις φωτογραφίες που ήταν καρφωμένες πάνω στην ταμπέλα με πινέζες. Η Ανθούλα πλησίασε.

- Να τος!, του είπε η Ανθούλα.

- Ο Μπουκ-Τζόνες;, ρώτησε ο Πέτρος.

- Ναι. Κι αυτός είναι ο σερίφης.

- Δε βλέπω τ' αστέρι του, είπε ανήσυχος ο Πέτρος.

- Είναι στην αριστερή μεριά. Δεν το δείχνει η φωτογραφία.

Ο Πέτρος κατάπινε με δυσκολία. Άνοιγε τα μάτια του διάπλατα να χωρέσουν όλο ετούτο τον καινούριο κόσμο, μη χάσει τίποτε απ' όλα τούτα τα θάματα που τα 'βλεπε έτσι απότομα μπροστά του κι αναπάντεχα.

- Και τούτος εδώ με το μπαστούνάκι;

- Αυτός είναι ο Σαρλός. Αυτόν θα δούμε σήμερα.

- Είναι εδώ; Ήρθε στην Άρτα;

- Όχι, μωρέ...

- Τότε πώς θα τον δούμε;

- Περίμενε, ντε...

- Στη φωτογραφία θα 'ναι;

- Ναι. Αλλά θα κουνιέται, θα περπατάει, θα τρέχει.

- Με κοροϊδεύεις;

- Δε σε κοροϊδεύω.

- Αφού δεν είναι εδώ, πώς θα περπατάει; Πώς θα τρέχει; Τρέχουν οι φωτογραφίες;

- Ε, αυτό είναι ο κινηματογράφος. Θα δεις...

Ο Πέτρος τα 'χε χαμένα. Το μυαλό του δεν μπορούσε να καταλάβει τι του έλεγε η Ανθούλα. Αυτός είχε δει Καραγκιόζη, ήξερε πως ήταν φιγούρες που τις κουνούσε πίσω από το πανί ο Μιχάλαρος, ο καραγκιοζοπαίχτης, είχε ακούσει και για το θέατρο που εκεί έπαιζαν αληθινοί άνθρωποι, τον είχε πάει ο πατέρας του στις 25 Μαρτίου κι είδαν μια παράσταση στο σχολείο του αδερφού του, του Γιωργή· ο Γιωργής φορούσε φουστανέλα

και τσαρούχια κι έλεγε ένα ποίημα:

*Από κρότον οργάνων βουίζει  
της Γραβιάς το βουνόν αντηχεί...*

Ναι, αυτό ήταν θέατρο, το 'ξερε, αλλά ετούτος εδώ ο κινηματογράφος - τι σόι πράμα μπορούσε να 'ταν...

Ύστερα μάντεψε πως ο κύριος τελώνης κι η κυρία τελώνη στάθηκαν μπροστά στο ταμείο, «Τιμή μας, κύριε τελώνη», άκουσε μια φωνή κι ύστερα τη μαμά της Ανθούλας που έλεγε:

- Ελάτε, παιδιά...

Ξύπνησε απ' το βύθισμά του αλλά τώρα μια άλλη δύναμη, πιο ισχυρή, φάνηκε να τον τραβάει απ' την ανοιχτή πόρτα του κινηματογράφου σαν να τον ρουφούσε. Ήταν το άσπρο πανί στον απέναντι τοίχο, δέκα φορές πιο μεγάλο από το δικό του πανί, του Καραγκιόζη του, στο πλυσταριό του σπιτιού του. Η καρδιά του χτύπησε.

Δεν κατάλαβε πότε βρέθηκε καθιστός στην καρέκλα του. Κατάλαβε μονάχα έναν πόνο εδώ, στις χούφτες του. Είχε μπλέξει τα δάχτυλα των δυο του χεριών και τα 'σφιγγε δυνατά απ' την αγωνία του. Δεν τον ένοιαζε τίποτ' άλλο, εκτός απ' αυτό το άσπρο πανί.

Ύστερα άκουσε τη φωνή της Ανθούλας:

- Σ' αρέσει;

Απάντησε υπόκωφα:

- Πότε θ' αρχίσει;

- Περίμενε, ντε...

Πέρασε ο πασατεμπάς με την άσπρη καθαρή ποδιά του, τον άσπρο σκούφο του, τ' άσπρο καλαθάκι του και το άσπρο φλιντζανάκι με το χαρτί το πατικωμένο στον πάτο για να παίρνει λιγότερο πασατέμπο. Κάθε φλιντζανάκι κι ένα πενηνταράκι. Ο κύριος τελώνης τους αγόρασε από ένα. Ο Πέτρος άρχισε να μασουλάει αφηρημένος.

- Ε, με τα φλούδια τον τρωσ;, τον σκούνησε η Ανθούλα.  
Τώρα ο κινηματογράφος άρχισε να γιομίζει. Άντρες, γυναίκες και παιδιά όρμαγαν βιαστικοί και έτρεχαν ποιος να πρωτοκάτσει στην καρέκλα που διάλεξε και φώναζε και τους δικούς του να κάτσουν δίπλα, ο πασατεμπάς διαλαλούσε τον πασατέμπο του: «Εδώ ο ζεστός κι ο φρέσκος», ο κύριος τελώνης φώναξε «Δυο τσιτσιμπίρες,\* παρακαλώ», γινόταν οχλοβοή κι από το γραμμόφωνο ακουγόταν δυνατά το τραγούδι:

*Ψάρια τηγανίζω  
μες στο μαγερειό  
ας' τα να καούνε  
κι έβγα να σε δω.*

Κι άξαφνα το τραγούδι κόπηκε και τα φώτα σβήσανε. Ο κόσμος σώπασε.

- Οχ!..., τινάχτηκε ο Πέτρος ανήσυχος. Γιατί σβήσανε τα φώτα;

- Θ' αρχίσει το έργο, του ψιθύρισε η Ανθούλα.

- Και πώς θα το βλέπουμε, στα σκοτάδια;, έκανε με αγωνία ο Πέτρος.

- Έτσι είναι στον κινηματογράφο, του είπε περήφανα η Ανθούλα.

- Άντε, μωρέ!, της είπε πειστωμένος αυτός.

Βρήκε την ώρα να τον κοροϊδέψει και γύρισε το κεφάλι του πίσω να δει αν θα διορθώσουν τη ζημιά στο ηλεκτρικό, μα τότε άκουσε ένα «κρρρρρρρ» κι αμέσως, από μια τρυπούλα απ' την απέναντι ταράτσα, πετάχτηκε μια λουριδίτσα από φως. Γύρισε ανήσυχος να δει πού πάει αυτό το φως και τότε θαμπώθηκε. Απέναντί

---

\* τσιτσιμπίρες (τσιτσιμπίρα): αναψυκτικό κερκυραϊκής προέλευσης

του είδε ένα αυτοκίνητο, σαν κι αυτό του Ντούλα-Καρανάσου, πιο όμορφο και πιο καινούριο, όμως, και μια γυναίκα να βγαίνει και να 'χει παρατήσει μέσα στ' αυτοκίνητο ένα μωράκι μοναχούλι του.

- «Οχ!», είπε ο Πέτρος μέσα του κι η καρδιά του χτύπησε.

Κι ώσπου ν' ανασάνει, έρχονται κάτι κλέφτες και κλέβουνε τ' αυτοκίνητο. Κι όταν βλέπουνε μέσα το μωρό, σταματάνε και το πετάνε όξω, δίπλα στα σκουπίδια. Και φεύγουν.

- «Οχ!», ξανάπε ο Πέτρος έτοιμος να βάλει φωνή.

Τον άκουσε η Ανθούλα και τον σκούντησε.

- Συστ..., του είπε σιγανά.

- Το μωράκι..., είπε αυτός και τα χείλια του τρέμανε.

Μα τότε φάνηκε ένας φτωχούλης αστείος.

- Ο Σαρλός είναι, του ψιθύρισε η Ανθούλα.

Κι όλοι στον κινηματογράφο βάλαν τα γέλια μόλις τον είδαν. Μόνο ο Πέτρος δε γελούσε. Σκεφτόταν το μωράκι. Τότε ο Σαρλός πήγε κατά τα σκουπίδια. Ο Πέτρος τον έβλεπε να περπατάει έτσι παρτσακλά\* με το καπελάκι του το στρογγυλό, το στενό του το σακάκι, το αστείο του το μουστάκι, τα φαρδιά του τα παντελόνια, τα χοντρά του τρύπια παπούτσια και το μπαστουνάκι του κι ένιωσε την καρδιά του να ξαλαφρώνει λίγο. Κι όταν είδε το Σαρλό να σκύβει πάνω στο μωράκι, να το παίρνει στην αγκαλιά του και να του γελάει με κείνα τα όμορφα μάτια του και να του κάνει χίλια δυο χαρούμενα καμώματα, ο Πέτρος δε βαστήχτηκε, γέλασε κι αυτός. Ήταν τόσο γλυκούλης και τόσο καλός ετούτος ο παράξενος αλητάκος.

Και ξαναγέλασε ο Πέτρος εκεί που ο Σαρλός έφτιαξε μια κούνια από παλιά σακιά να κουνάει το μωράκι και

---

\*παρτσακλά: αλλόκοτα, παλαβά

ξεκαρδίστηκε στα γέλια όταν το τάζει με μια τσαγιέρα που της είχε κολλήσει στην άκρη ένα μπιμπερό και σκούνταγε, χωρίς να το καταλαβαίνει, την Ανθούλα δίπλα του από χαρά, όταν είδε το Σαρλό να τρυπάει μια παλιά καρέκλα και να βάζει από κάτω ένα γκιογκιό να κάνει τα κακάκια του το μωρό και τότε, απότομα, σταμάτησε να βλέπει, χάθηκαν όλα, κι ο Σαρλός και το παιδάκι, και γίνηκε σκοτάδι. Κι ύστερα ανάψανε τα φώτα και φώναξε ο πασατεμπάς «Εδώ ο ζεστός κι ο φρέσκος!» κι απάντησε ο καφετζής «Κρύες παγωμένες!» και κοιτάχτηκαν άγρια οι δυο τους και ρώτησε η Ανθούλα τον Πέτρο:

- Σου αρέσει;

Κι ο Πέτρος μήτε μίλησε μήτε γύρισε μήτε σάλεψε, περίμενε μονάχα να ξανασβήσουν τα φώτα, τώρα το 'μαθε πως στον κινηματογράφο βλέπεις μονάχα άμα είναι σκοτάδι, και τον ρώτησε η κυρία τελώνη:

- Σου αρέσει;

Τσάρλι Τσάπλιν:  
Ο Σαρλό στρατιώτης  
(φωτογραφία)



Κι αυτός μήτε μίλησε μήτε γύρισε μήτε σάλεψε κι είπε ο κύριος τελώνης «Τι τον ρωτάτε, δεν το βλέπετε το παιδί που είναι μαγεμένο», ναι, μαγεμένος ήταν ο Πέτρος και ξανασβήσανε τα φώτα κι όλο ανάσαινε και πιο δύσκολα ο Πέτρος και δεν μπορούσε να πάρει τα μάτια αποκεί πάνω που τώρα εκείνο το μωράκι είχε μεγαλώσει κι άρχισε να κάνει σκανταλιές κι ο Σαρλός το 'χε σαν να 'τανε δικό του και τ' αγαπούσε και το πρόσεχε και το φρόντιζε και του 'κανε του κόσμου τα παιχνίδια και περνούσανε τόσο όμορφα και τόσο αστεία οι δυο τους, μια χαρά ήταν όλα - κι ήταν ευτυχισμένος ο Πέτρος ώσπου, άξαφνα, ήρθαν κάτι κακοί άνθρωποι να του το πάρουν, μα ο Σαρλός με διάφορα κόλπα το γλιτώνει το παιδάκι και στο τέλος βρίσκουν τη μητέρα του που δεν ήθελε να το παρατήσει, αυτό δεν το κατάλαβε καλά ο Πέτρος, μα δεν έχει σημασία, η μητέρα χάρηκε που ξαναβρήκε το παιδί της και λίγο πριν τελειώσει η ταινία, μόλις που πρόλαβε ο Πέτρος να τιναχτεί από την καρέκλα του και να τρέξει να τον προλάβει το Σαρλό που έφευγε και να του πει βιαστικά, μα χαμηλόφωνα, μην τον ακούσουν οι άλλοι:

- Τ' αθάνατο νερό...

Και επειδή είδε πως ο Σαρλός δεν του απάντησε, φαίνεται δεν κατάλαβε καλά, ο Πέτρος αναγκάστηκε να του εξηγήσει:

- Τ' αθάνατο νερό, λέω, εσύ, που αγαπάς τα παιδιά, δε θα μπορούσες να μας έφερνες την άλλη φορά που θα 'ρθεις στην Άρτα κάνα σκουτελάκι\* μ' αθάνατο νερό... Ξέρεις, για το φθισικό\* παιδί...

Ντ. Δημόπουλος, *Τα δελφινάκια του Αμβρακικού,*  
Καστανιώτης

---

\*σκουτελάκι: μικρή γαβάθα, μπολάκι \*φθισικό:  
φυματικό, που πάσχει από φυματίωση

## Ερωτήσεις

- 1** Ποια είναι τα συναισθήματα του Πέτρου στις διάφορες φάσεις της ιστορίας (πριν ξεκινήσουν για τον κινηματογράφο, κατά τη διάρκεια του ταξιδιού, κατά τη διάρκεια της προβολής);
- 2** Εντοπίστε στο κείμενο συνήθειες και σκηνές του παρελθόντος που έχουν εκλείψει στις μέρες μας.
- 3** Συγκρίνετε μια δική σας έξοδο για κινηματογράφο με την προετοιμασία του Πέτρου

## Διαθεματικές εργασίες

- 1** Δείτε την ταινία του Ντίνου Δημόπουλου *Τα δελφινάκια του Αμβρακικού* και προσέξτε πώς αποδίδονται οι σκηνές του κειμένου.
- 2** Δείτε την ταινία του Τζουζέπε Τορνατόρε Σινεμά ο Παράδεισος και συζητήστε πώς αισθάνονταν οι θεατές, και ειδικά τα παιδιά της εποχής εκείνης, όταν παρακολουθούσαν κινηματογραφικές ταινίες.
- 3** Περιγράψτε την ατμόσφαιρα των καλοκαιρινών κινηματογράφων, αντλώντας υλικό από το κείμενο και εμπλουτίζοντας το με πληροφορίες από διηγήσεις ανθρώπων που τους έζησαν τον καιρό της ακμής τους.

## **ΝΤΙΝΟΣ ΔΗΜΟΠΟΥΛΟΣ (1921)**

Σκηνοθέτης και συγγραφέας. Γύρισε πενήντα περίπου ταινίες μεγάλου μήκους, πολλές από τις οποίες βασίστηκαν σε δικά του σενάρια. Ανάμεσα τους είναι μεγάλες εμπορικές επιτυχίες, όπως το *Κοινωνία ώρα μηδέν* (1965), *Κοντσέρτο για Πολυβόλα* (1966), *Πυρετός στην Άσφαλτο* (1967) κ.ά. Για το ντοκιμαντέρ *Η Ελλάδα και η θάλασσα* τιμήθηκε με το πρώτο βραβείο του Πανευρωπαϊκού Φεστιβάλ του Τορίνο (1976). Παράλληλα έγραψε πολλά μυθιστορήματα για παιδιά [*Αν όλα τα πιτσιρίκια του κόσμου* (1987), *Τα δελφινάκια του Αμβρακικού* (1988), *Ο Βάνκα και τ' αδέσποτα* (2000), *Γράμμα στο Θεό* (2001) κ.ά.] και για μεγάλους [*Η μεσαία όχθη* (1989), *Ένας σκηνοθέτης θυμάται* (1998), *Τζο ο τρομερός* (2002)] καθώς και θέατρο [*Ο επόμενος* (1974), *Βασίλειος πρώτος ο δούλος* (1981), *Υάκινθος και Ιουλιέτα* (1988)]. Η Ακαδημία Αθηνών τον βράβευσε για το μυθιστόρημα του *Αν όλα τα πιτσιρίκια του κόσμου* (1987), ενώ το 1989, το βιβλίο του *Τα δελφινάκια του Αμβρακικού* εγγράφηκε από τη Διεθνή Κριτική Επιτροπή του Πανεπιστημίου της Πάντοβα στην τιμητική λίστα των καλύτερων παιδικών βιβλίων της χρονιάς. Στο παραπάνω μυθιστόρημα βασίστηκε και η ομώνυμη, μεγάλου μήκους ταινία του, που γυρίστηκε το 1993.

## ΤΑΞΙΔΙΩΤΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ



Κωνσταντίνος Μαλέας, *Σαντορίνη*

**ΤΑ ΤΑΞΙΔΙΑ ΣΕ ΞΕΝΕΣ ΧΩΡΕΣ** είναι συνδεδεμένα με το πρωτόγνωρο, με το άγνωστο και το μυστηριώδες. Αποτελούν καλή ευκαιρία για να γνωρίσουμε τις ξένες χώρες, τους κατοίκους και τις συνήθειες τους. Είναι όμως και αφορμή για περιπέτεια και φυγή από την καθημερινότητα. Στην ενότητα αυτή ανθολογούνται κείμενα που αναφέρονται στον τόπο μας, όπως τον βλέπουμε και τον ζούμε εμείς οι Έλληνες, αλλά και όπως τον βιώνουν οι ξένοι επισκέπτες του. Υπάρχουν επίσης ταξιδιωτικά κείμενα που μας μεταφέρουν σε ξένους τόπους και άλλους τρόπους ζωής. Ζούμε σε μια εποχή που οι διαχωριστικές γραμμές ανάμεσα στα κράτη και τους λαούς σιγά σιγά καταργούνται και η παγκόσμια κοινότητα αναζητεί τρόπους προσέγγισης

και συνύπαρξης των λαών. Τα λογοτεχνικά έργα, τα οποία συμβάλλουν στη γνωριμία, την επικοινωνία και την ευαισθητοποίηση μας γύρω από τον κόσμο και τους ανθρώπους, είναι ένα καλό μέσο για την καλλιέργεια ενός οικουμενικού πνεύματος που θα οδηγήσει στην αποδοχή του διαφορετικού.



## Με πλοίο

*Στο ποίημα αυτό αναδεικνύεται η χαρούμενη διάθεση του ταξιδιώτη-ποιητή, την ώρα που ξεκινά για ένα θαλασσινό ταξίδι. Οι οραματισμοί του για τις εμπειρίες και τις συγκινήσεις που περιμένει να ζήσει εν πλω δημιουργούν ατμόσφαιρα γοητευτικής αναμονής τόσο για τον ίδιο όσο και για τον αναγνώστη.*

**Ε**κ πρώτης όψεως τα μακρινά θαλασσινά ταξίδια δε μου πάνε. Κι όμως κι όμως να που αισθάνομαι κιόλας πολύ καλύτερα από την ώρα που βρέθηκα στη γέφυρα του πλοίου άλλαξε ριζικά η διάθεση μου και τώρα έχω μεγάλη όρεξη να παίξω ξερή με κάποιον ή με κάποιαν να μιλήσω να τρέξω απ' την καμπίνα στο κατάστρωμα ή να χορέψω στο σαλόνι με γυναίκες να κρεμαστώ σαν πίθηκος απ' τα κατάρτια να ξαπλώσω σε μια σεζ λογκ\* να βγάλω φωτογραφίες – να κοιταχτώ στον καθρέφτη να παρατηρήσω αν στη θάλασσα που διασχίζουμε υπάρχουν διάσελα\* ή κοιλάδες φάλαινες ή δελφίνια να εξετάσω με πόσες νόστιμες συνταξιδιώτισσες συνυπάρχω εν πλω να πιω μπύρα κόκα-κόλα

---

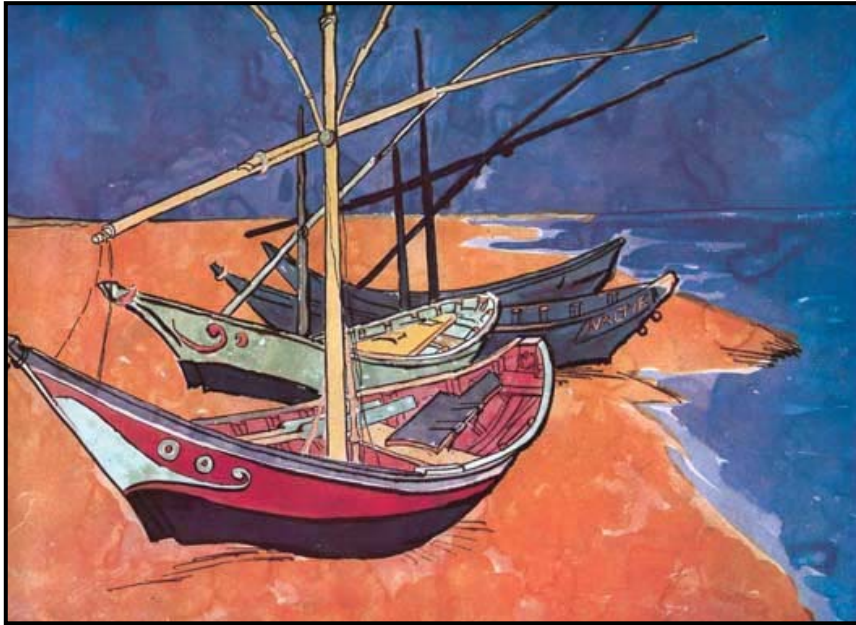
\* σεζ λογκ: καλοκαιρινή πολυθρόνα, στην οποία μπορείς να ξαπλώσεις \* διάσελο: μονοπάτι-δίοδος μεταξύ βουνών

και να φάω ένα βραστό αυγό με σαλάτα  
να πιω έναν καφέ ελληνικό στο μπαρ  
και μια μακαρονάδα στην τραπεζαρία  
να 'χω το νου μου για καρχαρίες και σκυλόψαρα  
όταν θα μπαίνουμε στα επικίνδυνα νερά  
σε περιοχή με θαλασσοταραχή και ανεμοστρόβιλους  
κι άλλα πολλά που πάνε με μια ανοιχτόκαρδη  
διάθεση – ν' ακούσω το τρανζιστοράκι μου  
να δω κάτι στην τηλεόραση – να παραστώ  
σε καμιά ταινία, αν παίζουνε, να συμμε-  
τάσχω σε λοταρία ή παιχνίδι ομαδικό  
να παίξω πιγκ πογκ μπιλιάρδο ή σκουός\*  
μα πάνω απ' όλα να κρατήσω ημερολόγιο  
των μικροσυμβάντων στο ταξίδι  
συναντήσεων ερωτικών και συζητήσεων  
με ξένους και συμπατριώτες – ώστε  
να δημοσιευτούν οι εντυπώσεις μου  
σε περιοδικό ή εφημερίδα ή βιβλίο  
μόλις πατήσω στην ξηρά κι έρθω  
σ' επαφή μ' έναν εκδότη.

Ν. Βαλαωρίτης, «Με πλοίο», *Το Δέντρο*, τχ. 31-32  
(καλοκαίρι 1987,  
αφιέρωμα «Γραφές της περιπλάνησης»)

---

\*σκουός: παιχνίδι, εσωτερικού χώρου, που παίζεται με  
ρακέτες και μπάλα



Βαν Γκογκ,  
*Βάρκες στο Aux Saintes-Maries*

### Ερωτήσεις

- 1** Με ποια διάθεση ξεκινά το ταξίδι του ο ποιητής; Σε ποιους λόγους νομίζετε ότι οφείλεται η αλλαγή της διάθεσης του, από τη στιγμή που βρίσκεται πάνω στο πλοίο;
- 2** Ποια από αυτά που περιμένει να ζήσει ο ταξιδιώτης-ποιητής είναι ρεαλιστικά και ποια υπερβαίνουν, κατά τη γνώμη σας, την πραγματικότητα;
- 3** Τι πρόκειται να κάνει «πάνω απ' όλα» ο ποιητής όσο θα βρίσκεται στο πλοίο και για ποιο σκοπό; Σχολιάστε το ύφος στο σημείο αυτό του ποιήματος.
- 4** Εξετάστε το περιεχόμενο και τη μορφή του ποιήματος για να δείτε σε τι διαφοροποιείται από την παραδοσιακή ποίηση. Προσέξτε αν υπάρχει στιχουργική, μέτρο, ομοιοκαταληξία, στίξη, σύζευξη πραγματικού στοιχείου με φανταστικό, ανοίκειες εικόνες και σύμβολα.

## Διαθεματικές εργασίες

**1** Το ταξίδι που περιγράφει ο ποιητής γίνεται προφανώς με κρουαζιερόπλοιο, πλοίο που προσφέρει στους επιβάτες του ποικίλες δυνατότητες διασκέδασης. Δείτε σε προβολή μέσα στην τάξη ταινίες με θαλασσινά ταξίδια και κρουαζιέρες (Τιτανικός κ.ά.) και γράψτε στη συνέχεια κι εσείς ένα ποίημα ή αφήγημα με θέμα ένα φανταστικό ταξίδι σας με υπερωκεάνιο.

**2** Συγκρίνετε τα μέσα και τους τρόπους με τους οποίους πραγματοποιούσαν τα ταξίδια τους οι άνθρωποι στο παρελθόν, με τα αντίστοιχα της σύγχρονης εποχής.



## Το θέλγητρο της Ανδαλουσίας

*Οι σύγχρονοι λογοτέχνες μας, παρακινήμενοι από τη φιλομάθεια και τη διάθεση για περιπέτεια που διακρίνει τους θαλασσινούς λαούς, επιχείρησαν πολλά ταξίδια στην Ευρώπη, στις Ινδίες, στην Αμερική, στα βάθη της Ασίας και αλλού. Ο Κ. Ουράνης, ειδικότερα, φύση φιλοπερίεργη και μελαγχολική, έκανε πολλά τέτοια ταξίδια και μας έχει διασώσει στα ταξιδιωτικά βιβλία του τις εμπειρίες του, αποτυπώνοντας την ψυχή των περιοχών που επισκέφτηκε.*

**Α**ν η Καστίλλια είναι μια καθολική αρχόντισσα που ζει σ' ένα μελαγχολικό πύργο μια ζωή μονότονη, αυστηρή κι αποτραβηγμένη, όλη περηφάνια για τα περασμένα της και περιφρόνηση για τα τωρινά, η Ανδαλουσία είναι μια νέα γυναίκα του λαού, κρουστή\* και μελαψή, με κόκκινα χείλια και φλογερό βλέμμα, που αγαπάει τη ζωή, το χορό και το τραγούδι· μια γυναίκα όλη χυμούς και ζωτικότητα, αγράμματη μα γεμάτη θέλγητρα, που έχει προλήψεις, πιστεύει στη χαρτομαντεία, στολίζει τα μαλλιά της μ' ένα τριαντάφυλλο, περνάει τις περισσότερες ώρες της στο κατώφλι του σπιτιού της παρά στην κουζίνα της, δίνει ερωτικές συνεντεύξεις μέσα στις εκκλησίες, έχει ένα θερμό και γλυκό αίμα, αγαπάει τα χτυπητά φορέματα και τα φανταχτερά κοσμήματα, έστω και ψεύτικα, και περνάει μέσα από

---

\*κρουστή: με σφιχτό σώμα,

τη ζωή μ' ένα λικνιστικό,\* χορευτικό περπάτημα.  
[...]



Αρχιτεκτονικό σύνολο από το ανάκτορο της Αλάμπρας  
(Γρανάδας) (φωτογραφία)

Στην αρχή, σαν την πρωτογνωρίσετε, σας φαίνεται πληβεία.\* Χαμογελάτε με κάποια ειρωνεία για τη διαχυτικότητα\* της, για τα χτυπητά της χρώματα που προδίνουν κοινό γούστο, για τη γραφικότητα της ζωής της που περνάει ολόκληρη στο κατώφλι της. Σας κάνουν εντύπωση τα μισόγυμνα βρόμικα παιδάκια που σας παρακολουθούν, οχληρά κι επίμονα σαν μύγες, τα στενοσόκακα που ένα φορτωμένο γαϊδουράκι αρκεί να τα φράξει, η μυρουδιά του ταγγού\* λαδιού που ξεχύνεται από τα σπίτια, οι άνθρωποι που κατοικούν μέσα σε σπηλιές βράχων σαν τρωγλοδύτες,\* η ζωτικότητα που ξοδεύεται ολόκληρη σε κουβέντες και χειρονομίες, η σκόνη κι η ακαθαρσία των χωριών.

---

\*λικνιστικό: κουνιστό \*πληβεία: ταπεινής καταγωγή, γυναίκα του λαού \*διαχυτικότητα: θερμή και εκδηλωτική συμπεριφορά \*ταγγού: αλλοιωμένου \*τρωγλοδύτες: κάτοικοι σπηλαίων, γενικά υποβαθμισμένων περιοχών

Σιγά σιγά όμως το θέλγητρό της ενεργεί στην ψυχή σας σαν φίλτρο. Όσο περισσότερο τη γνωρίζετε, τόσο λιγότερη δύναμη νιώθετε ν' αποτραβηχτείτε απ' αυτήν. Η κρίση σας καταργείται σ' ένα μεγάλο ηδονικό λάγγεμα\* της ψυχής σας. Τα χέρια της τυλίγονται ελαστικά, μα και δυνατά, σαν φίδια, γύρω απ' το λαιμό σας. Δεν μπορείτε – μα ούτε και θέλετε – ν' απολυτρωθείτε. [...]

Η κόμισσα ντε Νουάγι είπε πως απατάει κανείς με την Ανδαλουσία κι αυτό ακόμα το πρόσωπο που αγαπάει. Όπως και να 'ναι, όποιος τη γνωρίσει δε ζει πια παρά με την ανάμνηση της γοητείας της. Υπάρχουν χώρες στον κόσμο που τις νοσταλγούμε, χώρες που θα θέλαμε να τις σφίξουμε στην αγκαλιά μας, χώρες που θαυμάζουμε. Δεν υπάρχει όμως άλλη από την Ανδαλουσία που η ανάμνησή της να τραγουδάει μέσα μας σαν πίδακας νερού – έτσι ζωντανά κι αδιάκοπα...

Ανδαλουσία! Ανδαλουσία! ... Ανθισμένα πάτιος\* γεμάτα αρωματισμένη σιγή· στενοί δρόμοι με δροσιά πηγαδιών· κρυσταλλιστικές καστανιέτες\* που ρυθμίζουν τους ηδονικούς χορούς των τσιγγάνων του Αλμπαϊσίν· γεράνια στους τοίχους των σπιτιών, γαλάζιες ορτανσίες στις αυλές και καταρράχτες τριαντάφυλλων στα παράθυρα – κιθάρες με ρόδινες κορδέλες και μελωδίες που το πάθος τους λείχει\* την ψυχή μας σαν φλόγα – θρησκευτικές λιτανείες που περιφέρουν γλυκερές Παναγίες, ντυμένες σαν κούκλες και γεμάτες δαντέλες και μαργαριτάρια, ακολουθούμενες από μετανοούντες που κρύβουν το πρόσωπό τους μέσα σε κουκούλες μοναχών και που, όταν περνάν κάτω από τα παράθυρα της αγαπημένης τους γυναίκας, χτυπάν το κορμί

---

\*Λάγγεμα: ερωτικός πόθος \*πάτιος: εσωτερικές αυλές

\*καστανιέτες: μικρά ξύλινα κρόταλα, που με το χτύπο τους δίνουν ρυθμό στο χορό \*λείχει: γλείφει

τους με βίτσες\* μουσικά νερά αναβρυτήριων\* μέσα σε πάρκα μαγεμένης σιγής· γυναίκες με δαντελωτές μαντίλες πάνω από τις τεράστιες χτένες τους, που παίζουν, στο δρόμο, με τον πόθο του διαβάτη όπως με το πορφυρό ρόδο που κρατάν στα δόντια τους· έρωτες που μοιάζουν με το σκληρό, και κάποτε θανάσιμο, παιχνίδι των ταυρομαχιών· πλατιά σομπρέρο\* των αντρών και κόκκινα ζουνάρια στις δαχτυλιδένιες μέσες τους, που κρύβουν στιλέτα. [...]

Ανδαλουσία! Ανδαλουσία!... Εσύ που μετέδωσες στους Ισπανούς το αίμα και το πάθος των Αράβων· χώρα όπου η ζωή έχει το χρώμα, τη γραφικότητα και το ρυθμό λαϊκού πανηγυριού· γη των απέραντων ανθισμένων περιβολιών· πράσινο σερμπέτι\* που πάνω του επιπλέει, σαν ένα κομμάτι πάγος, η Σιέρρα Νεβάδα· χώρα όπου οι άνθρωποι αγαπάν τη γυναίκα σαν Παναγία και την Παναγία σαν γυναίκα – όπου τα εσωτερικά των σπιτιών είναι μεταφερμένα στα κατώφλια των εξωθύρων κι οι κήποι κλεισμένοι μέσα στα σπίτια· όπου οι έξι μέρες της βδομάδας είναι αφιερωμένες στησχόλη και μία μόνο στην εργασία· όπου η ψυχή των Αράβων επιδρομέων είναι σα στον τόπο της κι η ψυχή της Ισπανίας σαν ξένη· όπου ο ήλιος είναι πιο φλογερός από παντού αλλού κι η σκιά πιο ηδονική· όπου, σαν τέντες λησμονημένες στην έρημο, οι Άραβες, φεύγοντας, άφησαν μέσα στην αθλιότητα των συνοικισμών σου τα ονειρώδη παλάτια τους – γεμάτα από θρύλους αιμάτων και ερώτων, από μια ποίηση πιο μεθυστική κι από το άρωμα του νάρδου,\* από αραβουργήματα λεπτά, πολύπλο-

---

\*βίτσες: βέργες \*αναβρυτήριων: σιντριβανιών

\*σομπρέρο: ψάθινο, πλατύγυρο καπέλο \*σερμπέτι: ποτό με γλυκιά γεύση \*νάρδου: φυτού, γνωστού και με το όνομα βαλεριάνα

κα και διάφανα σαν υπομονητικές δαντέλες κι από κήπους βαθιούς σαν την αγκαλιά οδαλίσκης.\* [...]

Σ' ένα ύψωμα της Γρενάδας υπάρχει ένας βράχος που τον ονομάζουν «Suspiro del Moro». Σ' αυτό το βράχο κάθισε, λένε, κι έκλαψε ο τελευταίος βασιλιάς των Αράβων Βοαβδíl όταν άφηνε για πάντα τη Γρενάδα και την Ανδαλουσία. «Κλάψε τώρα σαν γυναίκα, του είπε σκληρά η μητέρα του, αφού δεν μπόρεσες να τη διαφεντέψεις\* σαν άντρας!»

Το κλάμα αυτό του Άραβα βασιλιά, που το επαναλαμβάνουν στο πέρασμα των αιώνων οι Άραβες του Φεζ στις προσευχές τους, έχει την παθητικότητα του εβραϊκού θρήνου «επί των ποταμών Βαβυλώνος» για τη χαμένη Ιερουσαλήμ. Το αναφέρω γιατί δίνει να κατάλάβει, σ' όποιον δεν είδε την Ανδαλουσία, το παραδεισίο θέλγητρο της. Το αναφέρω γιατί κάθε ταξιδιώτης όταν την εγκαταλείπει είναι σαν ένας Βοαβδíl στο βράχο του. Αφήνει να πλανηθεί το βλέμμα του σ' ό,τι στη ζωή του υπήρξε ομορφιά, μουσική των νερών, αρώματα λουλουδιών – κι αναστενάζει.

Εγκαταλείποντας την Ανδαλουσία νιώθει κανείς την απέραντη κι απαρηγόρητη λύπη ενός εκθροτισμένου.\*

Κ. Ουράνης, *Ταξίδια: Ισπανία*,  
Βιβλιοπωλείον της Εστίας

---

\*οδαλίσκης: σκλάβας σε χαρέμι

\*να τη διαφεντέψεις: να την προστατέψεις, να την υπερασπίσεις, να την εξουσιάσεις

\*εκθροτισμένου: διωγμένου από το θρόνο του

## Ερωτήσεις

- 1 Ποια ανθρώπινα χαρακτηριστικά, εξωτερικά και ψυχικά, δίνει στην πόλη της Ανδαλουσίας ο συγγραφέας και τι θέλει να τονίσει με την προσωποποίησή της σε γυναίκα;
- 2 Εντοπίστε τα τμήματα που υμνούν τις φυσικές καλλονές της Ανδαλουσίας και τις καλλιτεχνικές επιδόσεις των κατοίκων της.
- 3 Ποια είναι η αλληγορική σημασία του μύθου για τον τελευταίο βασιλιά των Αράβων στο τέλος του κειμένου;
- 4 Ποια είναι τα συναισθήματα του Κ. Ουράνη, όταν φεύγει από την Ανδαλουσία;

## Διαθεματικές εργασίες

- 1 Αναζητήστε σε βιβλία τέχνης εικόνες πινάκων (π.χ. από Ισπανούς ζωγράφους, όπως ο Γκόγια) ή σε περιοδικά και άλλα έντυπα φωτογραφίες της Ανδαλουσίας και δώστε δικούς σας τίτλους σ' αυτές με λέξεις ή φράσεις από το κείμενο του Κ. Ουράνη.
- 2 Εμπνεόμενοι από την πρώτη παράγραφο του κειμένου, αποδώστε εικαστικά μια καθημερινή σκηνή στην Ανδαλουσία.
- 3 Βρείτε μελοποιημένα από Έλληνες συνθέτες ποιήματα του Φεντερίκο Γκαρθία Λόρκα για την Ανδαλουσία ή για άλλες περιοχές της Ισπανίας. Ακούστε, για παράδειγμα, μουσικούς δίσκους του Μάνου Χατζιδάκι (*Ματωμένος γάμος*), του Σταύρου Ξαρχάκου (*Θρήνος για τον Ιγνάθιο Σάντσιεθ Μεχίας*), του Γιάννη Γλέζου (*Δώδεκα τραγούδια του F.G. Lorca*) κ.ά, και συζητήστε

συναισθήματα που σας προκάλεσε η μουσική τους σε συνδυασμό με τους στίχους του Ισπανού ποιητή, αλλά και με όσα γράφει ο Κ. Ουράνης στο κείμενό του.



Ο οχυρωματικός περίβολος,  
οι πύργοι και το ανάκτορο της Αλάμπρας (Γρενάδας)  
(φωτογραφία)



Τατιάνα Γκρίτση-Μιλλιέξ

## Οδοιπορικό στην Ινδία

*Πολλοί μεγάλοι ξένοι και Έλληνες συγγραφείς, παράλληλα με τα καθαρά λογοτεχνικά έργα τους, έγραψαν και ταξιδιωτική λογοτεχνία, με τη μορφή οδοιπορικών, ταξιδιωτικών ημερολογίων και εντυπώσεων. Το κείμενο που ακολουθεί είναι απόσπασμα από τις εντυπώσεις της πεζογράφου Τατιάνας Γκρίτση-Μιλλιέξ από το ταξίδι της στην Ινδία το 1982. Οι εντυπώσεις αυτές παρουσιάστηκαν πρώτα σε πέντε ραδιοφωνικές εκπομπές στην ΕΡΤ και κυκλοφόρησαν σε βιβλίο το 1996.*

**Ο**ποιος έχει ταξιδέψει στη Μέση Ανατολή δεν ξαφνιάζεται από το πλήθος των χειρών που προσπαθούν να σου πάρουν τη βαλίτσα. Ούτε από τις ανοιγμένες φούχτες που είναι σαν ράμφη πουλιών και γεμάτες ικεσία. Προχωρώ προς την αίθουσα αναμονής. Θα έρθουν να με παραλάβουν δύο φίλοι αποκεί. Όπως και στην Ευρώπη όπου τις συναντούσαμε πολύ συχνά, έτσι κι εδώ οι γυναίκες με το μακρύ, πολύχρωμο ή μονόχρωμο μεταξωτό σαρί\* με εντυπωσιάζουν. Κάθε τους κίνηση έχει αρμονία, που καθώς θα μου εξηγήσουν οι φίλες μου Ινδές, οφείλεται στον τρόπο που φοράνε το πατροπαράδοτο σαρί και για να μην τους φύγει από τον ώμο, να μην τους λυθεί από τη μέση, από μικρές μαθαίνουν το σώμα τους να βαστάει το ένδυμα μέσα

---

\*σαρί (ή σάρι): ινδικό γυναικείο φόρεμα

από τις κινήσεις που κάνουν. Επειδή είναι η πρώτη φορά που βλέπω τόσες Ινδές μαζί, παρατηρώ στην αρχή με πόσο γούστο είναι όλες τους ντυμένες. Δηλαδή σε μία από τις αποχρώσεις του σαρί είναι και το κοντό μπλουζάκι που φοράνε από μέσα και αφήνει τη μέση τους γυμνή και σε μια άλλη απόχρωση ή αντίθετη, η εσάρπα που πέφτει πτυχωτή μπροστά τους. Με το να τις ξομπλιάζω\* παρατηρώ πως ούτε μία δε φοράει ίδιο σαρί με την άλλη και μπορώ να ορκιστώ πως μέσα σ' ένα μήνα ανάμεσα σε χιλιάδες γυναίκες δεν είδα δύο ίδια υφάσματα, σαν να μην υπάρχουν σ' όλη την Ινδία έστω και από σύμπτωση δύο ίδια σαρί. Αυτήν τη λεπτομέρεια που μου χτύπησε από την πρώτη στιγμή, δηλαδή τον ατελείωτο χρωματικό πλούτο και φαντασία, θα τον ξαναβρώ μέσα σε όλη τη χειροτεχνία που ακόμα και όταν βιομηχανοποιείται βρίσκει ένα τρόπο να... διαφοροποιείται.

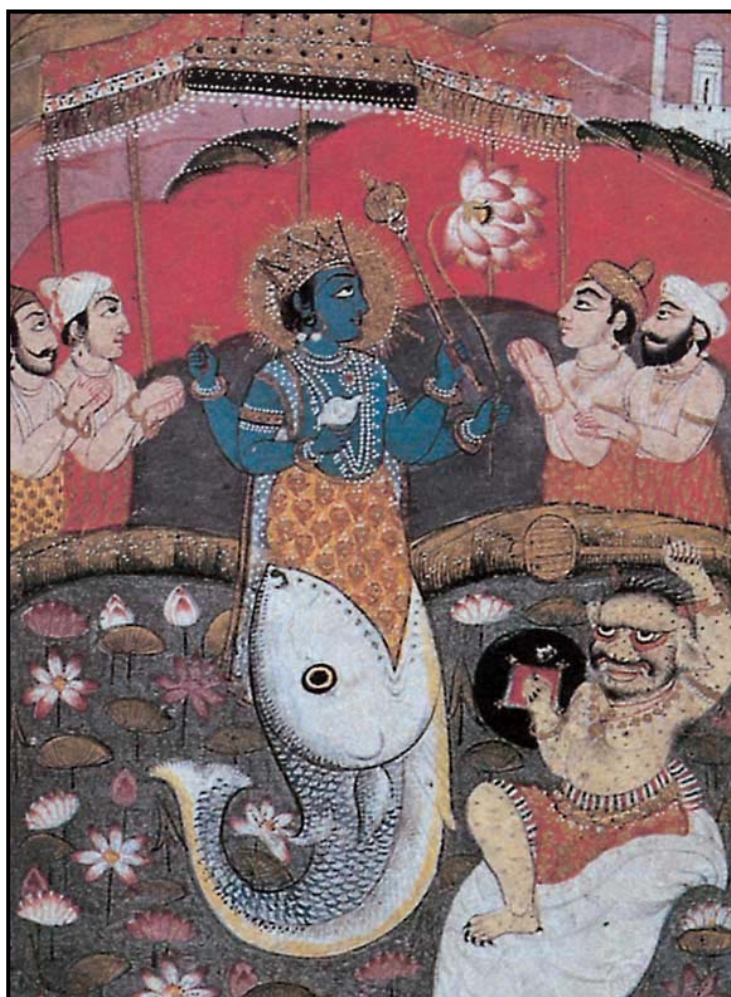
Βέβαια πρέπει να πω αμέσως πως τούτη η πρώτη μου επαφή με την ινδική πραγματικότητα αφορούσε μια ψεύτικη πραγματικότητα. Γιατί όλες αυτές οι γυναίκες που ξομπλιάζα με την κόκκινη βούλα ανάμεσα στα φρύδια που πια δε σημαίνει ότι η γυναίκα είναι παντρεμένη γιατί έγινε η βούλα διακοσμητική σαν και τη μικρή πολύτιμη ή απλώς λαμπερή πετρίτσα που φυτεύουνε στο πτερύγιο της μύτης. Λοιπόν, όλες αυτές οι γυναίκες ανήκαν στις προνομιούχες τάξεις που μπορούν και ταξιδεύουν και οι μελαψοί, καθαρομελάχρινοι άντρες με το κομψό ένδυμα και μερικοί με το σαρίκι\* που νομίζουμε οι Ευρωπαίοι πως το φορούν όλοι οι Ινδοί, ενώ στην πραγματικότητα ελάχιστοι, μου έδωσαν την εικόνα που είχα σχηματίσει από τον αμερικάνικο κινηματογράφο,

---

\*ξομπλιάζω: μελετώ \*σαρίκι: κάλυμμα της κεφαλής των Ινδών, από λεπτό ύφασμα

με τους σείχηδες και τις γοητευτικές χορεύτριες ή πριγκίπισσες. Μόλις όμως βγήκαμε από την αίθουσα αναμονής δε μας περίμενε ο αμερικάνικος κινηματογράφος αλλά εικόνες από επίκαιρα που είχαμε δει στις μικρές οθόνες και μας δείχναν ένα λαό φτωχό και ταλαιπωρημένο.

Ο θεός Βισνού,  
ο ύψιστος θεός  
του ινδικού πανθέου,  
προσωποποίηση  
του ήλιου



Στην έξοδο βλέπω σκόνη κίτρινη και μια σκελετωμένη αγελάδα να τρώει ήρεμα τ' ανθισμένα γεράνια που κοσμούσαν ένα μικρό περιβολάκι του αεροδρομίου. Φυσικά κανείς δεν έδιωξε αποκεί το ιερό ζώο που ροκάνιζε τον κηπάκο του αεροδρομίου και πρέπει να πω ότι σε όλο το διάστημα της παραμονής μου στην Ινδία συνάντησα τον ίδιο σεβασμό προς τις ιερές αυτές αγελάδες με τη χαρακτηριστική τους καμπουρίτσα που τις ξεχω-

ρίζει από τις... ευρωπαϊκές αγελάδες και κυκλοφορούν ελεύθερα παντού. Είδα μια να μπαίνει σ' ένα μουσείο και να μουγκανίζει απειλητικά μάλιστα· μου εξηγήσανε πως όλες αυτές οι πραγματικά «ισχνές\* αγελάδες» ήταν πολύ γέρικες πια, δεν κατεβάζανε γάλα, ήταν με δυο λόγια όχι άχρηστες μόνο αλλά και βάρος για τ' αφεντικά τους που μην μπορώντας να τις θρέψουν και μην έχοντας το δικαίωμα να τις σφάξουν τις αφήνουν να διαγουμίζουν\* δρόμους και περιβόλια, να κοιμούνται πάνω στις γραμμές των τρένων, πολλές φορές και να καθυστερούν τους συρμούς επί ώρες· να σταματάνε την κυκλοφορία σε κεντρικούς συγκοινωνιακούς κόμβους ή και να προξενούν ανθρωποκτονίες, ατυχήματα ίσαμε τη στιγμή που θα ψοφήσουν. Η αγελάδα που τρώει τα λουλούδια, τα παραμορφωμένα χέρια από τη λέπρα που ζητάνε ελεημοσύνη, τα καταβρόμικα πρόσωπα των παιδιών με τα πιο ωραία, δραματικά μάτια που έχω δει ποτέ, οι γυναίκες που σκουπίζουν με σκούπες από αφάνες\* και σου πετάνε στα μούτρα σκόνες και σκουπίδια μαζί, τα τρίκυκλα ταξί, άλλα σαν ποδήλατα και άλλα σαν μοτοσικλέτες (εδώ θα πω την πολύ αστεία λέξη που μου είπαν: τα λένε χτυποκόλια) που αντικαταστάσανε τα «πους-πους», τα σαραβαλιασμένα παλιά ταξί, μου δίνουν την εντύπωση ενός παλιατζίδικου παλιοσιδερικών ή νεκροταφείου τροχοφόρων. Στην Ινδία που οι λιμοί\* έχουν εξοντώσει εκατομμύρια ανθρώπους είναι φυσικό να προσπαθούν πρώτα να υπάρχει ψωμί και έπειτα πετρελαιοειδή για την κίνησή τους. [...]

---

\*ισχνές: αδύνατες (η έκφραση «ισχνές αγελάδες» χρησιμοποιείται για να δηλώσει περίοδο οικονομικής στενότητας, λιτότητας) \*διαγουμίζουν: αρπάζουν, λεηλατούν \*αφάνες (αφάνα): αγκαθωτά φυτά \*λιμοί (λιμός): μεγάλες πείνες

Πριν ξεκινήσω για το ταξίδι, αγαπητοί φίλοι με είχαν προειδοποιήσει: «Πάρε δεκάδες υγρά μαντίλια για να σκουπίζεις τα χέρια σου συνεχώς ό,τι και αν πιήσεις». «Μην πιεις και μη φας ποτέ τίποτα έξω από το ξενοδοχείο που θα μείνεις – πρώτης τάξεως ξενοδοχείο βέβαια – και κυρίως μη γελαστείς και δώσεις έστω και μια ρουπία\* σε ζητιάνους και παιδιά γιατί μετά θα σε... φάνε». Τήρησα φανατικά τις δύο πρώτες εντολές, όμως αλίμονο δεν άντεξα να τηρήσω και την τρίτη. Σ' ένα χωριό είχαμε πάει να δούμε κάποιο ναό· δυο τρία παιδάκια όλα κι όλα μας πλησιάσανε. Το κοριτσάκι είχε κάτι θαυμάσια πράσινα μάτια, λάμπανε. Φορούσε κουρέλια. Το χέρι ζητιάνευε, τα μάτια περήφανα μισούσαν. Είχα караμέλες, έβγαλα μια χούφτα να τις δώσω – τότε έγινε κάτι τόσο ξαφνικά και αστραπιαία που ακόμα και τώρα που το διηγούμαι δεν μπορώ να συλλάβω το χρόνο που όλ' αυτά συμβήκανε. Το χέρι μου στραμπουλήχθηκε, ένιωσα στην πλάτη μου κάποιος να σκαρφαλώνει, κάποιος να περνάει ανάμεσα από τα πόδια μου, το φόρεμά μου να σχίζεται. Είχαν πέσει επάνω μου δεκάδες παιδιά κι όχι μόνο αυτά που πήγα να φιλέψω. Από πού βγήκαν, από πού εξόρμησαν; Τρέξανε οι φίλοι μου και με ελευθερώσανε. Μέρες και μέρες δεν τολμούσα να βάλω το χέρι μου στην τσέπη μπροστά σε παιδιά. Θυμάμαι πως όταν είχα δει το έργο του Τένεσου Ουίλιαμς *Ξαφνικά πέρσι το καλοκαίρι*, είχα εξαγριωθεί με τα παιδιά που κυριολεκτικά κομματιάζουν τον άντρα με την άσπρη ατσαλάκωτη σατακρούτα.\* Βρήκα τότε τη φαντασία του Ουίλιαμς αρρωστημένη και οδυνηρή. Μετά το πάθημα μου σκέφθηκα πως ίσως μια τέτοια παράλληλη εμπειρία να

---

\* ρουπία: το νόμισμα της Ινδίας \* σατακρούτα: είδος υφάσματος

του είχε εμπνεύσει εκείνη την άγρια σκηνή που φυσικά την είχε φορτίσει με τα δικά του σύμβολα. Συμπαθάτε με που με τις παρενθέσεις μου σας κρατάω ακόμα στο αεροδρόμιο αλλά αποκεί αρχίζει το οδοιπορικό μου και οι πρώτες εντυπώσεις μου.

Όταν πήραμε το δρόμο για το Νέο Δελχί προειδοποιημένη για τη φτώχεια του τόπου, περίμενα να δω κάτι σαν τις τρώγλες της Ταϋλάνδης όπου επί χιλιόμετρα από το αεροδρόμιο του Μπαγκόγκ δεν έβλεπες παρά παραπήγματα\* από σάπιο ξύλο και τενεκέδες πάνω σε πιλοτή που κολυμπούσε στη λάσπη. Εδώ όχι μόνο δεν είδα κάτι τέτοιο, τουλάχιστο σ' αυτή την πρώτη διαδρομή, αλλά αντίθετα όσο πλησιάζαμε προς την πόλη τόσο γινόταν εμφανέστερη μια θαυμάσια μελετημένη πολεοδομία, με φαρδιούς δρόμους κάτι σαν τη δική μας Συγγρού, με μεγάλες πλατείες και πάρκα καταπράσινα. «Τι θαυμάσιο πράσινο που έχετε», είπα στις φίλες που με συνοδεύανε. «Ε! αυτό μας έλειπε, να μην έχουμε και πράσινο... Ξέρετε το Νέο Δελχί έχει οικοδομηθεί μέσα σ' ένα δάσος». Αυτό το κατάλαβα πιο καλά σε λίγες μέρες, όταν ξυπνούσα μέσα στην πόλη από χιλιάδες κελαηδισμούς και έβλεπα από κοκκινο-λαίμηδες και καρδερίνες μέχρι γεράκια καθισμένα πάνω στα δέντρα απέναντι μου και πάνω από το κεφάλι μου, ενώ εκατοντάδες γκριζόασπρα σκιουράκια έπαιζαν στα πόδια μου εξημερωμένα τελείως και δίχως κανένα φόβο για τους ανθρώπους. Γενικά στην Ινδία παρατήρησα πόσο σεβασμό και αγάπη νιώθουν οι άνθρωποι για τα ζώα. Πολλές φορές συλλογίστηκα, όταν έβλεπα τα κατσίκια να βοσκάνε ανενόχλητα στην πρασινάδα του ξενοδοχείου, τα σκυλιά να κουνάνε την ουρά τους στους περαστικούς και τα σκιουράκια να ανεβαίνουν

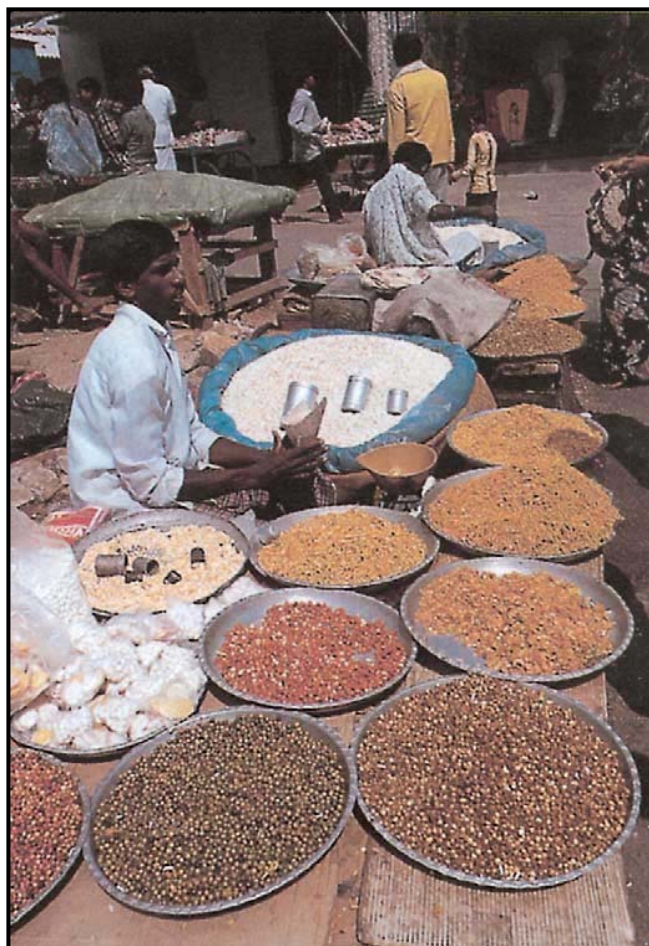
---

\*παραπήγματα: παράγκες

σχεδόν στην ποδιά σου, πως ίσως ο φόβος της μετεμψύχωσης\* που την πιστεύουν ακλόνητα οι Ινδοί τους κάνει τόσο ευγενικούς προς τα ζώα. Ποιος ξέρει ίσως αυτή η μαϊμού, η γάτα ή το καναρίνι να 'ταν η κατοικία κάποιου προσώπου αγαπητού ή και ακόμα η μελλοντική μορφή του μετά το θάνατο του.

Τ. Γκρίση-Μιλλιέξ, «Οδοιπορικό στην Ινδία. Νέο Δελχί-Μπενάρες» *Το Δέντρο*, τχ. 31-32 (καλοκαίρι 1987, αφιέρωμα «Γραφές της περιπλάνησης»)

Ινδός πωλητής  
τροφίμων  
(φωτογραφία)



---

\*μετεμψύχωση: δοξασία, σύμφωνα με την οποία η ψυχή του ανθρώπου μετά το θάνατό του πηγαίνει σε νέο σώμα

## Ερωτήσεις

- 1 Τι γνώριζε για την Ινδία η συγγραφέας πριν την επισκεφθεί;
- 2 Ποιες πληροφορίες αντλούμε από το κείμενο σχετικά με τις θρησκευτικές αντιλήψεις των Ινδών;
- 3 Ποια είναι η στάση της Τ. Γκρίτση-Μιλλιέξ απέναντι στους κατοίκους της Ινδίας;
- 4 Διαβάστε ολόκληρο το *Οδοιπορικό στην Ινδία* της Τ. Γκρίτση-Μιλλιέξ και παρουσιάστε το, ως σύνολο ή μέρη του, στην τάξη.

## Διαθεματικές εργασίες

- 1 Βρείτε και μελετήστε έναν τουριστικό οδηγό για την Ινδία ή ειδικά για το Νέο Δελχί και σχολιάστε τον τρόπο με τον οποίο παρουσιάζονται η χώρα και οι άνθρωποι της. Ζητήστε και τη βοήθεια του καθηγητή της Γεωγραφίας.
- 2 Μπορείτε να δείτε την κινηματογραφική ταινία *Ο γάμος των μουσώνων*, στην οποία παρουσιάζεται η ζωή στη σύγχρονη Ινδία<sup>1</sup> επίσης, να ακούσετε παραδοσιακή και σύγχρονη ινδική μουσική (π.χ. τη μουσική του Ραβί Σανκάρ).

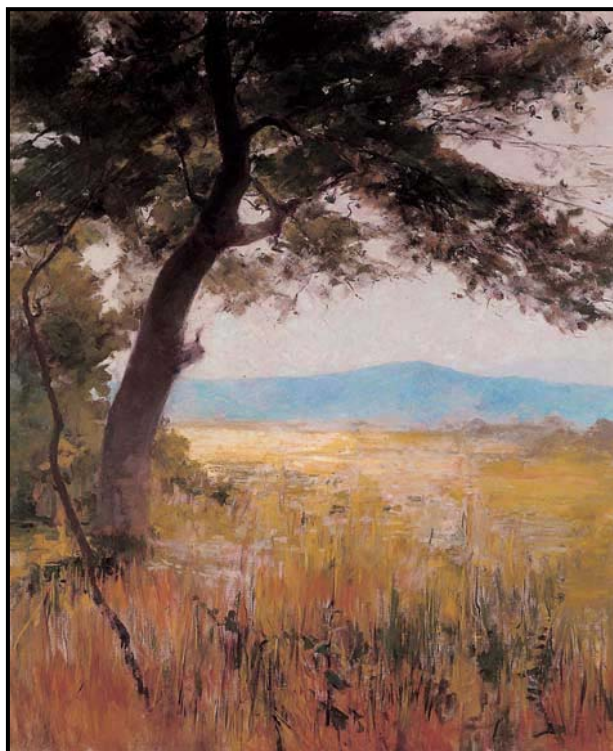


Τζων Φώουλις

## Κοιτώντας την Αθήνα

*Το κείμενο προέρχεται από το μυθιστόρημα Ο Μάγος του διάσημου Άγγλου συγγραφέα Τζων Φώουλις. Η υπόθεσή του έχει βιογραφική αφετηρία και αναφέρεται στο πραγματικό γεγονός της εγκατάστασης του συγγραφέα στο νησί Σπέτσες (στο μυθιστόρημα αναφέρεται με το όνομα Φράζος), προκειμένου να εργαστεί ως καθηγητής της αγγλικής στην Αναργύρειο Σχολή (1951). Στο συγκεκριμένο απόσπασμα ο αφηγητής περιγράφει τις εντυπώσεις και τα συναισθήματα που του γέννησε η εικόνα της Αθήνας όταν την αντίκρισε για πρώτη φορά ψηλά από τον Υμηττό.*

**Τ**έσσερις μέρες αργότερα στεκόμουν στον Υμηττό κοιτώντας κάτω το τεράστιο σύμπλεγμα Αθήνας και Πειραιά, πόλεις και προάστια, σπίτια πεταμένα σαν εκατομμύρια ζάρια πάνω στην αττική πεδιάδα. Στο νότο απλωνόταν το καθαρό γαλανό της θάλασσας στο τέλος του καλοκαιριού, χλωμά νησιά στο χρώμα της ελαφρόπετρας, και πέρα από αυτά, τα γαλήνια βουνά της Πελοποννήσου πάνω από τον ορίζοντα σε μια υπέροχη ακινητοποιημένη συνέχεια γης και νερού. Γαλήνια, υπέροχη, μεγαλειώδης, δοκίμασα επίθετα λιγότερο χρησιμοποιημένα, όμως καθετί άλλο έμοιαζε λιγότερο βαρυσήμαντο. Μπορούσα να δω ογδόντα μίλια μακριά και όλα ήταν αγνά, όλα ευγενικά, φωτεινά, απέραντα, όλα όπως ήταν πάντα.



## Οδυσσέας Φωκάς, *Υμηττός*

Ήταν σαν ένα ταξίδι στο διάστημα. Στεκόμουν πάνω στον Άρη, βουτηγμένος ως τα γόνατα στο θυμάρι, κάτω από έναν ουρανό που έμοιαζε να μην έχει γνωρίσει ποτέ σκόνη ή σύννεφο. Κοίταξα τα χλωμά λονδρέζικα χέρια μου. Ακόμα κι αυτά έμοιαζαν αλλαγμένα, εμετικά ξένα, αντικείμενα που θα έπρεπε να είχα απορρίψει από καιρό.

Όταν αυτό το απόλυτο μεσογειακό φως έπεσε πάνω στον γύρω μου κόσμο, μπόρεσα να δω πως ήταν υπέροχα όμορφο όταν όμως με άγγιξε, ένιωσα πως ήταν εχθρικό. Έμοιαζε να διαβρώνει, όχι να εξαγνίζει. Ήταν σαν να βρισκόμουν στην αρχή μιας ανάκρισης κάτω από προβολείς, ήδη μπορούσα να δω το τραπέζι με τα λουριά από το άνοιγμα της πόρτας, ήδη ο παλιός εαυτός μου ήξερε πως δε θα αντιστεκόταν. Λίγο ο τρόμος, το ξεγύμνωμα έως την ουσία του έρωτα, γιατί ένιωθα ολοκληρωτικά και για πάντα ερωτευμένος με το 669+

ελληνικό τοπίο από τη στιγμή που έφτασα. Όμως με τον έρωτα ήρθε και ένα αντιφατικό, σχεδόν εκνευριστικό συναίσθημα, καθώς ένιωθα την ανικανότητα και την κατωτερότητα, σαν να ήταν η Ελλάδα μια γυναίκα τόσο προκλητική σεξουαλικά που έπρεπε να την ερωτευτώ σωματικά και απελπισμένα, και την ίδια στιγμή τόσο ήρεμα αριστοκρατική που θα ήμουν ανίκανος να την πλησιάσω.



Γεώργιος Χατζόπουλος, *Τοπίο Αττικής*

Κανένα από τα βιβλία που είχα διαβάσει δεν εξηγούσε αυτή την καταχθόνια-μαγευτική, την ιδιότητα της Κίρκης που έχει η Ελλάδα, την ιδιότητα που την κάνει μοναδική. Στην Αγγλία ζούμε σε μια μουγγή, ήρεμη, εξοικειωμένη σχέση με ό,τι απομένει από το φυσικό μας τοπίο και το απαλό βόρειο φως του, στην Ελλάδα το φως και το τοπίο είναι τόσο ωραία, τόσο ζωντανά, τόσο έντονα, τόσο άγρια, που η σχέση είναι αμέσως αγάπη-μίσος, μια σχέση πάθους. Μου πήρε αρκετούς μήνες ώσπου να το καταλάβω και πολλά χρόνια ώσπου να το αποδεχτώ.

Αργότερα εκείνη την ημέρα στεκόμουν στο παράθυρο του ξενοδοχείου όπου με είχε στείλει ο βαριεστημένος νέος που με παρέλαβε στο Βρετανικό Συμβούλιο. Είχα μόλις γράψει ένα γράμμα στην Άλισον, μα ήδη μου φαινόταν απόμακρη, όχι σε απόσταση, όχι σε χρόνο, αλλά σε μια διάσταση που δεν είχε όνομα. Πραγματικότητα, ίσως. Κοίταζα κάτω την πλατεία Συντάγματος, το κεντρικό σημείο συνάντησης της Αθήνας, πάνω από τους κόμπους από διαβάτες, λευκά πουκάμισα, σκούρα γυαλιά, γυμνά ηλιοκαμένα μπράτσα. Ένα συριστικό μουρμουρητό ανέβαινε από τα πλήθη που κάθονταν στα τραπεζάκια των καφενείων. Έκανε τόση ζέστη όση σε μια ζεστή εγγλέζικη μέρα του Ιουλίου, και ο ουρανός ήταν ακόμα τέλεια καθαρός. Σκύβοντας έξω και κοιτώντας ανατολικά μπορούσα να δω τον Υμηττό, όπου είχα σταθεί σήμερα το πρωί, με την πλαγιά του που έβλεπε τη δύση του ήλιου να έχει ένα έντονο ανοικτό ροζ-βιολετί, σαν κυκλάμινο.

Προς την άλλη κατεύθυνση, πάνω από τις ακατάστατες στέγες, απλωνόταν η μαύρη ογκώδης σιλουέτα της Ακρόπολης. Έμοιαζε πάρα πολύ με ό,τι είχα φανταστεί για να είναι αληθινή. Όμως ένιωθα εξίσου ικανοποιημένος και αναμενόμενα αποπροσανατολισμένος, τόσο χαρούμενα και άγρυπνα μόνος όσο η Αλίκη στη Χώρα των Θαυμάτων.

Τζ. Φώουλις, *Ο Μάγος*, μτφρ. Φαίδων Ταμβακάκης,  
Βιβλιοπωλείον της Εστίας

## Ερωτήσεις

- 1** Διαβάστε προσεκτικά την πρώτη παράγραφο του αποσπάσματος. Από ποια σημεία της αττικής γης περνά η ματιά του αφηγητή, πού σταματά ιδιαίτερα και με ποια επίθετα περιγράφει αυτό που αντικρίζει;
- 2** Αν και το ελληνικό φως είναι αυτό που κυρίως εντυπωσιάζει τον αφηγητή, ωστόσο το ονομάζει «υπέροχα όμορφο» αλλά και «εχθρικό». Αιτιολογήστε αυτή την αντίφαση.
- 3** Σε ποια σημεία και με ποιες εκφράσεις συγκρίνεται η Ελλάδα και ο ελληνικός τρόπος ζωής με τον αντίστοιχο αγγλικό;
- 4** Ο αφηγητής έχει διαρκώς την αίσθηση ότι βρίσκεται έξω από το χώρο της πραγματικότητας, σε μια υπερβατική κατάσταση. Μπορείτε να επιβεβαιώσετε αυτή την παρατήρηση αντλώντας στοιχεία από το κείμενο;

## Διαθεματικές εργασίες

- 1** Αν ζείτε στην Αττική, οργανώστε μια εκδρομή στον Υμηττό, ώστε να δείτε κι εσείς από ψηλά την Αθήνα και να συγκρίνετε τις εντυπώσεις σας με αυτές του αφηγητή. Αν μένετε μακριά από την Αθήνα, συγκεντρώστε από χάρτες, αεροφωτογραφίες κ.ά. πληροφορίες για την Αττική στα μέσα του 20ού αιώνα και συγκρίνετε την εικόνα που θα σχηματίσετε με τις πληροφορίες που σας δίνει το κείμενο.
- 2** Υπάρχουν αρκετά τραγούδια που αναφέρονται στην ομορφιά της Αθήνας (π.χ. «Αθήνα, κόρη τ' ουρανού...») και πολλοί πίνακες που την απεικονίζουν. Βρείτε ανάλογο υλικό και ετοιμάστε ένα αφιέρωμα για την

πρωτεύουσα της Ελλάδας. Μπορείτε να το εμπλουτίσετε και με μύθους και παραδόσεις που την αφορούν, από μυθολογίες και βιβλία ιστορικού περιεχομένου που έχουν γραφτεί γι' αυτήν (π.χ. τα βιβλία του Δημ. Καμπούρογλου, *Ιστορία των Αθηνών, Οι παλαιαί Αθήναι* κ.ά.).

## ΤΖΩΝ ΦΩΟΥΛΣ

Είναι ένας από τους σημαντικότερους Ευρωπαίους συγγραφείς. Γεννήθηκε το 1926 σε ένα προάστιο του Λονδίνου. Σπούδασε Γερμανική και Γαλλική Φιλολογία, ταξίδεψε σε πολλές χώρες και κατά καιρούς δίδαξε σε σχολεία και πανεπιστήμια. Στο διάστημα 1951-1953 δίδαξε αγγλική γλώσσα στην Αναργύρειο Σχολή των Σπετσών. Έγινε διάσημος χάρη στα μυθιστορήματα *Ο συλλέκτης*, *Η ερωμένη του Γάλλου υποπλοιάρχου*, *Ο εβένινος πύργος*. Το 1954, μετά την επιστροφή του από τις Σπέτσες, άρχισε τη συγγραφή του *Μάγου*, που θα τον ολοκληρώσει δώδεκα χρόνια αργότερα. Μιλώντας το 1997 για την Ελλάδα είχε πει: «Αυτή παραμένει η γη και το τοπίο όπου γέροι και νέοι, άντρες και γυναίκες, μπορούν ακόμη να βρουν την ευκαιρία να ακολουθήσουν τη θεία επιταγή του Σωκράτη: γνώθι σαυτόν».



Μιχάλης Γκανάς

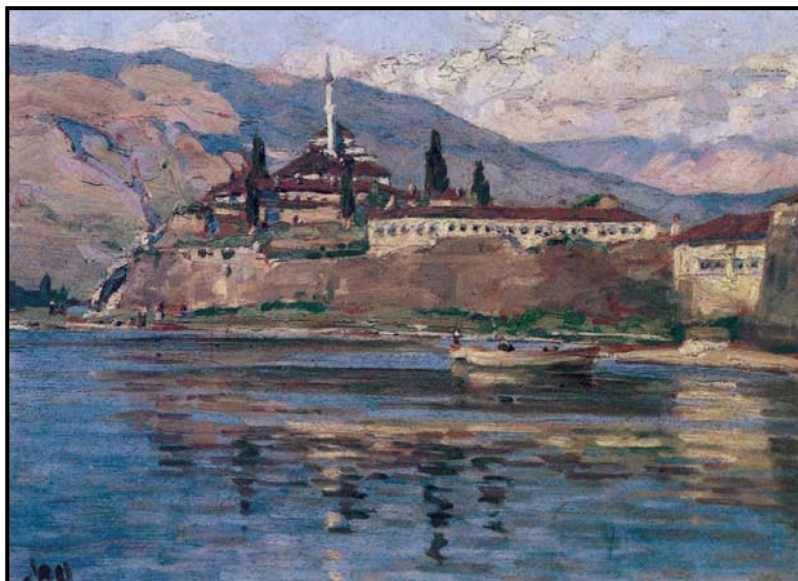
## Γυάλινα Γιάννινα

*Το ποίημα «Γυάλινα Γιάννινα» βρίσκεται πρώτο στην ομότιτλη συλλογή του Μιχάλη Γκανά. Τα ποιήματα της απηχούν βιώματα και εμπειρίες του ποιητή από το γενέθλιο τόπο του, την Ήπειρο. Στο συγκεκριμένο ποίημα τα Γιάννενα, η πρωτεύουσα της Ηπείρου, προβάλλονται μέσα από την περιγραφή του φυσικού τοπίου και τις δραστηριότητες των κατοίκων τους.*

**Χ**άραζε ο τόπος με βουνά πολλά  
κι ανάτελλε τα ζωντανά του,  
καλούς ανθρώπους και κακούς, νυφίτσες,  
αλεπούδες, μια λίμνη ως κόρη  
οφθαλμού και κάστρα πατημένα.

Θα 'ναι τα Γιάννενα, ψιθύρισα,  
στο χιόνι και στον άγριο καιρό  
γυάλινα και μαλαματένια.  
Κι όσο πήγαινε η μέρα,  
σαν το βαπόρι σε καλά νερά,  
είδα και μιναρέδες κι άκουσα  
τα μπακίρια να βελάζουν.

Μ. Γκανάς, *Γυάλινα Γιάννινα*, Καστανιώτης



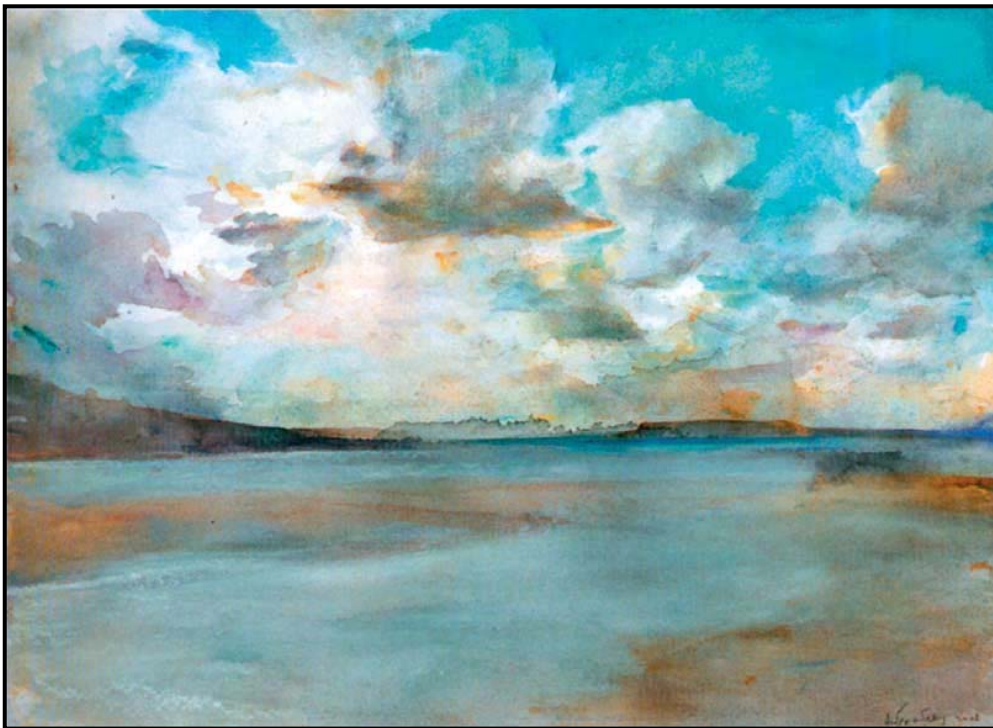
Νικόλαος Οθωναίος, *Ιωάννινα*

### Ερωτήσεις

- 1** Ποια γνωρίσματα από το γιαννιώτικο φυσικό περιβάλλον προβάλλονται στο ποίημα;
- 2** Αναλύστε τις μεταφορές: «ανάτελλε τα ζωντανά του», «άκουσα τα μπακίρια να βελάζουν».
- 3** Ποιες πληροφορίες από την ιστορική και πολιτισμική πορεία του ηπειρώτικου τόπου ενσωματώνονται στο ποίημα;
- 4** Βρείτε και σχολιάστε τις παρομοιώσεις του ποιήματος.
- 5** Ανατρέξτε στο *Λεξικό Λογοτεχνικών Όρων* και συζητήστε με το φιλόλογο σας για τα χαρακτηριστικά της νεωτερικής ποίησης. Στη συνέχεια ελέγξτε αν το ποίημα μας ανήκει στο είδος αυτό.

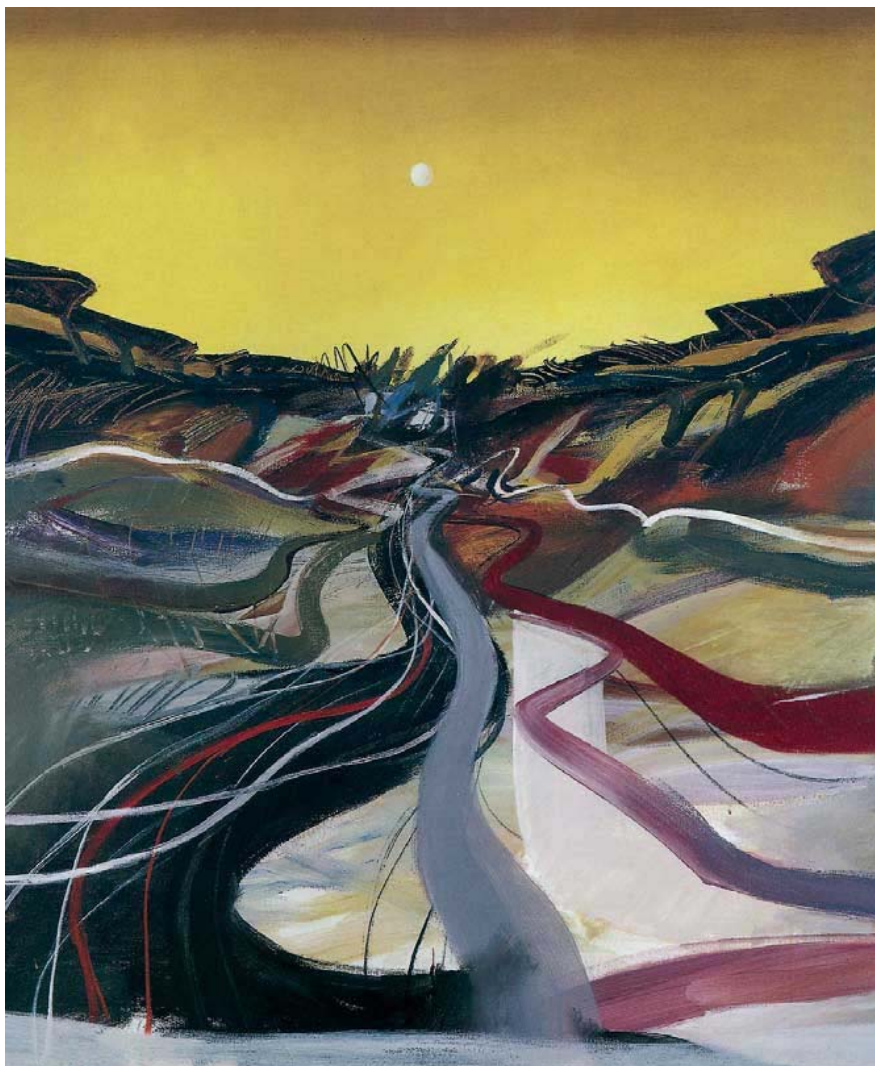
## Διαθεματική εργασία

**1** Στο ποίημα γίνεται αναφορά στη γιαννιώτικη τέχνη της αργυροχρυσοχοΐας και μεταλλοτεχνίας. Αναζητήστε πληροφορίες για την ενασχόληση αυτή των κατοίκων των Ιωαννίνων από την παλαιότερη ως τη σύγχρονη εποχή. Μπορείτε επίσης να επισκεφθείτε το Μουσείο Μπενάκη και να δείτε τη συλλογή με τις γιαννιώτικες δημιουργίες.



Δημήτρης Ανδρεαδάκης,  
*Από τη γη στον ουρανό*

**Η ΑΠΟΔΗΜΙΑ • Ο ΚΑΗΜΟΣ ΤΗΣ ΞΕΝΙΤΙΑΣ •  
Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΕΞΩ ΑΠΟ ΤΑ ΣΥΝΟΡΑ •  
ΤΑ ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΑ • ΟΙ ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ**



Δημήτρης Μυταράς, *Κίτρινο τοπίο*

**Η ΑΠΟΔΗΜΙΑ, Η ΑΠΟΜΑΚΡΥΝΣΗ ΔΗΛΑΔΗ των ανθρώπων από τον τόπο όπου γεννήθηκαν και μεγάλωσαν, είναι τόσο παλαιό φαινόμενο όσο και η οργάνωση τους σε κοινωνίες. Οι άνθρωποι αναγκάζονται να ξενιτευτούν για πολλούς και διάφορους λόγους – ιστορικούς, πολιτικούς, κοινωνικούς και οικονομικούς. Τα κείμενα στην ενότητα αυτή έχουν επιλεγεί για να δείξουν τις διαφορετικές μορφές της αποδημίας, τα συναισθήματα που νιώθουν όσοι ξενιτεύονται, αλλά και τον αγώνα επιβίωσης που δίνουν οι μετανάστες, οι εκπατρισμένοι και οι πρόσφυγες στις χώρες υποδοχής τους.**



## Πουλάκι

*Το ποίημα αναφέρεται σε ένα παλαιό πρόβλημα τον ελληνικού κόσμου, τον ξενιτεμό, ιδιαίτερα συνηθισμένο σε μερικές περιοχές (π.χ. στην Ήπειρο), λόγω ιστορικών, οικονομικών κ.ά. συνθηκών. Ο Ιωάννης Βηλαράς έζησε στα Γιάννενα την εποχή τον Αλή πασά και ήρθε σε επαφή με τους λαϊκούς ανθρώπους και τη δημοτική ποίηση όπου το θέμα της ξενιτιάς είναι κυρίαρχο.*

Πουλάκι ξένο  
ξενιτεμένο  
πουλί χαμένο,  
που να σταθώ;  
Πού να καθίσω  
να ξενυχτήσω,  
να μη χαθώ;

Η μέρα φεύγει.  
Η νύχτα βιάζει\*  
να ησυχάζει  
κάθε πουλί.  
Εγώ στενάζω,  
το ταίρι κράζω\*  
ξένο πουλί.

Βραδιάζ' η μέρα,  
Σκοτάδι παίρει,\*  
και δίχως ταίρι  
πού να σταθώ;  
Πού να φωλιάσω,  
σε ξένο δάσο  
να μη χαθώ;

Κοιτάζω τ' άλλα  
πουλιά ζευγάρι  
αυτήν τη χάρη  
δεν έχω πλια.\*  
Νύχτα με δέρει\*  
Με δίχως ταίρι,  
χωρίς φωλιά.

---

\*παίρει: παίρνει \*βιάζει: πιέζει \*κράζω: φωνάζω, καλώ \*πλια: πια, πλέον \*δέρει: δέρνει

Γυρίζω να 'βρω  
που να καθίσω  
να ξενυχτήσω  
καν μοναχό.  
Κάθε κλαράκι  
βαστάει πουλάκι  
ζευγαρωτό.

Δεν με γρωνίζουν\*  
κι εδώ με διώχνουν  
κι εκεί μ' αμπώχνουν.\*  
Πού να σταθώ;  
Αχ, πώς να γένω,  
Πού να πηγαίνω,  
Να μη χαθώ;

Λυγάν οι κλάδοι\*  
τα φύλλα σειούνται,  
γλυκοτσιμπιούνται  
τ' άλλα πουλιά.  
Κι εγώ το ξένο  
το πικραμένο,  
χωρίς φωλιά.

Από 'να σ' άλλο  
πετάω δενδράκι,  
να βρω κλαράκι  
για να σταθώ,  
για ν' ακουμπήσω  
να ξενυχτήσω,  
να μη χαθώ.

Απορριμμένο\*  
σε άγρι' αγκάθια  
πικρά μου πάθια\*  
και ξενιτιές,  
θρηνώντας μένω,  
κι εκεί διαβαίνω  
κακές νυχτιές

Λ. Πολίτη, *Ποιητική Ανθολογία*, τόμ. 4, Δωδώνη

---

\*γρωνίζουν: γνωρίζουν \*αμπώχνουν: διώχνουν,  
απωθούν \*οι κλάδοι: τα κλαδιά \*απορριμμένο:  
παρατημένο, πεταμένο \*πάθια: πάθη, συμφορές

*Ειδυλλιακή εικόνα Έλληνα  
ταχυδρόμου σε ταχυδρομικό  
δελτάριο  
(Συλλογή Μ. Κωνσταντίνη)*



### Ερωτήσεις

- 1** Αντί να εμφανίσει ο ποιητής έναν ξενιτεμένο να μιλά για τις δυσκολίες της ξενιτιάς, παρουσιάζει ένα πουλάκι να τις αφηγείται. Πώς λέγεται αυτή η τεχνική; Την έχετε συναντήσει σε άλλα κείμενα του Ανθολογίου σας ή άλλου βιβλίου;
- 2** Ποιο είναι το σοβαρότερο πρόβλημα που αντιμετωπίζει το ξενιτεμένο πουλί; Σε ποιες στροφές διατυπώνεται αυτό;
- 3** Εξηγήστε την επανάληψη του ρήματος «ξενυχτήσω». Πώς λειτουργεί μέσα στο ποίημα;

## Διαθεματικές εργασίες

- 1** Η εμπειρία της ξενιτιάς για το σύγχρονο Έλληνα είναι περιορισμένο φαινόμενο. Είναι όμως πολύ συνηθισμένο για τους κάθε λογής μετανάστες που έχουν εγκατασταθεί στην Ελλάδα. Οργανώστε μια μικρή έρευνα σε ανθρώπους του περίγυρου σας (συμμαθητές, φίλους, γείτονες κ.λπ.) και ζητήστε τους να σας μιλήσουν για το πώς αισθάνεται ένας ξενιτεμένος στη χώρα μας. Συζητήστε στην τάξη τα πορίσματα της έρευνας.
- 2** Ένα συνηθισμένο θεματικό μοτίβο στα δημοτικά τραγούδια της ξενιτιάς είναι ο γυρισμός του ξενιτεμένου, που έχει πανάρχαια καταγωγή. Το μοτίβο αυτό το συναντάμε ήδη στην ομηρική *Οδύσσεια*. Αναζητήστε δημοτικά τραγούδια που να αναφέρονται στο γυρισμό του ξενιτεμένου και συγκρίνετε τα (προσπαθώντας να βρείτε ομοιότητες) με τη ραψωδία ψ της *Οδύσσειας* (ειδικότερα με τους στίχους 109-121 και 177-209).



Γιώργος Θεοτοκάς

## Ο Δημοτικός Κήπος του Ταξιμιού

*Το πεζό κείμενο που ακολουθεί αποτελεί την αρχή του Γ' κεφαλαίου του μυθιστορήματος Λεωνής (1940) του Γ. Θεοτοκά. Ο αφηγητής, πίσω από τον οποίο κρύβεται ο ίδιος ο συγγραφέας, μας μεταφέρει στις αρχές τον 20ού αιώνα στην πολυεθνική Κωνσταντινούπολη απ' όπου αντλεί υλικό και μοιράζεται νοσταλγικά μαζί μας τις νεανικές αναμνήσεις του. Παράλληλα όμως αναπαριστάνει το κλίμα της πόλης και της εποχής αυτής, καθώς και τον ελληνικό χαρακτήρα της, μέσα από τα έθιμα, τις σχέσεις των ανθρώπων, τους κοινούς χώρους, τα αξιοθέατα και τα ιδρύματά της.*

**Ο** Δημοτικός Κήπος του Ταξιμιού\* ήτανε κόσμος ολόκληρος. Για να μπεις πλήρως εισιτήριο, οι μεγάλοι ένα γρόσι,\* τα παιδιά μισό γρόσι, τα μωρά τίποτα. Τα όρια όμως ανάμεσα στις διάφορες ηλικίες δεν ήτανε χαραγμένα πολύ καθαρά και γινότανε, στην είσοδο, μεγάλες συζητήσεις με τους δημοτικούς υπαλλήλους για το τι έπρεπε να πληρώσει ο καθένας. Μόλις έμπαινες, αντίκριζες τους φύλακες που φορούσανε στολή και κρατούσανε μεγάλες βίτσες.\* Γυρνούσανε

---

\*Δημοτικός Κήπος του Ταξιμιού: κήπος στην Κωνσταντινούπολη. Το Ταξίμι είναι συνοικία, όπου και σήμερα ακόμη μένουν Έλληνες \*γρόσι: τουρκικό νόμισμα

\*βίτσα: βέργα

παντού και παραμονεύανε τα παιδιά. Αν περπατούσες στα φυτεμένα μέρη, αν έκοβες λουλούδια ή κλαδιά, σε κυνηγούσανε και σε δέρνανε με τη βίτσα. Το ζήτημα ήταν να μη σε πιάσουν, αν σ' έπιαναν, κανείς δεν μπορούσε να γλιτώσει. Αριστερά καθώς έμπαινες, ήταν η μεγάλη χαβούζα\* με τα κόκκινα ψάρια. Είχε και μικρότερες χαβούζες, άλλες με ψάρια και άλλες χωρίς. Είχε και βατράχους πλήθος, φωνακλάδες και αστείους. Δεξιά ήτανε μια παράγκα που πουλούσε τσοκολάτες, κουφέτα, παστέλι, σιμίτια,\* φιστίκια, στραγάλια, κολοκυθόσπορους ψημένους και αλατισμένους και κορόμηλα πράσινα. Δέκα κορόμηλα μία δεκάρα, αν παζάρευες μπορεί να έπαιρνες και έντεκα, το βράδυ αρρωστούσες λιγάκι, μα άξιζε ο κόπος.

Δεξιά κι αριστερά ήταν οι επίσημοι περίπατοι του Κήπου, που έκαναν κύκλο και πήγαιναν προς τη μεγάλη πλατεία του κέντρου. Σ' αυτούς τους δρόμους ήταν όλο νταντάδες, γκουβερνάντες\* και παιδιά φρόνιμα. Εκεί συναντούσες και τις δυο Ιταλίδες αδελφές, την Ίντα και την Τζίλντα, πάντα ντυμένες με όμοια ρούχα. Ήτανε τόσο λεπτοκαμωμένες και μυγιάγγιχτες και τόσο γλυκιές! Ο Λεωνής χαιρότανε σαν τις έβλεπε, μα δεν ήξερε τι να πει μαζί τους. Στεκότανε και τις παρακολουθούσε που πηδούσαν σκοινί, ύστερα συλλογιζότανε: «Τώρα τι θα λένε για μένα που κάθομαι έτσι και τις βλέπω;». Ντρεπότανε κι έφευγε. Μα σε λίγο ξαναπερνούσε από το ίδιο μέρος, με ύφος αδιάφορο, προφασιζότανε πως κάποιον γύρευε ή πως κάτι είχε χάσει και ξανάφευγε βιαστικά και πάλι ξαναπερνούσε. Εκεί παρουσιαζότανε καμιά φορά κι η Λουίζα η Γαλλίδα, ντυμένη με άσπρα δαντελένια φουστάνια, με τις μακριές

---

\*χαβούζα: δεξαμενή \*σιμίτια: κουλούρια

\*γκουβερνάντες: νταντάδες

καστανές μπούκλες της χυμένες στους ώμους της. Αυτή έκανε τη μεγάλη, διάβαζε μοναχή της ή μιλούσε με τις δασκάλες. Ο Λεωνής την πείραζε, είχε θάρρος μαζί της.

Βασίλειος Χατζής,  
*Κεράτιος κόλπος*



Ανάμεσα στους δυο περιπάτους, καθώς και στα πλάγια του Κήπου, ήτανε πυκνή πρασινάδα, μεγάλα δέντρα και στενά μονοπάτια. Εκεί βασίλευαν οι συμμορίες, τα αγόρια του Λυκείου με επί κεφαλής τον Πάρη, το Μένο και το Δήμη, τα αγόρια του Ζωγραφείου, τα αγόρια της Σχολής Γλωσσών και Εμπορίου,\* τα αγόρια των καθολικών φρέρηδων\* και διάφορα αδέσπτοτα αγόρια που δεν ανήκανε σε κανένα σχολειό και τα λέγανε: η μορταρία.\* Η κάθε συμμορία διάλεγε μια περιοχή που ήταν η έδρα της και δεν άφηνε κανένα αγόρι, έξω από τα μέλη της, να πλησιάσει εκεί. Τα σύνορα όμως δεν ήτανε σεβαστά και γινότανε συχνά μεγάλοι καβγάδες, ανάμεσα στις συμμορίες, και καμιά φορά και πετροπόλεμος.

---

**\*Ζωγράφειο και Σχολή Γλωσσών και Εμπορίου:**  
ελληνικές σχολές της Κωνσταντινούπολης \***φρέρηδες:**  
καθολικοί ιερείς και καθηγητές \***μορταρία:** αληταρία



*Η Κωνσταντινούπολη: Το Πέραν και ο Γαλατάς*  
(επιστολικό δελτάριο)

Τα κυριότερα παιχνίδια τους ήτανε τα βαρελάκια, τα σκλαβάκια, ο μπίκος\* και το κλέφτικο. Τα βαρελάκια παιζόντανε με πολύ περίπλοκους κανονισμούς, περιορισμούς και διαγωνισμούς, που αν ήθελε κανείς να τα βάλει όλα αυτά στο χαρτί μπορούσε να γίνει ολόκληρη διατριβή. Όλοι όμως ήξεραν τους νόμους του παιχνιδιού, απέξω κι ανακατωτά, χωρίς να τους έχουνε διδαχτεί ποτέ. Ήτανε παραδομένοι από αμνημονεύτους χρόνους, μαζί με τους θρύλους του Βυζαντίου, τους άρπαζε κανείς μες στον αέρα του Κήπου τον ίδιο καιρό που μάθαινε και το άλφα-βήτα. Επίσης τα σκλαβάκια ήταν ένα παιχνίδι περίπλοκο που χρειαζότανε ευστροφία και τέχνη. Σ' αυτό λάβαιναν μέρος συχνά και κορίτσια και τότε παιζότανε με μεγάλη ευγένεια και αξιοπρέπεια. Ο μπίκος ήταν ένα παιχνίδι σκοποβολής, που παιζότανε με μεγάλες πλατιές πέτρες, κατά προτίμηση με κομμάτια μάρμαρο από σπασμένα τραπεζάκια του

---

\*μπίκος: παιχνίδι σκοποβολής

καφενείου, κι είχε κι αυτός τη νομοθεσία του, το κλέφτικο όμως ήταν ένα παιχνίδι ηρωικό. Τα παιδιά μοιραζόντανε σε δυο μερίδες που παράσταιναν τους κλέφτες και τους αστυνόμους. Η κάθε μερίδα είχε τον αρχηγό της και το μοίρασμα γινότανε με τέτοιον τρόπο, ώστε να υπάρχει ισορροπία στις δυνάμεις. Ύστερα οι κλέφτες έπαιρναν δρόμο και χανόντανε μες στα φυλλώματα του Κήπου κι οι αστυνόμοι ξεκινούσαν να τους ανακαλύψουν. Ο νόμος του κλέφτικου ήτανε πως, αν οι αστυνόμοι έπιαναν ένα κλέφτη και τον χτυπούσαν στη ράχη, αυτό εσήμαινε πως τον είχανε συλλάβει ή σκοτώσει και τον έβγαζαν από το παιχνίδι. Ο νόμος αυτός όμως ήτανε δίκκοπο μαχαίρι, γιατί κι οι κλέφτες μπορούσαν με τον ίδιο τρόπο να βγάλουν από το παιχνίδι τους αστυνομικούς. Ο καθένας λοιπόν πρόσεχε να μη βρεθεί μοναχός του απέναντι σε πιο δυνατούς αντιπάλους και τον πιάσουνε και τον χτυπήσουνε στη ράχη. Αν δεν πρόφταινες να το σκάσεις, μπορούσες να κολλήσεις σε κανένα τοίχο ή να πέσεις καταγής ανάσκελα, φυλάγοντας τη ράχη σου, με μπουνιές και κλοτσιές, ώσπου να έρθουν οι δικοί σου να σε σώσουν. Όλη η τέχνη ήτανε να τα καταφέρνεις να απομονώνεις τον αντίπαλο και να τον βγάζεις από το παιχνίδι. Μπορούσε όμως κανείς και να ταμπουρωθεί σε καμιά εγκαταλειμμένη παράγκα, σε κανένα υπόγειο ή σε άλλο βολικό μέρος και να αμυνθεί με όλα τα μέσα, με ξύλα, με πέτρες, με χώματα. Τότε γινότανε πολιορκία. Ένας άλλος νόμος ήτανε πως δεν είχες το δικαίωμα να ξεφύγεις έξω από τα κάγκελα του Κήπου. Αν το έκανες αυτό, ήτανε προδοσία κι όλοι σε κατηγορούσαν.

Στην κεντρική πλατεία ήτανε δυο κτίρια, το οίκημα του καφενείου, που αντιλαλούσε συνεχώς από ξεφωνητά των γκαρσονιών, κι η πέτρινη εξέδρα της μεγάλης

ορχήστρας, ψηλή, ανοιχτή από τα πλάγια και σκεπασμένη μ' έναν τρούλο σαν εκκλησία. Εκεί, τις Κυριακές, οδηγούσε την ορχήστρα ο περίφημος Τούρκος μάστρος Ισχάν μπέης και μαζευότανε από κάτω μεγάλο πλήθος και τον σεριάνιζε,\* γιατί έκανε τέτοια σκέρτσα με την μπαγκέτα του, που ήτανε σωστό θέαμα. Από κει και πέρα ήταν άλλος κόσμος. Ήταν τα τραπεζάκια του καφενείου, κάτω από τα πλατάνια και τις καστανιές, το μεγάλο υπαίθριο μπαρ με τις ψάθινες πολυθρόνες και τα τραπεζάκια του στολισμένα με λουλούδια, οι κομποί νέοι με ψαθάκι, σκληρό κολάρο, σκούρο σακάκι και άσπρο λινό παντελόνι, οι ωραίες κυρίες, σφιχτοδεμένες μες στους κορσέδες,\* με στενόμακρα φουστάνια και πελώρια καπέλα φορτωμένα ψεύτικα λουλούδια και πουλιά, ήταν οι οικογένειες, ήταν οι βοερές πολιτικές συζητήσεις, τέλος πάντων ο κόσμος των μεγάλων. Τα τραπεζάκια έπιαναν μεγάλη έκταση κι έφταναν ίσαμε την άκρη του Κήπου, που σχημάτιζε σαν ένα μπαλκόνι κι έβλεπε από κάτω του το Βόσπορο κι αντίκρυ την όχθη της Ασίας και το Σκουτάρι. Δεξιά ξανοιγότανε ο ορίζοντας της Προποντίδας με τα Πριγκηπόνησα, μισοσβησμένα μες στην ελαφριά ομίχλη. Ήταν ένα πανόραμα που σου γέμιζε το μάτι κι οι ξένοι περιηγητές στεκότανε και το θαύμαζαν με τις ώρες. Εκεί έπαιζε το καλοκαίρι ο υπαίθριος κινηματογράφος και, κάθε βράδυ, σαν ήτανε να αρχίσει, γινότανε ένα είδος ιεροτελεστίας. Μαζευόντανε όλες οι συμμορίες πίσω από την οθόνη, από όπου έβλεπε κανείς περίφημα, μονάχα που τα έβλεπε όλα ανάποδα, και τα πρόσωπα και τα γράμματα, μα αυτό δεν είχε ιδιαίτερη σημασία. Μόλις λοιπόν άρχιζε και σκοτεινίαζε κι είχε πια συναχτεί το

---

\*τον σεριάνιζε: τον χάζευε \*κορσέδες: λαστιχένιες φαρδιές ζώνες

παιδοθέμι\* και αδημονούσε\* και κλοτσούσε το χώμα, ερχότανε ένας όμιλος από υπαλλήλους του Κήπου που κουβαλούσαν, με ύφος τελετουργικό, ένα πελώριο λάστιχο του ποτίσματος. Το συνδέανε με μια βρύση, το ξεδίπλωναν κι άρχιζαν να καταβρέχουν την οθόνη. Καμιά φορά το νερό δεν ερχότανε, οι υπάλληλοι έφερναν εργαλεία, γινότανε ιστορία ολόκληρη. Τέλος το νερό πιτσιλούσε με δύναμη το πανί κι οι συμμορίες, έξαλλες, χειροκροτούσαν, πετούσαν τα καπέλα τους στον αέρα και φώναζαν ζήτω. Κανείς δεν ήθελε να λείψει απ' αυτήν τη σκηνή.

Γ. Θεοτοκάς, Λεωνής, Βιβλιοπωλείον της Εστίας



*Η Κωνσταντινούπολη: Ο Κεράτιος κόλπος  
(επιστολικό δελτάριο)*

\*παιδοθέμι: παιδομάνι    \*αδημονούσε: ανυπομονούσε

## Ερωτήσεις

- 1** Ποια θέση είχε στην παιδική ζωή του αφηγητή ο Δημοτικός Κήπος του Ταξιμιού; Απαντήστε κάνοντας αναφορά σε χωρία του κειμένου.
- 2** Σε ποια σημεία του κειμένου φαίνεται η συνύπαρξη αλλόθρησκων και αλλόφυλων στην Κωνσταντινούπολη στις αρχές του περασμένου αιώνα;
- 3** Περιγράψτε κι εσείς, με τρόπο παρόμοιο με αυτόν του αφηγητή, ένα ομαδικό παιχνίδι που παίζετε με τους φίλους σας.
- 4** Συνθέστε ένα μικρό κείμενο για την πόλη ή το χωριό σας, τους ανθρώπους και τις συνήθειες τους.

## Διαθεματικές εργασίες

- 1** Ζητήστε από τους γονείς σας να σας περιγράψουν τα παιχνίδια της παιδικής τους ηλικίας. Περιγράψτε τα κατόπιν στους συμμαθητές σας.
- 2** Ζωγραφίστε τον Κήπο του Ταξιμιού ή ένα τμήμα του, παίρνοντας ιδέες από την περιγραφή του αφηγητή.



Διδώ Σωτηρίου

## Ταξίδι χωρίς επιστροφή

*Στο απόσπασμα αυτό από το μυθιστόρημα Οι νεκροί περιμένουν η συγγραφέας Διδώ Σωτηρίου μάς μεταφέρει στην ατμόσφαιρα της Σμύρνης τον 1922, λίγα εικοσιτετράωρα πριν από την πυρπόληση της πόλης και τον ξεριζωμό των Μικρασιατών από τις εστίες τους. Η Δ. Σωτηρίου ψυχογραφεί τους ήρωες της και αφήνει να διαφανεί πόσο ανυπεράσπιστος είναι ο απλός άνθρωπος στις κρίσιμες στιγμές της Ιστορίας, όταν τα γεγονότα εξελίσσονται ραγδαία χωρίς να μπορεί ο ίδιος να μεταβάλει την πορεία τους.*

**Δ**εν πρόλαβε ο θείος Γιάγκος να πάει το πρωί στο γραφείο του και νάτος ξαναγύρισε με την Τζένη Πολιτίδου.

- Ερμιόνη, είπε, με φωνή συγκινημένη μα αποφασιστική, το βράδυ αργά φεύγετε με το βαπόρι για τον Πειραιά. Τα σκεφθήκαμε τα πράματα με την Τζένη, και βρήκαμε πως έτσι θα είναι καλύτερα. Ο αδερφός μου ο Γεράσιμος κι εγώ θα μείνουμε μία δυο μέρες να ταχτοποιήσουμε τις δουλειές μας και μετά, αν χρειαστεί, θα 'ρθούμε κι εμείς.

Η θεία μου έχασε το χρώμα της.

- Γιάγκο, δε θα φύγω δίχως εσένα, ποτέ! Είναι λοιπόν τόσο άσχημη η κατάσταση;

Ο θείος κατέβασε το κεφάλι για να κρύψει την απελπισία του.

- Είναι, Ερμιόνη, δε σου το κρύβω. Όμως, υπάρχουν και ελπίδες, ακόμα, υπάρχουν... Ο Θεός είναι μεγάλος! Πάντως εσείς θα φύγετε σήμερα. Μην επιμένεις, μη με στενοχωρείς. Έχω ανάγκη να συγκεντρωθώ. Πρέπει να φύγω αμέσως για το εργοστάσιο. Εσύ πήγαινε στο σπίτι, αν νομίζεις πως χρειάζεται να πάρεις τίποτα.

Όταν έφυγε ο θείος Γιάγκος, η θεία μου έμεινε εκεί στη θέση της, απολιθωμένη, άβουλη, νεκρή. Ύστερα την έπιασε πάλι το στομάχι της κι άρχισε να κάνει εμετούς, όπως τότε στην καταστροφή την πρώτη, του Αϊντινιού.\* Για λίγη ώρα πάλευε αναποφάσιστη: «Να κατέβω στο σπίτι; να μην κατέβω;». Στο τέλος είπε στη κυρα-Χρυσή να πάει εκείνη και να προσέξει να μαζέψει ό,τι πολυτιμότερο υπήρχε και να γεμίσει τις δυο πελώριες κασόνες που είχαμε για να κρύβουμε τα χειμωνιάτικα.

- Πήγαινε κι εσύ, Αλίκη, μου είπε, ν' αποχαιρετήσεις τη μητέρα και τον πατέρα σου. Γρήγορα, δεν έχουμε πολύν καιρό.

*Σκηνή της καταστροφής της Σμύρνης (πάνω αριστερά εικονίζεται ο μητροπολίτης Χρυσόστομος) σε λαϊκή εικόνα της εποχής (Εθνικό Ιστορικό Μουσείο, λεπτομέρεια)*



**\*του Αϊντινιού:** του Αϊδινιού, πόλης της Μικρασίας

Έτρεξα να ντυθώ. Αισθανόμουν ανατριχίλες, σαστισμάρα και διάθεση να κλάψω. Σε λίγο μπήκε στο δωμάτιο μου η θεία Ερμιόνη. Στα χέρια της κρατούσε μια σακουλίτσα με λίρες.

- Αυτά, δώσε τα στη μητέρα σου, μου είπε, και πες της (εδώ η θεία μου μεταχειρίστηκε πληθυντικό) να τα φυλάξουν, να μην τα ξοδέψουν. Μόλις δουν πως πλησιάζουν οι Τούρκοι, να μπαρκάρουν με το πρώτο βαπόρι, με το πρώτο καΐκι. Μη γελαστούν και ξενοιαστούν. Ακούς;

Εκείνη τη στιγμή μου φάνηκε πως άνοιξαν δυο πελώρια παράθυρα και μπήκε φως, αέρας και ήλιος μέσα στην μικρή ψυχή μου που πνιγότανε. Θα ήθελα να πέσω στην αγκαλιά της θείας Ερμιόνης και να της πω πόσο την είχα παρεξηγήσει και πόσο καλή ήταν. Μα δεν υπήρχε καιρός για τέτοιες εκδηλώσεις. Γύρισα μόνο και την κοίταξα με μάτια δακρυσμένα και γεμάτα αγάπη. Πήρα την πολύτιμη σακουλίτσα και την κυρα-Χρυσή και τρέξαμε για το σταθμό.

Σ' όλη τη διαδρομή, καθώς αγκομαχούσε το τρενάκι του Μπουτζά\* για να φτάσει στη Σμύρνη, αγκομαχούσε κι η καρδιά μου από αγωνία. Τα μάτια μου παίζανε νευρικά αρπάζοντας εκείνες τις όλο γαλήνη εικόνες του ήρεμου τοπίου: τα περιβόλια με τα δέντρα, που τα κλαριά τους γερνάνε ως κάτω απ' τον πλούσιο καρπό, τα κοκκινόμαυρα χρώματα, που ρουφούσαν ηδονικά τα τρεχούμενα λαχταριστά νερά, τις αγελάδες και τ' άλογα που αδιάφορα μασούλιζαν το αφράτο χορτάρι τους. Εδώ κι εκεί αμέριμνοι οι χωρικοί με τις κουνιστές τους βράκες, σκάλιζαν τη γης και όργωναν τ' αμπέλια που θα πότιζαν αύριο με το χυμό τους το κέφι των εύθυμων Σμυρνιών, για να τραγουδούν και ν' αγαπούνε...

---

\*του Μπουτζά: προαστίου της Σμύρνης

Μέσα μου πάλευε η συγκίνηση με την οργή. Γιατί πάλι αυτή η αναταραχή κι η τρικυμία; Γιατί οι άνθρωποι του τόπου μας έπρεπε να τρέχουν κυνηγημένοι και να σκοτώνονται. Γιατί να καίγονται πάλι τα σπίτια τους και τα σπάρτά τους και οι ελπίδες τους; Γιατί δε βρισκόταν ένας τρόπος να ζει ο καθένας στη γη των προγόνων του και να τη δουλεύει ήσυχχα και καλά, είτε Τούρκος ήταν είτε Έλληνας; Να 'ταν από Θεού δοσμένο τότε, δε θα 'ταν πόλεμος, θα 'ταν σεισμός, αστροπελέκι, πλημμύρα. Τούτη τη συμφορά ποιοι άνθρωποι να τη φτιάχναν και γιατί;

Όταν φτάσαμε στην οδό Μοσκώφ και είδα όλους τους δικούς μου μαζεμένους να τρώνε ξένοιαστοι, κάτι ξεσφίχτηκε μέσα μου. Κανείς εδώ δε φαινόταν ανήσυχος. Μήπως ήταν υπερβολικές οι ειδήσεις του θείου μου;

Η κυρα-Ευανθία σερβίριζε ένα μυρωδάτο μουσακά και σουλήνες\* παραγεμιστές. Ρίχτηκα κι εγώ στο πιάτο μου κι άρχισα να τρώω τα γευστικά φαγητά της μητέρας και ν' ακούω τ' αστεία δυο καλεσμένων αξιωματικών που χαριεντίζονταν με τη Ριρή και τη θεία Ελένη. Την ώρα του καφέ ο πατέρας επέμενε να παίξει η Ριρή στο πιάνο το Τροβατόρε\* που τ' αγαπούσε, ενώ εκείνη διαμαρτυρόταν.

- Ωχ, καλέ μπαμπά κι εσύ, με τις αρχαιολογίες σου!

Τα νοήματα που μου έκανε η κυρα-Χρυσή από την πόρτα, μου θύμισαν το σκοπό της επίσκεψής μου. Έσκυψα στ' αυτί της μητέρας και της είπα:

- Μανούλα, πάμε έξω. Έχω κάτι πολύ σοβαρό να σου πω.

---

\*σουλήνες: φαγώσιμα θαλασσινά \*Τροβατόρε: όπερα του Βέρντι

Της εξήγησα όλα, όπως τ' άκουσα, κι όπως μου τα είπε θεία Ερμιόνη και της έδωσα τη σακούλα με τις λίρες.

Μόλις μπήκε ο πατέρας, η μαμά έκρυψε αμέσως τα λεφτά. Η βιασύνη της εκείνη μ' έκανε να καταλάβω πόσο είχε λείψει μεταξύ τους η εμπιστοσύνη.

- Τι συμβαίνει;, ρώτησε ο πατέρας.

Κοίταξα ερευνητικά τη μητέρα μου και ζήτησα να διαβάσω στα μάτια της τι έπρεπε να πω. Μα εκείνη βιάστηκε να του απαντήσει:

- Το παιδί φεύγει ταξίδι με τη θεία του και την οικογένεια του Γεράσιμου.

- Μπα; και πως τώρα δα, στα καλά καθούμενα;

- Μα, ως λένε, δεν είναι κι εντελώς καλά καθούμενα.

Κάτι, τα νέα απ' το μέτωπο είναι άσχημα.

- Άσχημα; Όλο απαισιόδοξα τα βλέπει ο Γιάγκος. Μια θα υποχωρεί, μια θα προχωρεί ο στρατός μας. Αυτά μου λέγανε, τώρα ακριβώς, οι καλεσμένοι μας. Ας πάνε στο ταξιδάκι τους όμως οι άνθρωποι, και με το καλό να ξαναγυρίσουν.

Η αισιοδοξία όλου του κόσμου εκεί μέσα και η ευθυμία τους έκανε πολύ ευκολότερο τον αποχαιρετισμό μας. Τ' αδέρφια μου με ζήλευαν που θα γνώριζα την Αθήνα κι όλοι μου παράγγελλαν να τους φέρω κάτι για ενθύμιο.

Όταν βγήκα στην εξώπορτα, ξαναγύρισα και φίλησα πάλι τη μητέρα μου.

- Μανούλα, της είπα, μην ξεχάσεις. Όταν χρειαστεί με το πρώτο βαπόρι, με το πρώτο καϊκι... Ακούς;

Καθώς διέσχιζα την οδό Μοσκώφ ένιωσα το ίδιο αίσθημα που είχα όταν μ' έστελναν μακριά απ' το σπίτι μου, με τη γκρίζα εκείνη βαλιτσούλα και τα σταχτιά σύννεφα στην καρδιά. Θα γυρίσω τάχα ξανά στ' αγαπημένα

τούτα σοκάκια, αναλογίστηκα με συντριβή. Θα ξαναδώ τη μητέρα μου; Τι νέες βαριές εκπλήξεις μας φύλαγε το μέλλον;

Δ. Σωτηρίου, *Οι νεκροί περιμένουν*, Κέδρος

### Ερωτήσεις

**1** Πώς αντιδρούν τα πρόσωπα του συγγενικού και οικογενειακού περιβάλλοντος της αφηγήτριας όταν ακούνε ότι πρέπει να φύγουν από την πατρίδα και τα σπίτια τους; Πού οφείλεται η διαφορά στις αντιδράσεις τους;

**2** «Μέσα μου πάλευε ... και γιατί;»: Ποια αντιφατικά συναισθήματα και απορίες κατακλύζουν την ηρωίδα και τι είδους ψυχικό κόσμο αποκαλύπτουν;

### Διαθεματικές εργασίες

**1** Οργανώστε μια ωριαία εκδήλωση στην τάξη με θέμα τη Μικρασιατική καταστροφή. Ο δίσκος *Μικρά Ασία των Απόστολου Καλδάρα και Πυθαγόρα*, καθώς και το μυθιστόρημα *Ματωμένα χώματα* θα σας δώσουν μουσικό και λογοτεχνικό υλικό.

**2** Αν ζείτε σε πόλη που κατέφυγαν Μικρασιάτες, συνθέστε έναν κατάλογο με ονομασίες προσφυγικών περιοχών ή έναν πίνακα με ονομασίες οδών, που σχετίζονται με τους πρόσφυγες του 1922. Ζητήστε τη βοήθεια του καθηγητή της Γεωγραφίας.



*Η Σμύρνη στις φλόγες (φωτογραφία εποχής)*



Θανάσης Βαλτινός

## Η καλή μέρα απ' το πρωί φαίνεται

*Το αυτοτελές απόσπασμα που ακολουθεί προέρχεται από το βιβλίο Συναξάρι Αντρέα Κορδοπάτη (Βιβλίο πρώτο: Αμερική), όπου ο Θ. Βαλτινός καταγράφει περιστατικά από την περιπετειώδη ζωή του ήρωά του, μετανάστη στην Αμερική, στις αρχές τον 20ού αιώνα. Στο συγκεκριμένο τμήμα παρουσιάζονται οι συνθήκες που ωθούσαν στον ξενιτεμό και οι μεγάλες δυσκολίες που αντιμετώπιζαν όσοι ήθελαν να μεταναστεύσουν. Ο συγγραφέας μάς μεταφέρει στο κλίμα της εποχής με την απλότητα της περιγραφής και της γλώσσας του, κυρίως όμως με τη φυσικότητα και τον καθημερινό τόνο που δίνει στο κείμενό του.*

**Τ**ο 903\* αποφάσισα κι εγώ να ξενιτευτώ. Σηκώθηκα μίαν αυγή, στις δεκαπέντε Μαρτίου, ημέρα Παρασκευή, πήρα οχτακόσιες δραχμές, και αξημέρωτα πέρναγα το Νούδιμο του Ορχομενού. Αποκεί έπεσα στον κάμπο της Μηλιάς. Τότε ακόμα ο δρόμος Λεβίδι-Τρίπολη δεν ήταν φτιαγμένος, πηγαίναμε από Κακούρι μεριά.

Έφτασα στην Τρίπολη το απομεσήμερο κι έμεινα το βράδυ σ' ένα χάνι Βασιλείου Μαχαίρα ή Αναγνωστόπουλου, Δαραίου. Αυτός είχε μπακάλικο, μαγεριό και κρεβάτια για ύπνο. Το πρωί στις πέντε πήγα στο

---

\*Το 903: το 1903

σταθμό κι έβγαλα εισιτήριο για Πειραιά, δέκα δραχμές και ογδόντα λεφτά.

Ήρθε το τρένο μπήκα μέσα, περάσαμε τον Αχλαδόκαμπο, τη μεγάλη γέφυρα, Μύλους, Άργος, Κόρινθο. Περάσαμε τον Ισθμό, από πάνω εμείς από κάτω τα πλοία. Είχα σύσταση για έναν πατριώτη μου στον Πειραιά, Ιωάννη Τσέκο ή Λαβωμένο. Ήταν πολλούς χρόνους εκεί και είχε τραυματιστεί στο επαναστατικό,\* από σφαίρα στο κεφάλι, πάντα την πάντα,\* δίχως να τον βλάψει στα μυαλά. Και ο Πειραιάς τον ονόμασε Λαβωμένο. Αυτός είχε και αδερφούς, τον καπετάν Πέτρο, μεγάλο παλικαρά, τον Βασίλειο Τσέκο ή Κακόχρηστο, ληστή Πατρών και περιφέρειας. Εκείνη την εποχή είχαν δόξα μεγάλη.

Πήγα τον βρήκα στο σπίτι του, με πήρε, δεν ήξερα την πόλη, με πήγε στο ξενοδοχείο.

Το πρωί ήρθε να πάμε στο γιατρό της εταιρείας να επιθεωρηθώ. Η εταιρεία άνοιγε αργά και χρειάστηκε να περιμένουμε. Σε καμιά ώρα φάνηκε ο γιατρός, μπήκαμε μέσα, με εξέτασε, μ' έβγαλε σκάρτο από τραχώματα.\*

Μου 'δωσε συνταγή να παίρνω φάρμακα, να ρίχνω στα μάτια μου να καθαρίσουν. Και με το νυστέρι άρχισε να κόβει τα σπυράκια από μέσα τα ματόφυλλα.

Απελπίστηκα που δε θα πέρναγα.

Είχε ένα τρένο το δείλι για Μύλους και ήθελα να φύγω.

Μου λέει ο Τσέκος, πάμε στο σπίτι.

---

\*στο επαναστατικό: δηλαδή στην τελευταία επανάσταση στην Κρήτη \*πάντα την πάντα: από την μια πλευρά στην άλλη, είχε τραύμα διαμπερές

\*τραχώματα: ασθένεια μολυσματική των ματιών

Και με πήρε στο σπίτι του να φάμε. Το σπίτι ήταν μικρό, ένα δωμάτιο για τους ξένους το κράταγε ο αδερφός του, ο καπετάν Πέτρος, άρρωστος.

Είχε και δυο γιους, Νίκο και Μπάμπη, και κορίτσια. Με δέχτηκαν καλά και σήμερα βρίσκονται οι φαμελιές τους στον Πειραιά. Αποφάγαμε, σηκώθηκα να φύγω. Μου είπαν αυτοί να μείνω να φύγω την αυγή, να μην ξεφυχήσω στο δρόμο.

Δεν τους άκουσα, ήμουν φαρμακωμένος.

Μπήκα στο τρένο, μέσα στο βαγόνι είδα έναν που έμοιαζε ξενοφερμένος. Έκατσα κοντά του και πιάσαμε κουβέντα.

Τον ρώτησα πού ήταν.

- Στην Αμερική.
- Τώρα έρχεσαι;
- Μάλιστα.
- Από ποιο μέρος;
- Από το Σικάγο.



*Το κτίριο της εταιρείας Φορντ στο Ντιτρόιτ των ΗΠΑ  
(επιστολικό δελτάριο)*

- Γνώρισες κανέναν Δαραίο εκεί;
- Ναι, τον Αναστάσιο Μεγρέμη.
- Είναι καλά;
- Καλά.
- Από ποιο μέρος είσαι του λόγου σου;
- Από το Άργος, το χωριό Μπερμπάτι.
- Το όνομα σου;
- Γρηγόριος Γκορίτσας.
- Πώς περνάγατε στην Αμερική;
- Πολύ καλά, ό,τι θέλαμε τρώγαμε. Φτηνά πράματα, ρούχα, παπούτσια.
- Το μεροκάματο;
- Άλλος δύο δολλάρια, άλλος ένα κι εβδομήντα πέντε, άλλος ενάμισι.
- Δουλειές πολλές;
- Πολλές. Γραμμές, μίνες\* για το χρυσό, για κάρβουνο και άλλες.
- Και τι ήθελες στην Ελλάδα;
- Ήρθα να δω τους γονιούς μου και θα φύγω πάλι.
- Τότε έκανες καλά. Εδώ μεγάλη φτώχεια. Ο κόσμος κιντυνεύει, σήκωσε φτερό\* για έξω. Κάργα\* τα καράβια με τρεις χιλιάδες το καθένα, όλο παιδαρέλια. Δω εκεί\* κανέναν σαραντάρη.

Φτάσαμε στο Άργος κι εγώ κατέβαινα για Μύλους.  
Αυτός θα έμενε.

Γεια σου, του λέω, φίλε, χωρίζουμε.

Μου λέει, μείνε στο Άργος, απόψε θα μείνουμε μαζί.

Και αύριο φεύγεις.

Του λέω καλά.

---

\*μίνες: υπόνομοι των μεταλλείων \*σήκωσε φτερό: ξεσηκώθηκε \*κάργα: επίρρημα, για να δηλώσουμε κάτι πολύ γεμάτο \*δω εκεί: αραιά και πού, καμιά φορά

Άργος-Μύλους, το εισιτήριο ήταν πενήντα λεφτά. Κι έτσι το αποφάσισα.

Πήραμε τις βαλίτσες του και πήγαμε στην πόλη. Μου λέει έχω έναν κουμπάρο εδώ και πρέπει να τον βρω, να αφήσω τα πράγματα μου. Μείνε εσύ να τα φυλάς και εγώ θα πάω.

Ήταν ένα απόκεντρο εκεί, κάτι σοκάκια στενά. Παραμέσα η πόλη ωραία, πλατείες, δρόμοι, εκκλησίες, εμπορικά.

Αλλά τα απόκεντρα βρόμαγαν.

Πήγε αυτός στον κουμπάρο του, έκατσε πλέον της ώρας.

Ήρθε κανένα καιρό,\* είχε πέσει η νύχτα.

- Τον βρήκες τον κουμπάρο σου;
- Τον βρήκα.
- Τι σου είπε;
- Να πάω τις βαλίτσες μου εκεί.
- Θα τις πας;
- Θα τις πάω.
- Δίνεις μπέσα\* σ' αυτόν με τα πράγματά σου, ρούχα και διάφορα που έχεις μέσα;
- Γιατί;
- Αύριο θα σου πει δεν έφερες τίποτα και πού σε είδα. Αν θέλει σε κάνει και καλά, βράδυ είναι ποιος σε γνωρίζει.
- Λες;
- Έλα να πάμε στο ξενοδοχείο, να πάρουμε το κλειδί του δωματίου να είσαι ασφαλισμένος. Μη δίνεις μπέσα στον καθένα. Κι εγώ αν ήθελα, ξέρω ένα δρόμο Καπαρέλι-Σάγγα, σου τ' άρπαζα και το 'σκαγα.

---

\*κανένα καιρό: κάποια στιγμή \*δίνεις μπέσα: έχεις εμπιστοσύνη

Πήγαμε στο ξενοδοχείο, βάλαμε τις βαλίτσες στο δωμάτιο, πήραμε το κλειδί, βγήκαμε έξω.

Μπήκαμε σ' ένα μαγέρικο,\* φάγαμε, δε μ' άφησε να πληρώσω.

Πήγαμε ύστερα στο καφενείο, πάλι δε μ' άφησε. Το πρωί σηκωθήκαμε, διατάξαμε καφέδες, έκανα να βγάλω λεφτά, τίποτα. Πλήρωσε και τον ύπνο.

Αλλά, του λέω, είναι μπενετάδες\* τώρα.

Πήγαμε στο σταθμό, και έβγαλα εισιτήριο. Του 'δωσα τη σύστασή μου κι αυτός τη δική του, για να 'χουμε αλληλογραφία, σα φίλοι πια που γνωριστήκαμε, φάγαμε, κοιμηθήκαμε μαζί.

Ήρθε το τρένο από το Ανάπλι και χωρίσαμε.

Μπήκα μέσα, κατέβηκα στους Μύλους. Αποκεί πήρα το άλλο για την Τρίπολη. Αυτό πήγαινε αργά, είχε παρουσιαστεί μια έλλειψη από κάρβουνο και πάλευε να πάει με ξύλα. Τα είχαν κανονίσει έτσι οι σιδηροδρομικοί. Στον ανήφορο της Αντρίτσας μας έπιασε μια ψιχάλα μικρή και η μηχανή άρχισε να καλντίζει.\* Δεν είχε στίμη\* δυνατή να φύγει και στεκόταν και γλίστραγε πίσω και ροβολάγαμε\* οι επιβάτες να ρίχνουμε χαλίκια στις ρέλες,\* να ξαναπαίρνει μπροστά. Μέχρι να πιάσουμε ίσιωμα μας έβγαλε την ψυχή.

Φτάσαμε στην Τρίπολη βράδυ, τα φώτα είχαν ανάψει. Πήγα κοιμήθηκα τη νύχτα στου Δαραίου, το πρωί έφυγα.

---

\*μαγέρικο: μαγειρείο \*μπενετάδες: το αποχαιρετιστήριο γεύμα που παραθέτει αυτός που μεταναστεύει

\*να καλντίζει: να φεύγει προς τα πίσω \*στίμη: ατμός

\*ροβολάγαμε: κατεβαίναμε \*στις ρέλες: στις γραμμές του τρένου

Έκοψα πάλι μέσα από τον κάμπο της Μηλιάς, πέρασα το χάνι του Τουνικιώτη κι άλλα ψηλότερα.

Έμεινα στο χωριό ένα χρόνο και άρχισα τη θεραπεία.

Ο γιατρός να καθαρίζει τα τραχώματα με το νυστέρι και να ρίχνει μέσα τα φάρμακα που με τριβόλιζαν.\*

Θ. Βαλτινός, *Συναξάρι Αντρέα Κορδοπάτη*.  
*Βιβλίο Πρώτο: Αμερική, Άγρα*

### Ερωτήσεις

**1** Ποιες δυσκολίες αντιμετωπίζει ο ήρωας πριν ακόμα φύγει για την Αμερική; Εντοπίστε τις σχετικές αναφορές στο κείμενο.

**2** Το βιβλίο από το οποίο προέρχεται το απόσπασμα έχει τίτλο *Συναξάρι Αντρέα Κορδοπάτη*. Αφού βρείτε την έννοια της λέξης «συναξάρι» και μελετήσετε το περιεχόμενο του κειμένου, εξηγήστε τον τίτλο.

### Διαθεματικές εργασίες

**1** Ποιες κοινωνικές συνθήκες στην Ελλάδα των αρχών του 20ού αιώνα οδηγούν τους ανθρώπους στη μετανάστευση και ποια τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν όσοι πρόκειται να μεταναστεύσουν;

---

\* με τριβόλιζαν: με έτσουζαν, με έκαιγαν

**2** Χωριστείτε σε ομάδες, καθεμιά απ' τις οποίες να ασχοληθεί με μία περίπτωση Ελλήνων μεταναστών (π.χ. μετανάστευση στην Αμερική, στην Αυστραλία, στη Γερμανία) ή με θέματα σχετικά με τη μετανάστευση (π.χ. αίτια του φαινομένου, συνθήκες υποδοχής, προσφορά των μεταναστών στην πατρίδα τους κ.ά.).



Μαρούλα Κλιάφα

## Ο δρόμος για τον Παράδεισο είναι μακρύς

*Το κείμενο είναι απόσπασμα από το ομότιτλο επιστολικό μυθιστόρημα της Μ. Κλιάφα, που κυκλοφόρησε το 2003. Την υπόθεση του έργου τη μαθαίνουμε μέσα από τις επιστολές που ανταλλάσσουν δύο δεκαπεντάχρονες κοπέλες, η Βερόνικα και η Ελένη. Η Βερόνικα είναι από την Αλβανία και μένει σε μια επαρχιακή πόλη· η Ελένη κατοικεί στην Αθήνα και προέρχεται από αστική οικογένεια της πρωτεύουσας. Η καθημιά εκμυστηρεύεται στην άλλη τα προβλήματα και τις ανησυχίες της. Η Βερόνικα και η οικογένειά της, λόγω της αλβανικής καταγωγής τους, βιώνουν την καχυποψία και την απόρριψη της τοπικής κοινωνίας. Η Ελένη φαίνεται να μην αντιμετωπίζει τέτοια προβλήματα, αλλά στην πραγματικότητα βρίσκεται σε παρόμοια κατάσταση, καθώς είναι άτομο με κινητικές δυσκολίες λόγω αυτοκινητικού ατυχήματος. Το πρόβλημά της όμως αυτό το αποκρύπτει από τη Βερόνικα.*

**Α**γαπημένη μου φίλη Ελένη,

1 Δεκεμβρίου

Έλαβα το γράμμα σου και χάρηκα πολύ, γιατί φοβόμουν πως με την αλλαγή της διεύθυνσης μπορούσε και να χαθεί. Ευτυχώς ο ταχυδρόμος είναι ο ίδιος – το διαμέρισμά που νοικιάσαμε είναι στην ίδια

γειτονιά με το παλιό μας σπίτι – κι έτσι απ’ την πλευρά αυτή δεν υπάρχει πρόβλημα.

Το πρόβλημα είναι οι νέοι μας γείτονες – θέλω να πω, οι ένοικοι των άλλων διαμερισμάτων – οι οποίοι, όταν έμαθαν από το διαχειριστή της πολυκατοικίας πως είμαστε από την Αλβανία, άρχισαν να μαζεύουν υπογραφές για να μας διώξουν. Δε θέλουν, λέει, να ζουν κάτω από την ίδια στέγη με ανθρώπους για τους οποίους δεν ξέρουν από πού κρατάει η σκούφια τους και τι καπνό φουμάρουν.

Προ ημερών η μαμά συνάντησε στο ασανσέρ την κυρία που μένει ακριβώς από κάτω από το δικό μας διαμέρισμα. Την καλημέρισε και, όταν της είπε ποια είναι, η κυρία αυτή άρχισε να βρίζει τη μαμά και να την κατηγορεί πως τάχα κάνουμε θόρυβο και την ενοχλούμε. «Τι ζητάτε στην Ελλάδα;», της είπε. «Εδώ ζούνε τίμιοι άνθρωποι. Δε θέλουμε μαχαιροβγάλτες μέσα στο σπίτι μας. Να ξεκουμπιστείτε και να φύγετε». Η μαμά δε μίλησε καθόλου. Τι να της έλεγε;

Χθες είχαμε καινούριο επεισόδιο. Ένας άλλος ένοικος συνάντησε στο διάδρομο τον αδερφό μου και τον αποκάλεσε βρομο-Αλβανό. Ο Σπύρος ήρθε στο σπίτι σε κακά χάλια. Τα έβαλε με τη μαμά. «Δεν είναι ανάγκη να λες σ’ όλο τον κόσμο πως είμαστε από την Αλβανία», της είπε.

Όταν γύρισε ο μπαμπάς από τη δουλειά του, πήγε και βρήκε τον ιδιοκτήτη του διαμερίσματος. «Τι θα γίνει μ’ αυτή την κατάσταση;», τον ρώτησε. «Ε, τι να κάνουμε; Υπάρχουν και ρατσιστές», του απάντησε εκείνος και τον διαβεβαίωσε πως με τον καιρό θα τους περάσει.

Αυτούς μπορεί να τους περάσει. Εμάς όμως η ζωή μας έχει γίνει κόλαση. Γιατί δεν καταλαβαίνουν πόσο πολύ μας πληγώνουν; Εμείς δε βλάψαμε κανέναν. Τι

διαφορά έχει αν είσαι Αλβανός, Έλληνας, Τούρκος ή Νιγηριανός; Όλοι πλάσματα του Θεού είμαστε. Γιατί μερικοί άνθρωποι γίνονται τόσο κακοί; Γιατί δεν μπορούν να ανεχτούν το διαφορετικό;

Φοβάμαι, Ελένη, πως δεν μπορείς να με νιώσεις. Δε φταις εσύ. Εσύ είσαι τυχερή. Ποτέ δε θα αντιμετωπίσεις μια παρόμοια κατάσταση. Δε θα δεις ποτέ το φόβο στα μάτια του γείτονα σου. Εσύ τα έχεις όλα: οικονομική άνεση, ομορφιά, έρωτα... Η ζωή είναι δική σου. Ενώ εγώ...

Δεν μπορώ να συνεχίσω το γράμμα μου. Ένας κόμπος έχει σταθεί στο λαιμό μου και με πνίγει.

Βερόνικα



Νίκη Ελευθεριάδη,  
*Κοπέλες που κοιτάζουν μέσα από το παράθυρο*

Αγαπημένη μου Βερόνικα,

Πολύ στενοχωρήθηκα με όσα δυσάρεστα σου συμβαίνουν τώρα τελευταία. Έχεις δίκιο. Η ζωή καμιά φορά είναι πολύ σκληρή μαζί μας. Όμως να θυμάσαι πως ο δρόμος για τον Παράδεισο είναι μακρύς. Αυτό μου το έλεγε ο μπαμπάς μου όταν ήμουνα μικρή. Τότε δεν καταλάβαινα τι ακριβώς ήθελε να πει. Τώρα ξέρω.

Οι άνθρωποι που μένουν στην πολυκατοικία σας είναι... Τι να πω; Πώς να τους χαρακτηρίσω; Συμμερίζομαι απολύτως την αγανάκτησή σου.

Ιδιαίτερα συμφωνώ με αυτό που γράφεις: πως ο περισσότερος κόσμος δεν μπορεί να ανεχτεί το διαφορετικό. Αδιαφορεί για τον ανάπηρο, σιχαίνεται το μελαψό, νιώθει μί-σος για όποιον δεν ντύνεται, δε χτενίζεται ή δε σκέφτεται όπως αυτός.

Το χειρότερο όμως δεν είναι να διαβάζεις το φόβο στα μάτια του άλλου. Εκείνο που εμένα με πληγώνει είναι ο οίκτος και η υποκρισία. Σιχαίνομαι τους δήθεν διακριτικούς. Αυτούς που καμώνονται πως δεν αντιλαμβάνονται το πρόβλημα σου. Αυτούς που σε βρίσκουν ανήμπορο και σε προσπερνούν ή βιάζονται να στρέψουν αλλού το βλέμμα. Αυτοί είναι οι χειρότεροι.

Είμαι βέβαιη πως πολύ γρήγορα οι γείτονες σας θα αντιληφθούν το λάθος τους. Θα δεις. Όταν διαπιστώσουν πως είστε μια φιλήσυχη οικογένεια, οι φόβοι τους θα παραμεριστούν. Θα καταλάβουν πως ο κάθε ξένος δεν είναι και κακοποιός.

Δε σου γράφω περισσότερα, γιατί αύριο είναι η μεγάλη μέρα. Θα δώσουμε τον τρίτο αγώνα στο

μπάσκετ. Πρέπει να κοιμηθώ νωρίς για να είμαι σε φόρμα.

Χίλια γλυκά φιλάκια,  
Ελένη

Μ. Κλιάφα, *Ο δρόμος για τον Παράδεισο είναι μακρύς,*  
Κέδρος

### Ερωτήσεις

- 1 Ποια προβλήματα αντιμετωπίζουν η Βερόνικα και η οικογένεια της λόγω της αλβανικής καταγωγής τους;
- 2 Όπως σημειώνεται στο εισαγωγικό σημείωμα, η Ελένη είναι άτομο με κινητικές δυσκολίες, αλλά η Βερόνικα δεν το γνωρίζει. Έχοντας αυτό υπόψη σας προσπαθήστε να «διαβάσετε» την επιστολή της Ελένης στις πραγματικές διαστάσεις της.

### Διαθεματικές εργασίες

- 1 Συγκεντρώστε στοιχεία για τους αλλοδαπούς που ζουν στην περιοχή σας. Σε συνεργασία με την τοπική αυτοδιοίκηση οργανώστε μια εκδήλωση γνωριμίας.
- 2 Τα γεγονότα και οι σκέψεις των κοριτσιών αποδίδονται μέσω των επιστολών που ανταλλάσσουν. Δοκιμάστε να ξαναγράψετε το απόσπασμα σε μορφή διαλόγου μεταξύ των δύο κοριτσιών.

## **ΜΑΡΟΥΛΑ ΚΛΙΑΦΑ**

Η Μαρούλα Κλιάφα γεννήθηκε το 1937 στα Τρίκαλα όπου και ζει μόνιμα με την οικογένειά της. Έχει σπουδάσει δημοσιογραφία και από το 1972 ασχολείται με τη λογοτεχνία, τη μελέτη της Τοπικής Ιστορίας, τη συλλογή λαϊκών παραμυθιών, παραδοσιακών παιχνιδιών και παλαιών φωτογραφιών. Τα περισσότερα βιβλία της έχουν αποσπάσει επαίνους και βραβεία, ενώ δυο από αυτά έχουν μεταφραστεί στα ρωσικά και στα γερμανικά. **Μυθιστορήματα: *Η ηλιαχτίδα* (1974), *Οι πελαργοί θα ξανάρθουν* (1976), *Ένα δέντρο στην αυλή μας* (1980), *Ο κόσμος βαριέται να διαβάσει θλιβερές ιστορίες* (1986), *Δύσκολοι καιροί για μικρούς πρίγκιπες* (1997).**

# ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΣ



*Ολυμπιακοί Αγώνες, Αθήνα 2004, Ολυμπιακή Φλόγα  
(φάκελος πρώτης ημέρας κυκλοφορίας  
των Ελληνικών Ταχυδρομείων*

**Ο ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΣ ΕΙΝΑΙ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ** αναπόσπαστη από τη ζωή των ανθρώπων. Οι άνθρωποι σήμερα γυμνάζονται και αθλούνται, είτε επειδή είναι επαγγελματίες σ' αυτόν το χώρο είτε από χόμπι είτε για λόγους υγείας, για να ασκήσουν το σώμα τους. Επίσης, παρακολουθούν και συμμετέχουν στις αθλητικές δραστηριότητες ως φίλαθλοι. Κορυφαία αθλητική εκδήλωση είναι οι Ολυμπιακοί Αγώνες, στους οποίους γίνεται προσπάθεια να διασωθούν τα ιδεώδη της ευγενούς άμιλλας, της συναδέλφωσης και της ειρηνικής συνύπαρξης των λαών, και οι άνθρωποι να αντλήσουν ευχαρίστηση από τη συμμετοχή τους σε μια παγκόσμια γιορτή. Ο αθλητισμός, ακόμη, στις καθημερινές διαστάσεις του, είναι ένα σχολείο διάπλασης του χαρακτήρα, ιδίως των νέων ανθρώπων που μαθαίνουν να αγωνίζονται με υπομονή και επιμονή, να θέτουν στόχους και να προσπαθούν να τους υλοποιήσουν. Έτσι, συνηθίζουν να αυτοπειθαρχούν και να συνεργάζονται με τους άλλους.



## Ο Ολυμπιακός ύμνος

*Οι σύγχρονοι Ολυμπιακοί Αγώνες αναβίωσαν για πρώτη φορά το 1896 στην Αθήνα. Με αφορμή την τέλεσή τους ανατέθηκε, ένα χρόνο πριν, στον Κωστή Παλαμά να γράψει τον ύμνο των Ολυμπιακών Αγώνων, ο οποίος μελοποιήθηκε από τον Κερκυραίο συνθέτη Σπυρίδωνα Σαμαρά. Από την Ολυμπιάδα του Τόκιο, το 1952, καθιερώθηκε ως ο επίσημος ύμνος των Αγώνων και ακούγεται στην ελληνική γλώσσα σε κάθε Ολυμπιάδα.*

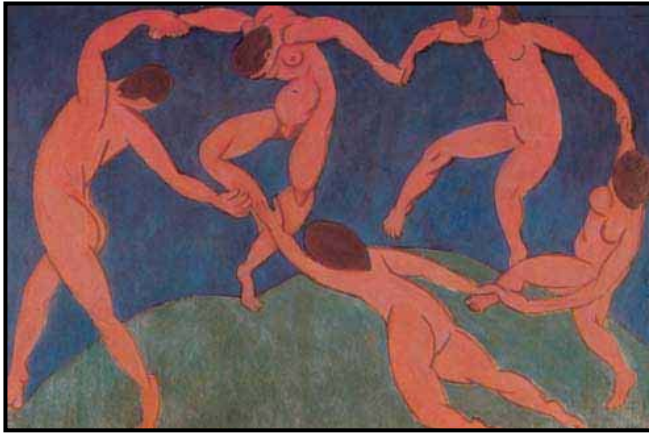
*Στο Σαμάρρα, που φτερά του έβαλε*

**Α**ρχαίο Πνεύμ' αθάνατον, αγνέ πατέρα  
του ωραίου, του μεγάλου και τ' αληθινού,  
κατέβα, φανερώσου κι άστραψ' εδώ πέρα  
στη δόξα της δικής σου γης και τ' ουρανού.

Στο δρόμο και στο πάλεμα και στο λιθάρι,  
στων ευγενών Αγώνων λάμπσε την ορμή,  
και με τ' αμάραντο στεφάνωσε κλωνάρι  
και σιδερένιο πλάσε κι άξιο το κορμί.

Κάμποι, βουνά και πέλαγα φέγγουν μαζί σου  
σαν ένας λευκοπόρφυρος μέγας ναός,  
και τρέχει στο ναό εδώ προσκυνητής σου,  
Αρχαίο Πνεύμ' αθάνατο, κάθε λαός.

Κ. Παλαμάς, Άπαντα, τόμ. 3, Μπίρης



Ερρίκος Ματίς,  
*Ο χορός*

### Ερωτήσεις

- 1** Τι είναι ο «δρόμος», το «πάλεμα» και το «λιθάρι»; Ποια είναι τα σημερινά αντίστοιχα αθλήματα;
- 2** Γιατί ο ποιητής κάνει επίκληση στο Αρχαίο Πνεύμα; Τι εκπροσωπεί σύμφωνα με το ποίημα;
- 3** Γιατί ο Κ. Παλαμάς αποκαλεί τους αγώνες «ευγενείς»;
- 4** Μελετήστε την τελευταία στροφή και προσπαθήστε να εξηγήσετε πώς αντιλαμβάνεται ο ποιητής τη σημασία της τέλεσης των Ολυμπιακών Αγώνων.

## Διαθεματικές εργασίες

**1** Σε συνεργασία με τον καθηγητή του μαθήματος της Ολυμπιακής Παιδείας συγκεντρώστε στοιχεία σχετικά με την ιστορία των Ολυμπιακών Αγώνων στην αρχαία Ελλάδα και προσπαθήστε να βρείτε ομοιότητες και διαφορές με τους σύγχρονους Ολυμπιακούς Αγώνες.

**2** Όσοι από εσάς παρακολούθησατε, είτε από κοντά είτε από την τηλεόραση, Ολυμπιακούς ή άλλους αγώνες, αφηγηθείτε γραπτά ποιο άθλημα σας εντυπωσίασε περισσότερο και γιατί.



*Αγώνας πυγμαχίας*  
(μελανόμορφο αγγείο, Βρετανικό Μουσείο, Λονδίνο)



Πέτρος Χάρης

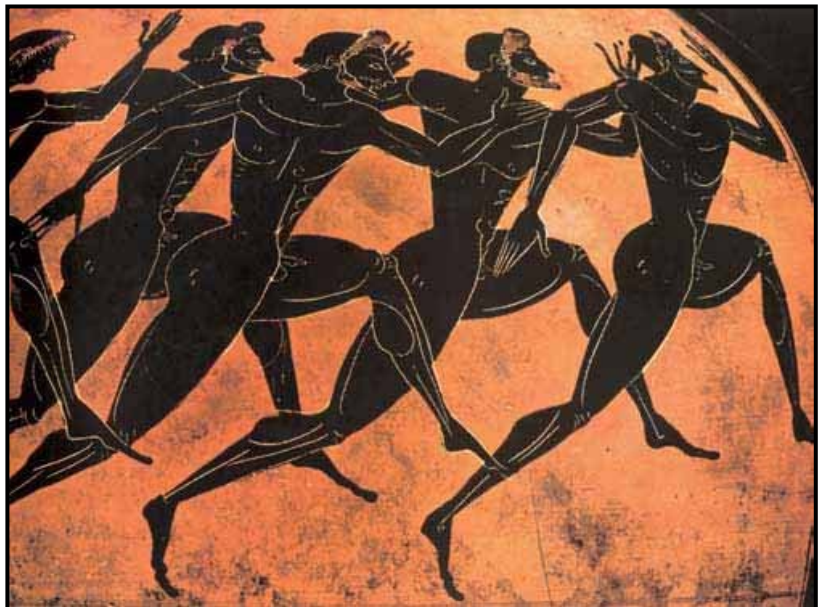
## Δρόμος 100 μέτρων

*Το κείμενο είναι απόσπασμα από το ομότιτλο διήγημα του Πέτρου Χάρη, που δημοσιεύτηκε το 1944 στο βιβλίο του Μακρινός κόσμος. Στο διήγημα αυτό ο νεαρός ήρωας, μαθητής της τρίτης Γυμνασίου, έρχεται σε επαφή με τον κόσμο του αθλητισμού, γοητεύεται από τα αγωνίσματα του στίβου και προπονείται στο δρόμο ταχύτητας των 100 μέτρων, για να πάρει μέρος στους μαθητικούς εφηβικούς αγώνες στο τέλος της χρονιάς. Στο τμήμα που ακολουθεί, θα παρακολουθήσουμε την προπόνηση και τη νίκη του σε έναν ενδιάμεσο μαθητικό αγώνα.*

**Ή**ταν αρχές Δεκεμβρίου όταν κέρδισα αυτή την πρώτη μου νίκη, και στα τέλη Φεβρουαρίου είχα τη θέση μου ανάμεσα στους δεκαπέντε που θα 'τρεχαν στους εφηβικούς αγώνες. Το γυμναστήριο και οι άνθρωποι του δε μου ήταν πια άγνωστος τόπος κι άγνωστοι κόσμοι. Είχα κι εγώ την άσπρη φανελίτσα μου και το γαλάζιο πανταλονάκι και ήξερα πια πως όσοι έβγαιναν με τα ίδια αυτά χρώματα από τη χαμηλή πόρτα του υπόστεγου ήταν εκείνοι που είχαν περάσει πριν από λίγη ώρα κακοντυμένοι, συνηθισμένοι, ασήμαντοι. Έτρεχα τώρα διαφορετικά, ήξερα σπιθαμή με σπιθαμή τη μαύρη εκείνη γραμμή των εκατό μέτρων, δεν έβλεπα πια πατούσες και κόκκινα αυτιά, και το τέρμα δεν ερχόταν καταπάνω μου, αλλά πήγαινα και το 'βρισκα εγώ

πέντε και δέκα φορές τ' απογέματα που πέρναγα στο γυμναστήριο. Δοκίμαζα τα πόδια μου με μεγαλύτερους και μικρότερους, με πιο ψηλούς και με πιο χαμηλούς, με πιο δεμένους\* και με πιο αδύνατους, κι έκανα τις συγκρίσεις μου, έστρωννα τους λογαριασμούς μου, έβλεπα την ταχύτητα μου πότε στη μια και πότε στην άλλη από τις τρεις πεντάδες που θα 'τρεχαν, έπειτ' από λίγες μέρες, στους εφηβικούς αγώνες, ξεχώριζα αντιπάλους, αφηφούσα άλλους, μέτραγα τον εαυτό μου απάνω σε μια ζυγαριά που δεν είχε αμφιβολίες, που μου έδινε πολύ θάρρος και μ' έσπρωχνε σε πρόωρους εγλωισμούς, που γέμιζαν τις κουβέντες μας, όταν γυρίζαμε κι οι τρεις μαζί\* στα σπίτια μας, και διασταυρώνονταν με τους ενθουσιασμούς των συμμαθητών μου, όσο κι αν ο δρόμος των 100 μέτρων δεν έχει κοινό στίβο με το πήδημα,\* όπου ανακάλυψε την επίδοση του ο ένας, κι όσο μακριά κι αν βρίσκεται ο δρόμος με τα εμπόδια, όπου καταστάλαξε ο άλλος. Η γλώσσα μου έτρεχε πιο πολύ

*Αγώνας ταχύτητας*  
(μελανόμορφο  
αγγείο,  
Μουσείο  
Μετροπόλιταν,  
Νέα Υόρκη)

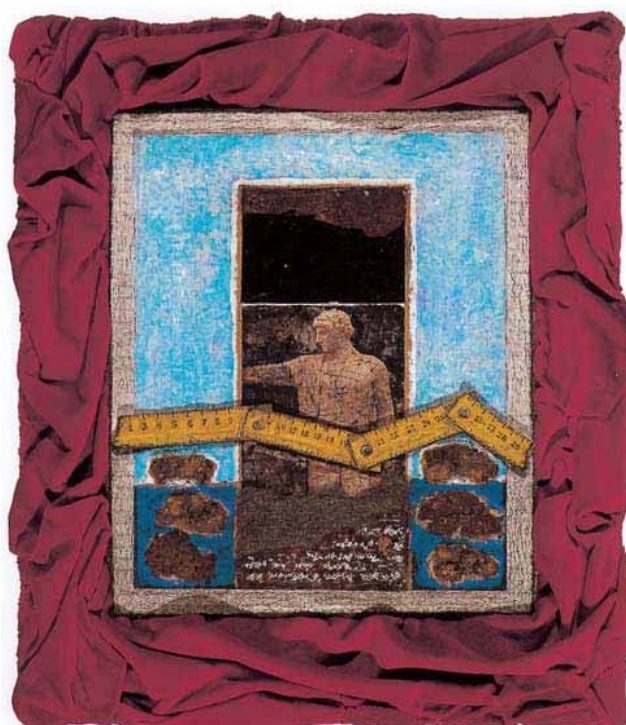


\*δεμένους: γεροδεμένους \*κι οι τρεις μαζί: ο νεαρός ήρωας προπονείται μαζί με κάποιους φίλους του  
\*πήδημα: άλμα εις μήκος

από τα πόδια μου και κουραζόταν λιγότερο απ' αυτά στο δρόμο της επιστροφής, που με τις στάσεις σε κάθε γωνία, σε κάθε συνωστισμό και σε κάθε διαφωνία ήταν ατέλειωτος. Φεύγαμε από το γυμναστήριο στις έξι, το πολύ στις εξίμιση, και στα σπίτια μας φτάναμε με φωτισμένα όλα τ' ανοιχτά παράθυρα, στις οχτώ κι ακόμα πιο αργά.

Επιτέλους έφτασε τ' απόγευμα των αγώνων και η στιγμή του τελικού δρόμου. Είχα κερδίσει με άνεση τον προκριματικό στην πεντάδα που μ' έριξε ο κλήρος και περίμενα να μετρηθώ με τους δύο πρώτους από τις δυο άλλες πεντάδες. Τρεις πάλι, όπως και στην πρώτη δοκιμή μου και στην πρώτη νίκη μου. Μας άφησαν να ξεκουραστούμε λίγο, είδα γύρω μου, σε όλο το γυμναστήριο, και τότε δείλιασα. Οι άσπρες φανέλες και τα γαλάζια πανταλονάκια ήταν λιγότερ' από άλλοτε, πολύ λιγότερα, γιατί το μαρτιάτικο εκείνο απόγευμα θ' αγωνίζονταν μόνο οι «μικροί», κι απ' αυτούς πάλι μόνο όσοι είχαν ξεχωρίσει στους πρώτους προκριματικούς που είχαν γίνει πριν από πέντε μέρες. Ήταν όμως περισσό-

Γιάννης Ψυχοπαίδης,  
*Το μέτρο του κόσμου -  
12 + 1 γράμματα*



τερος ο κόσμος, οι «δρόμοι», τα «άλματα» και τα «εμπόδια» είχαν γίνει θέαμα με ξένους, με άγνωστους, με κυρίες και με κοπέλες της ηλικίας μας, που λες και ήρθαν επίτηδες με τις κατακαίνουριες και χρωματιστές κορδέλες στα μαλλιά τους για να κάμουν τραχύτερους τους συναγωνισμούς μας, κι έπειτα κανόνιζαν τους αγώνες πέντε ηλικιωμένοι κύριοι, που πήγαιναν όλοι μαζί, σαν ένα σώμα, πότε στον ένα στίβο και πότε στον άλλο, και σοβαροί κι αμίλητοι κράταγαν μια τάξη που δεν την είχα ξαναδεί στο γυμναστήριο κι έδιναν σε ό,τι γινόταν και σε ό,τι παρακολουθούσαν μιαν επισημότητα που με τρόμαξε. Έπειτ' απ' όλα αυτά δε μπορούσε να είμαστε πια «μικροί». Κι όταν βρέθηκα στην ίδια γραμμή με τους δυο άλλους για τον τελικόν αγώνα και με χτυποκάρδι ετοιμαζόμενοι για την «εκκίνηση», ένιωθα κάτω από τις πατούσες μου όχι μόνο ασυγκράτητη ορμή, αλλά και μιαν ευθύνη που περίμενε κι αυτή το σύνθημα για να ξαπολύσει τον άνεμό της, να τον στείλει πίσω μου, να με σπρώξει και να με πετάξει στο τέρμα. Έφτασα πάλι με άνεση πρώτος και τότε έκαμα την πρώτη θεατρική μου πράξη. Όπως οι μεγαλύτεροι μας, οι πραγματικοί αθλητές, οι δυο νικημένοι, πριν καλά καλά πάρουν δεύτερη ανάσα, με πλησίασαν, μου σφίξανε το χέρι, κι εγώ, καθώς δεν μπορούσα ακόμα να μιλήσω από το λαχάνιασμα, έδειξα την ευχαρίστησή μου μ' ένα χαμόγελο που δεν πιστεύω να ήταν παιδιάτικο όπως την προηγούμενη μέρα, όπως πριν από μια ώρα, πριν από πέντε λεπτά, όπως πριν από τη νίκη μπροστά σε τόσο κόσμο. Στην άλλη άκρη της μαύρης και ίσιας γραμμής του δρόμου των 100 μέτρων η επιτροπή και οι άλλοι ίσως να χαμογελούσαν για τη σκηνή. Αλλά ποιος λογάριαζε τι γινόταν εκεί που άρχιζε ο δρόμος; Εμείς βρισκόμαστε στο τέλος του, έπειτ' από μια προσπάθεια που την περιμέναμε τόσες βδομάδες,

και θέλαμε να δώσουμε επισημότητα στη στιγμή που τη δημιουργήσαμε και τη γεμίζαμε οι τρεις μας.

Από τ' άλλο απόγευμα δόθηκα στο μαρτύριο της προετοιμασίας, που ολοένα και μετατοπίζει τα ορόσημα της επιτυχίας, τα πηγαίνει όλο και πιο μπροστά, πιο μακριά, συχνά πέρ' από τις δυνάμεις που υπάρχουν, απάνω από τις περιστάσεις, έξω από τα σύνορα της ηλικίας. Δεν ξέγναγα όμως ότι η άσκηση κι η επιτυχία στο χώρο εκείνο, που από την πρώτη στιγμή μάς έδειξε την αυστηρή και πειθαρχημένη οργάνωσή του, ακολουθούσαν μια σκάλα που έπρεπε να την ανέβεις σκαλοπάτι σκαλοπάτι. Κι έβλεπα καθαρά το νέο στόχο μου: τους αγώνες δρόμου του Μαΐου, πάλι με συνομηλικούς ή λίγο μεγαλύτερους, τους επισημότερους εφηβικούς αγώνες της χρονιάς, που έδιναν μια καθιέρωση και άνοιγαν το δρόμο σε σοβαρότερους συναγωνισμούς, σε άλλες στράτες, στρωμένες πάντα με ψιλό κάρβουνο,\* αλλά πατημένες από πιο γρήγορα πόδια, ακόμα και στο Στάδιο.\*

Π. Χάρης, *Μακρινός κόσμος*, Βιβλιοπωλείον της Εστίας

---

\*ψιλό κάρβουνο: ο στίβος ήταν στρωμένος με ψιλό κάρβουνο πριν καθιερωθεί το ταρτάν \*Στάδιο: το (καλλιμάρμαρο) Παναθηναϊκό στάδιο

## **Ερωτήσεις**

- 1** Πώς νιώθει ο νεαρός αθλητής κατά τη διάρκεια των προπονήσεων και πώς κατά την επίσημη ημέρα των αγώνων;
- 2** Ποιο είναι το κέρδος του αθλητή από την ενασχόληση του με τον αθλητισμό και από τη νίκη του στο συγκεκριμένο αγώνα;
- 3** Συζητήστε τη σκηνή όπου οι ηττημένοι νέοι αθλητές συγχαίρουν το νικητή.

## **Διαθεματικές εργασίες**

Στο κείμενο αναφέρονται τρία αγωνίσματα του στίβου: οι «δρόμοι», τα «άλματα» και τα «εμπόδια». Με τη βοήθεια του γυμναστή σας προσδιορίστε για ποια αγωνίσματα πρόκειται, και συγκεντρώστε πληροφορίες για τα υπόλοιπα σημερινά αγωνίσματα του στίβου.



Αγγελική Βαρελλά

## Η νίκη του Σπύρου Λούη

*Το κείμενο είναι απόσπασμα από το μυθιστόρημα της Αγγελικής Βαρελλά, Καλημέρα, Ελπίδα (2003). Η υπόθεση του έργου αναφέρεται σε δύο νεαρές κοπέλες, συμμαθήτριες στο Αρσάκειο Διδασκαλείο, οι οποίες δένονται με στενή φιλία και βιώνουν εμπειρίες λίγο πριν από το 1896, την εποχή δηλαδή της ιστορικής αναβίωσης των Ολυμπιακών Αγώνων. Στο συγκεκριμένο απόσπασμα περιγράφεται ο αγώνας και η νίκη του μαραθωνοδρόμου Σπύρου Λούη.*

**Σ**το χάνι του Μιλτιάδη, στο Μαραθώνα, το μεσημέρι, ήταν όλοι παρόντες. Η εφορευτική επιτροπή, ο αφέτης, που είχε το γενικό πρόσταγμα, κόσμος σκαρφαλωμένος ακόμη και στη στέγη, κι ο παπα-Βελιώτης – ο τοπικός ιερέας –, που έπινε το κρασάκι του κι έλεγε ευχές: «Του Κυρίου δεηθώμεν, Κύριε Ιησού Χριστέ, ο Θεός ημών, αγαθέ και φιλόανθρωπε...».

Ο Παπαδιαμαντόπουλος με δυνατή φωνή έδινε οδηγίες σε όλους. Έριξε ένα βλέμμα στο Λούη για να τον τονώσει και να τον ενθαρρύνει. Φαινόταν ψύχραιμος, αλλά μέσα του, εκείνο το αίσθημα του χρέους ήταν βαρύ κι ασήκωτο και δεν ήξερε αν θα το άντεχε.

Εκτός απ' αυτόν, κι άλλοι Έλληνες είχαν περάσει στους προκριματικούς. Ο Βασιλάκος, σπουδαίο παλικάρι, ο Μπελόκας, ο Χριστόπουλος, ο Γρηγορίου, ο Γερακάκης και μερικοί ακόμη Μαρουσιώτες.



*Σπύρος Λούης*  
*Ο ολυμπιονίκης του μαραθωνίου*  
(Εθνικό Ιστορικό Μουσείο, Αθήνα)

Ακούγοντας όμως γλώσσες διάφορες γύρω του, αγγλικά, ουγγρικά, γαλλικά, και ονόματα όπως Lermiseaux, Flack, Burkle, Kelner, ένιωθε άβολα στην ίδια του την πατρίδα. Τους χαιρετούσε με μια αμήχανη κίνηση του κεφαλιού. Τους θαύμαζε αυτούς τους αντιπάλους του που είχαν έρθει από μακριά να διεκδικήσουν τη νίκη.

Και σκεφτόταν: «Αυτός ο Γάλλος, ο Μπρεάλ, θα τους έκανε όλους καρδιακούς με την ελληνολατρία του, το ειδικό έπαθλο για το δρόμο αντοχής, το θρύλο, που φλόγισε τη φαντασία όλων, και γι' αυτό δόθηκε σ' αυτό το αγώνισμα πανηγυρικός τόνος».

- Να προσέξεις το Λερμιζό. Είναι μεγάλο όνομα του παρισινού αθλητισμού, είναι επικίνδυνος, του ψιθύρισε ο Βασιλάκος.

Μπροστά τους ξανοίγονταν 40 επίπωνα και σκληρά χιλιόμετρα.

«Άραγε», αναρωτήθηκε ο Σπύρος, «ο Μπρεάλ ήξερε πόσο μεγάλη ήταν η απόσταση από το Μαραθώνα ως την Αθήνα όταν αγωνοθέτησε το μαραθώνιο;».

Στις δύο ακριβώς δόθηκε το σήμα της εκκίνησης.

Σαν σαΐτα πετάχτηκε οδηγώντας την κούρσα ο Γάλλος. Πίσω του πήγαινε ο Αυστραλός Φλακ και παραπίσω οι Έλληνες, μια παρέα.

«Γιατί έχουν πάρει τόση φόρα;», αναρωτιόταν ο Λούης τρέχοντας μαλακά. «Έχουμε ακόμη τόση απόσταση».

Μπροστά τους ο δρόμος άδειος, αλλά και από τις δυο μεριές στα ρείθρα\* στριμωχνόταν κόσμος πολύς, που έκανε το τοπίο χρωματιστό και ενδιαφέρον. Κι ενώ το γύριζε προς τη βροχή, ξαφνικά ο αέρας ήρθε να τον τυλίξει ευωδιαστός, λες κι έβγαινε απ' τα σγουρά μαλλιά της άνοιξης. Μεγαλείο και φόβος γέμισαν την ψυχή του. Οι ήχοι έφταναν στ' αυτιά του παράξενοι, ήχοι από πέταλα αλόγων, βήματα, φωνές, ένα κοτσύφι κελαηδούσε, ζούσε σε όνειρο και ξαφνικά συνειδητοποίησε ότι είχε ζήσει 24 χρόνια για να τρέξει αυτή τη διαδρομή. Αυτός ο δρόμος, αυτή η τρεχάλα, αν προσπαθούσε, θα του χάριζε την αθανασία. Η στιγμή αυτή θα υπήρχε αιώνια κάπου γραμμένη. Ως τότε δεν το είχε σκεφτεί καθόλου αυτό.

Ως το Χαρβάτι, ο Γάλλος πήγαινε πρώτος με το Φλακ, τον Αυστραλό, ξοπίσω του.

Εκεί του έδωσαν να πιει ένα ποτήρι κρασί. Το ήπιε σαν να ήταν το νέκταρ των θεών. Έβρεξε με λαχτάρα τον ουρανίσκο του. Η ρετσίνα πυροδότησε τις δυνάμεις του. Χαιρέτησε το πλήθος με το πλατύ του χαμόγελο.

---

\*ρείθρα: αυλάκια κατά μήκος του δρόμου



## Τα γραμματόσημα των πρώτων Ολυμπιακών Αγώνων του 1896

Ο Λούης ένωθε δίπλα του την ανάσα του κόσμου, τον παλμό του. Και τα πεύκα και πέρα οι ελιές, τα κυπαρίσσια έτρεχαν κι αυτά μαζί του. Τα τοπία εναλλάσσονταν, τα τοπία της πατρίδας του, όλη η Ελλάδα έτρεχε μαζί του. Μα είχε μια τέτοια αναστάτωση στην ψυχή, που δεν μπορούσε να χαρεί αυτήν τη φυσική ομορφιά.

Μέσα του φυσούσε ένας δυνατός άνεμος, και το στερέωμα της ψυχής του το δονούσαν απανωτοί κεραυνοί.

«Είσαι καλός δρομέας, με μεγάλο διασκελισμό», ξανάρχονταν στο μυαλό του τα λόγια του Παπαδιαμαντόπουλου.

Άλλο όμως είναι να τρέχεις για το κέφι σου στα δάση και στα λαγκάδια, να στρίβεις εξοχικές γωνιές με το παχνιασμένο γρασίδι της αυγής και τα πουλιά στον

αέρα να σε συνοδεύουν τραγουδιστά, κι άλλο να βαστάς στους ώμους σου τις ελπίδες ενός έθνους, οι ελπίδες ενός έθνους να βασίζονται στις πατούσες σου.

Οι Μαρουσιώτισσες, όλες, που κατέβηκαν από το χωριό, κι είχαν μαζί τις κασίδες τους, στέκονταν στην άκρη του σκονισμένου δρόμου σ' όλη τη διαδρομή και σκούπιζαν τα δάκρυα με τις μαντίλες τους.

- Σπύρο! Σπύρο! Άντε, παιδί μου! Με το καλό!, τον επευφημούσαν.

Παρόλο που ένιωθε απερίγραπτη μοναξιά, χαμογελούσε συνεχώς σ' αυτή την Ελλάδα που τον συνόδευε. Κι ο πόθος να χαροποιήσει αυτό τον κόσμο θροιάστηκε στην καρδιά του.

Έβαλε φόρα να προλάβει το Γάλλο και τον Αυστραλό. Η φωτιά, η ελπίδα της νίκης, φούντωσε μέσα του και κόντευε να τον κάψει. Μετά το 32ο χιλιόμετρο όλα εξελίχθηκαν ευνοϊκά γι' αυτόν. Ο ένας μετά τον άλλον οι αντίπαλοί του κουράζονταν και αποσύρονταν. Έβαλε τα δυνατά του και πέρασε πρώτος, ακμαίος και κεφάλτος. Ήταν βέβαιος πια για τη νίκη του, αφού λυτρώθηκε από τους επικίνδυνους αντιπάλους του.

Όσο πλησίαζε προς τους Αμπελοκήπους, ο ενθουσιασμός του κόσμου εκδηλωνόταν με χίλιους δύο τρόπους λατρείας: με λουλούδια, με στεφάνια, με λυγμούς, με συγκίνηση. Εκείνος, κάτασπρος από τη σκόνη του δρόμου, με μάτια λαμπερά, που γυάλιζαν σαν να είχε πυρετό, τους άκουγε, τους έβλεπε, τους αγαπούσε όλους, αποτύπωνε χρώματα, φυσιογνωμίες για να τις θυμάται μια ολόκληρη ζωή. Μέσα στην υπερένταση του θυμόταν πού και πού να σκουπίζει το μουστάκι του από τον ιδρώτα.

- Κουράγιο! Κουράγιο! Λίγο ακόμα!, τον παρότρυνε ο κόσμος παραληρώντας.

Δεν αισθανόταν κουρασμένος, αλλά μόνος, παρά-

ξένα μόνος, κι ας τον συνόδευε η ψυχή του κόσμου, που λαχταρούσε μια νίκη, που θα τους ενίσχυε την περηφάνια, που το είχαν τόσο ανάγκη.

Ο Λούης πετάει προς το στάδιο. Ηλιοκαμένος, με τις ποδάρες του ν' ακροπατούν στο χώμα, να παίρνουν δύναμη και να τινάζονται ψηλά για το επόμενο βήμα, το βήμα του θριάμβου.

Ο Λούης πετάει προς το στάδιο, που περιμένει να τον υποδεχτεί ντυμένο στα άσπρα του μάρμαρα.

Με τις μεγάλες τους στολές τον περιμένουν όλοι. Βασιλείς, επίσημοι, αξιωματικοί, ιππείς, πυροβολητές με ασημένια σιρίτια,\* τα αμφιμασχάλια, τα πολύχρωμα λοφία τους. Τον περιμένουν οι κυρίες με τα χρωματιστά φορέματα και τα καπέλα τους. Τον περιμένει μια φανταχτερή, μια αλησμόνητη εικόνα.

Ο Λούης πετάει προς το στάδιο. Πλησιάζει.

Το αδιαχώρητο σ' όλο του το μεγαλείο. Απόλυτη ησυχία. Έχει δοθεί η εντολή: «Μη φωνάζετε, μη χειροκροτείτε, μη συγκινήσετε το μαραθωνοδρόμο, όποιος κι αν είναι».

Κανείς δεν προσέχει το αγώνισμα του άλματος επί κοντώ που διεξάγεται στο στίβο. Όλοι έχουν στραμμένα τα μάτια προς την πύλη απ' όπου θα μπει ο νικητής.

Ο Λούης πετάει προς το στάδιο. Είναι σχεδόν απ' έξω. Είναι αδύνατο να βρίσκεται έστω και ένας εκείνη τη μέρα που να μη θέλει με όλη του την ψυχή να νικήσει στο μαραθώνιο Έλληνας. Ο μαραθώνιος είναι υπόθεση ελληνική. Έλληνας πρέπει να τον κερδίσει.

Πέντε και είκοσι ακούγεται ο κρότος του τηλεβόλου. Πώς ανατριχιάζει η θάλασσα όταν την ταραίζει ξαφνικά ο άνεμος; Πώς γίνεται όταν συγκινείσαι με τη θωπεία\*

---

\* σιρίτια: διακοσμητικά κορδόνια ραμμένα πάνω σε στρατιωτικές στολές \* θωπεία: χάδι

της πασχαλιάτικης αύρας; Πώς γίνεται όλος εκείνος ο κόσμος να είναι ενωμένος μ' έναν πόθο και μια ευχή;

Σηκώνονται όλοι όρθιοι. Δε φωνάζουν. Περιμένουν. Με αγωνία. Με μια καρδιά ν' ανασαίνει στον ίδιο ρυθμό. Με δυο μάτια να βλέπουν προς την είσοδο.

- Είναι Έλλην!

Ο αριθμός 17 υψώνεται στο κοντάρι. Είναι ο αριθμός της φανέλας του Λούη.

- Και βέβαια είναι Έλλην! Έλλην! Είναι Έλλην!

Την ανυπομονησία τη διαδέχεται η ξέφρενη χαρά, ανοίγει ο δρόμος να περάσει ο νικητής, ο κόσμος χειροκροτεί, αλαλάζει,\* κουνάει μαντίλια, πετάει καπέλα, υψώνει σημαιάκια, κλαίει και δίνει φιλιά.

Μια νικητήρια ιαχή\* κυλά πάνω στις κερκίδες. Ο αντίλαλος γίνεται ήχος μεγάλος, σμίγει με τον ήλιο, που πάει να βασιλέψει και βάφει με χρώματα το λοφάκι του Αρδηττού, ύστερα επιστρέφει να σμίξει με τις μπάντες που παιανίζουν.

Εκεί, στο Παναθηναϊκό στάδιο, οι Έλληνες ξεφωνίζουν σ' ένα χώρο που τους ανήκει από παλιά. Ένα χώρο με εθνικό παρελθόν, ένα χώρο που αποκτά και εθνικό παρόν, μ' ένα νερουλά από το Μαρούσι που έτρεξε 40 χιλιόμετρα σε δύο ώρες, 58 πρώτα και 50 δευτερόλεπτα.

*Α. Βαρελλά, Καλημέρα, Ελπίδα, Πατάκης*

---

\* αλαλάζει: φωνάζει δυνατά από χαρά \* ιαχή: ενθουσιώδης κραυγή

## Ερωτήσεις

- 1 Ποια συναισθήματα νιώθει και ποιες σκέψεις κάνει ο Σπύρος Λούης την ώρα της εκκίνησης του μαραθώνιου δρόμου και ποια κατά τη διάρκεια του;
- 2 Με ποιον τρόπο ενισχύει το συγκεντρωμένο πλήθος την προσπάθεια του Μαρουσιώτη δρομέα;
- 3 Στο απόσπασμα επαναλαμβάνεται συχνά η φράση «ο Λούης πετάει προς το στάδιο». Ποιος είναι ο σκοπός αυτής της επανάληψης και ποιο αποτέλεσμα έχει στον αναγνώστη;
- 4 Πώς αντιδρά το πλήθος την ώρα του τερματισμού και πώς κρίνετε εσείς αυτές τις αντιδράσεις;
- 5 Σύμφωνα με το κείμενο, ο μαραθωνοδρόμος Λούης, παρά τη συμπάρασταση του κόσμου, νιώθει «απερίγραπτη μοναξιά». Πώς ερμηνεύετε αυτό το συναίσθημα;

## Διαθεματικές εργασίες

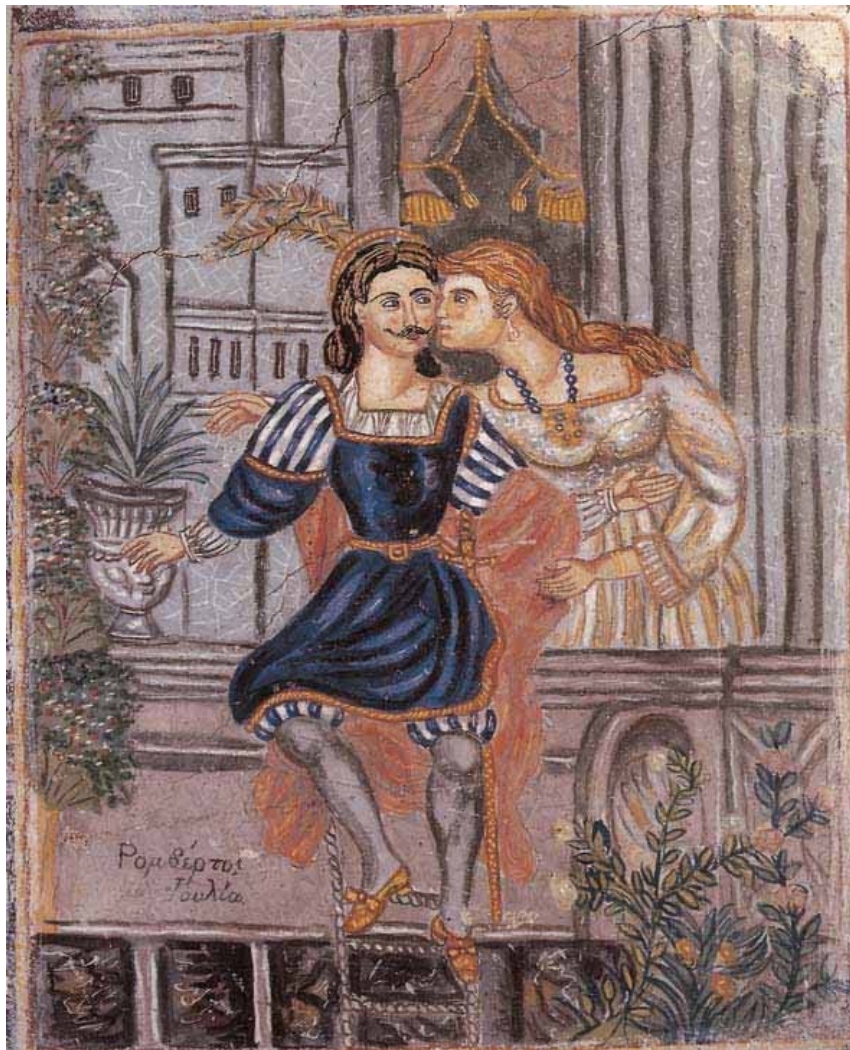
- 1 Βρείτε πληροφοριακό και εικαστικό υλικό για τους Ολυμπιακούς Αγώνες στο διαδίκτυο [www.Olympic.org](http://www.Olympic.org) και <http://www.perseus.tufts.edu/Olympics>) και παρουσιάστε το στην τάξη σας.
- 2 Ζωγραφίστε μια αφίσα ή δημιουργήστε ένα κολάζ με θέμα τους Ολυμπιακούς Αγώνες.

## ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΒΑΡΕΛΛΑ

Η Αγγελική Βαρελλά γεννήθηκε το 1931 στη Θεσσαλονίκη και ζει στην Αθήνα. Σπούδασε Αρχαιολογία στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και εργάστηκε στην Εθνική Τράπεζα. Με την παιδική και νεανική λογοτεχνία ασχολείται από το 1966, οπότε εξέδωσε το πρώτο της βιβλίο, το ταξιδιωτικό *Η Ελλάδα κι εμείς*. Είναι πολύγροφάτατη και το έργο της διαμοιράζεται σε λογοτεχνικά βιβλία, βιβλία γνώσεων, αναγνωστικά του δημοτικού και μεταφράσεις. Τα μυθιστορήματα της αναφέρονται σε προβλήματα της σύγχρονης ζωής (μόλυνση περιβάλλοντος, ναρκωτικά, βία κ.λπ.)· έχει γράψει και πολλά παραμυθία και μικρές ιστορίες. Κυρίαρχα γνωρίσματα της γραφής της είναι το πηγαίο χιούμορ και η αισιόδοξη διάθεση. Έχει τιμηθεί με τον Ευρωπαϊκό Έπαινο Γιάνους Κόρτσακ (1985) για το μυθιστόρημα *Φιλενάδα, Φουντουκιά μου*, και με Κρατικό Βραβείο για το λογοτεχνικό βιβλίο γνώσεων *Κόρινθος* (1998). Γνωστά βιβλία της είναι: *Τα βούκινα της φύσης*, *Αρχίζει το ματς*, *Καλοκαίρι στη Μονεμβασιά*, *Έξι εναντίον ενός*, *Δράκε, δράκε, είσαι εδώ;*, *Διονύσιος Σολωμός* κ.ά.



# Η ΑΓΑΠΗ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΣΥΝΑΝΘΡΩΠΟΥΣ ΜΑΣ • ΟΙ ΦΙΛΙΚΟΙ ΔΕΣΜΟΙ • Η ΑΓΑΠΗ



Θεόφιλος, *Ρομβέρτος και Ιουλία*

**ΣΤΗΝ ΕΝΟΤΗΤΑ ΑΥΤΗ** ανθολογούνται κείμενα που αναφέρονται στα συναισθήματα και στις ανθρώπινες σχέσεις. Τέτοια αισθήματα είναι η αγάπη για τα οικογενειακά μας πρόσωπα, η συμπάθεια, η αλληλεγγύη αλλά και οι φιλικοί δεσμοί, η συζυγική αφοσίωση, τα ερωτικά σκιρτήματα. Τα κείμενα προέρχονται από την ελληνική και την ξένη λογοτεχνική δημιουργία και ανήκουν σε διαφορετικές χρονικές περιόδους.



Ειρήνη Μάρρα

## Τα κόκκινα λουστρίνια

*«Τα κόκκινα λουστρίνια» είναι ένα από τα δεκατρία διηγήματα της συλλογής Η τριλογία του δίφραγκου της Ειρήνης Μάρρα. Το περιεχόμενό τους αναφέρεται σε απλά, καθημερινά περιστατικά από τη ζωή των νεαρών βιοπαλαιστών. Χαρακτηριστικά στοιχεία της συλλογής, που απαντώνται και στο συγκεκριμένο διήγημα, είναι η λιτότητα της έκφρασης και τα ανθρωπιστικά μηνύματα.*

**Τ**ο είχε βάλει από καιρό στο μάτι. Ήταν ένα κομμάτι κόκκινο γυαλιστερό λουστρίνι, καθάριο και αστραφτερό. Ήξερε, βέβαια, πως κόστιζε πολλά, μα κι αυτός είχε κάνει το κουμάντο του από νωρίς. Σύναζε\* λεφτά κρυφά κι απόκρυφα, χωρίς να φανεί, γιατί φοβόταν πως θα τον παίρναν στο μεζέ\* αν μάθαιναν τι είχε κατά νου να κάνει.

Περίμενε τη μέρα που το αφεντικό θα τον έστελνε στον ταμπάκη\* για πανωπέτσια. Του είχε εμπιστοσύνη, βλέπεις, κι όλο αυτόν έστελνε να ψωνίσει, γιατί χώρια που γνώριζε καλά δέρματα και προβιές, ήτανε και παζαριτζής\* και πάντα πετύχαινε σκόντο,\* που' καναν το αφεντικό να τον κερνάει καφέ.

---

\*σύναζε: μάζευε, συγκέντρωνε \*τον παίρναν στο μεζέ: τον περιέπαιζαν, τον κορόιδευαν \*ταμπάκης: τεχνίτης που κατεργάζεται τα δέρματα, βυρσοδέψης

\*παζαριτζής: αυτός που κάνει παζάρια \*σκόντο: έκπτωση

Ως λίγο καιρό πριν, τον κερνούσε γκαζόζα, γιατί τ' αφεντικό δεν το 'χε προσέξει πως ήταν μεγαλωμένος κάπως πια... Τον είδε όμως που κρυφοκάπνιζε μια μέρα κι από τότε το μπαξίσι\* του παζαριού έγινε ο γλυκός βραστός.

Έτσι, τη μέρα της αγοράς, τράβηξε κρυφά τον πάτο του παπουτσιού του κι έβγαλε τα λεφτά. Τα 'σπρωξε βιαστικά στην τσέπη του και, με ύφος αδιάφορο κι ένοχο μαζί, τράβηξε για την αγορά. Το πήρε το λουστρίνι και σε καλή τιμή. Ήταν κομμάτι σπάνιο, ένα κομμάτι απ' τη λαχτάρα της καρδιάς του.

Γύρισε όλους τους δρόμους εκείνο τ' απόγιομα και διάλεξε σχέδιο. Είχε στον νου το τι ζητούσε, βλέπεις, κι απ' την αρχή ξέκοψε τα σχέδια και διάλεξε το πιο αρχοντικό, γιατί αυτό θα ταίριαζε στην περίπτωση.

Ζήτησε απ' τ' αφεντικό να δουλέψει μονάχος μερικές μέρες, αφού θα 'κλειναν πια, γιατί, είπε, είχε μαζωχτεί δουλειά πολλή. Τα καλαπόδια\* θέλαν άδειασμα, για να τεντώσουν πάλι τις καινούριες παραγγελιές. Κι όπως πάντα ήτανε φιλότιμος στη δουλειά, τ' αφεντικό δεν έβαλε υποψία.

Εδούλευε, λοιπόν, τα καλαπόδια του αφεντικού, να μην αποφανεί\* στα μάτια του, κι απέ,\* δούλευε τα λουστρινένια γοβάκια. Καρφάκι και μαντινάδα, φόντι\* και τραγούδι, ψίδι\* και αναστεναγμός. Το λουστρίνι

---

\*μπαξίσι: φιλοδώρημα \*καλοπόδι: ξύλινο ομοίωμα του κάτω μέρους του ποδιού, που χρησιμοποιείται για την κατασκευή, την επιδιόρθωση ή τη διατήρηση της φόρμας των παπουτσιών \*μην αποφανεί: μην αποκαλυφθεί \*απέ: μετά, ύστερα \*φόντι: το πάνω μέρος του παπουτσιού \*ψίδι: το μπροστινό πάνω τμήμα της μύτης του

έπαιρνε να γίνεται γοβάκι. Τ' όνειρό του έπαιρνε να γίνεται αλήθεια. Σαν τέλειωσε, είπε στ' αφεντικό πως είχε κουραστεί πια και δε θα δούλευε νυχτέρι\* άλλο. Έκρυψε τα γοβάκια και παραμόνευε την ώρα.

Η κόρη του δασκάλου δεν έβγαινε σεργιάνι ταχτικά. Είχε μάνα αυστηρή και πατέρα σπουδαίο. Σαν έβγαινε όμως, όλοι την κοίταζαν· γιατί είχε σγουρά μαλλιά και μάτια μεγάλα. Είχε στητό κορμί και περπατησιά περήφανη. Του 'χε λαβώσει την καρδιά. Η μάνα του πήγαινε κάθε μέρα στο σπίτι του δασκάλου και παραδούλευε, έκανε τη λάτρα.\* Τον είχε πάρει κάνα δυο φορές μαζί της, σαν τύχαινε να κουβαλήσει τίποτα πράματα. Τότες την έβλεπε από κοντά και την καμάρωνε. Θάρρητα δεν είχανε, μα όσο να πεις, είχανε αλλάξει κουβέντες κάμποσες φορές. Σε μια τέτοια φορά πρόσπεσε\* να σηκώσει κάτι που έπεσε κι όσο να μπει και να βγει το κορίτσι, αυτός πρόκαμε και μέτρησε με την παλάμη του το παπούτσι της. Είχε κιόλας, βλέπεις, το σχέδιο του καρφωμένο στο φακιδερό\* κεφάλι του. Θα της έφτιαχνε ένα ζευγάρι κόκκινα λουστρινένια γοβάκια, που όμοια τους δε φορεθήκανε ποτέ. Ύστερα θα περίμενε μια γιορτή και, με το μέσον της μάνας του που παραδούλευε στο σπίτι, θα πήγαινε να της τα δώσει ο ίδιος. Θα τα 'δινε, κι αυτή, δεν μπορεί, θα πηδούσε απ' τη χαρά της. Δεν μπορούσε να γίνει αλλιώςτικα, γιατί τέτοια παπούτσια δε γινόταν να 'χει ξαναβάλει. Η κόρη του δασκάλου θα χαιρότανε για το δώρο του, θα τον συμπάθαγε, κι άμα τον συμπάθαγε, ποιος ξέρει...

---

\*νυχτέρι: νυχτερινή εργασία \*λάτρα: οι εργασίες καθαριότητας του σπιτιού \*πρόσπεσε: προθυμοποιήθηκε \*φακιδερός: γεμάτος φακίδες, φακιδιάρης

Την κρίσιμη μέρα τύλιξε τα παπούτσια, τα πήρε σπίτι και τα 'κρυψε. Ήθελε πρώτα να μιλήσει της μάνας, να τα πούνε οι δυο τους και να τα συμφωνήσουνε. Για να γίνει τούτο, έπρεπε πρώτα να κοιμηθούνε τ' άλλα παιδιά. Καθίσανε στο τραπέζι. Τα φαγητά ξανόστειναν\* στο στόμα του. Υπομόνευε να σηκώσουν το τραπέζι.

Είχε στον νου του ολοένα την κόρη του δασκάλου. Δεν έβλεπε μπροστά του. Όλα τού φαίνονταν σκιές. Σκιά τα κρεβάτια με τ' αδέρφια που μαλώνανε για τα μαξιλάρια. Σκιά ο πατέρας που ρουφούσε το βιδάνι\* στο ποτήρι του. Σκιά η αδερφή του που σήκωνε το τραπέζι.

Την κοίταξε πιο προσεχτικά. Πόσο ξέθωρη\* ήταν μπροστά στην άλλη! Τα μαλλιά της δεν έπεφταν σγουρά στους ώμους. Είχε μια πλεξούδα ίσια που τη σφιχτόδενε στον σβέρκο της μ' ένα λαστιχάκι των πακέτων. Δεν περπατούσε καμαρωτά. Η μάνα την είχε μάθει να κοιτάζει το χρώμα, έτσι που καλά καλά δεν έβλεπες τι χρώμα είχανε τα μάτια της. Αλήθεια, τι χρώμα να 'χανε τα μάτια της αδερφής του;

Της μίλησε κι αυτή σήκωσε το κεφάλι κι αποκρίθηκε. Τα μάτια της ήταν καφετιά, ίδια με τα μάτια των κοριτσιών όλου του κόσμου, και το φουστάνι της με την ποδιά του μαγειρέματος μπροστά ήτανε ξέθωρο κι αυτό, μα τώρα πρόσεξε πως ήταν ξέθωρο απ' την πολυκαιρία.

Η αδερφή... Στα πόδια φορούσε κουτσοφτέρνια,\*

---

\*ξανόστειναν: έχαναν την νοστιμάδα τους, γίνονταν άνοστα \*βιδάνι: ό,τι απομένει μέσα στο ποτήρι από το ποτό, απόπιομα \*ξέθωρος: αυτός που έχασε το χρώμα του, ξεθωριασμένος, κατώτερος \*κουτσοφτέρνια: εξώφτερνα παπούτσια

για να γλιτώνει τα παπούτσια, να τα 'χει σκολιανά.\* Η άλλη θα 'χε οπωσδήποτε πασουμάκια μεταξένια και παπούτσια πολλά. Μα ναι, είχε πολλά κι ένα ζευγάρι παραπάνω που θα της πήγαινε αυτός θα τη γιόμιζαν χαρά μονάχα για λίγο, ως να μπουν στο ράφι με τ' άλλα παπούτσια. Θα του 'λεγε σίγουρα ευχαριστώ, μα το ευχαριστώ της θα 'τανε για τα παπούτσια μονάχα κι όχι γι' αυτό τον ίδιο. Σε μια στιγμή κατάλαβε πολλά και σβήστηκε μονοκοντυλιά η κόρη του δασκάλου.

Έδωσε τα λουστρινένια γοβάκια στην αδελφή. Της άξιζαν. Το 'νιωθε πως της άξιζαν. Χιλιάδες ήλιοι φώτισαν τα καφετιά ματάκια και μύρια αστέρια μπερδεύτηκαν στην πλεξούδα της. Πουλιά τρελά τριτίριζαν στ' αυτιά της και η καρδιά της μεθυσμένη χόρευε. Τα κόκκινα γοβάκια φωτίσανε το ξέθωρο φουστάνι κι η αδελφή ένωσε ν' ανεβαίνει, η ίδια μέσα της, ένα σκαλί πιο πάνω. Το σπίτι άστραψε και γέμισε με το γέλιο της.

Το άλλο πρωί πήγε στη δουλειά λίγο πιο μεστωμένος.\* Παρήγγειλε γλυκύ βραστό καφέ κι έπιασε τη φαλτσέτα\* με το τραγούδι.

Ειρ. Μάρρα, *Η τριλογία του δίφραγκου*,  
Ελληνικά Γράμματα

---

\*να τα 'χει σκολιανά: να τα έχει για καλά της

\*μεστωμένος: ώριμος \*φαλτσέτα: μικρό κοπίδι (κοφτερό μαχαίρι) για την κοπή των δερμάτων



Νικόλαος Γύζης,  
*Το γιάντες*

### Ερωτήσεις

- 1 Σε ποια σημεία του διηγήματος γίνονται φανερά τα αισθήματα του μικρού βιοπαλαιστή για την κόρη του δασκάλου;
- 2 Γιατί το νεαρό τσαγκαρόπουλο χάρισε τελικά τα κόκκινα γοβάκια στην αδελφή του;
- 3 Σχολιάστε την τελευταία παράγραφο του κειμένου. Γιατί ο ήρωας είναι στο τέλος «πιο μεστωμένος»;
- 4 Δώστε γραπτά μια άλλη εξέλιξη στο διήγημα, υποθέτοντας, για παράδειγμα, ότι ο νεαρός χαρίζει τελικά τα γοβάκια στην κόρη του δασκάλου.

### Διαθεματική εργασία

Ο παλαιός ελληνικός κινηματογράφος αλλά και η λαϊκή και έντεχνη μουσική έχουν συνδέσει τη βιοπάλη με την αγάπη και τον έρωτα. Δείτε σχετικές ταινίες και αναζητήστε τραγούδια με αυτό το θέμα (π.χ. «Δραπετσώνα» του Μ. Θεοδωράκη, «Τζαμάικα» του Μ. Λοΐζου).



## Κόρη που λάμπει

*Τα δημοτικά τραγούδια της αγάπης είναι παλιά όσο παλιό είναι και το συναίσθημα που τα εμπνέει. Το ερωτικό στοιχείο, με την ευρύτερη έννοια του όρου, είναι το βασικό σε όλα τα τραγούδια αυτής της κατηγορίας, τα οποία παρουσιάζουν εκφραστική και στιχουργική ποικιλία. Περίφημα είναι τα ερωτικά δίστιχα (λιανο-τράγουδα) που επιζούν ως τις μέρες μας, ή ορισμένες από τις αυτοσχέδιες μαντινάδες. Ανάμεσα στις διάφορες μορφές των ερωτικών τραγουδιών είναι τα παινέματα, οι καημοί, τα πεισματικά, τα πειρακτικά κ.λπ. Το τραγούδι που ακολουθεί είναι «παίνεμα της αγαπητικής», υμνεί δηλαδή την ομορφιά της κόρης συγκρίνοντάς τη με το φεγγάρι και τον ήλιο.*

**Ε** δω σ' αυτή τη γειτονιά δεν πρέπει να είν' φεγγάρι,  
μόν' πρέπει να 'ναι συννεφιά, να 'ναι βαθύ  
σκοτάδι,

γιατ' έχω μια αγαπητικιά κι εκείνη είν' το φεγγάρι,  
π' όντες\* προβάλλει να τη διω\* σκορπιέται το σκοτάδι.  
Και με τον ήλιο μάλωνε και με τον ήλιο λέγει:

☺ ☺

Ήλιε μου, για έβγα για να βγω, για λάμπσε για να λάμψω.

☺ ☺

---

\*όντες: όταν \*να διω: να δω

Έλαμψε ο ήλιος το ταχύ, \*μαραίνει τα χορτάρια,  
πρόβαλε η κόρη π' αγαπώ, μαραίνει παλικάρια·  
φλογίζει νιους και καίγει οχτρούς, σκλαβώνει  
παλικάρια,  
καίγει κι εμένα π' αγαπώ μέσα στα φυλλοκάρδια.

*Τα δημοτικά μας τραγούδια, επιμέλεια Γ. Ιωάννου,  
Ερμής*



Δημήτρης Γερασιώτης,  
*Κορίτσι  
στην εξοχή*

---

\*το ταχύ: γρήγορα, το πρωί

## Ερωτήσεις

- 1 Στην πρώτη στροφική ενότητα η ομορφιά της νέας προβάλλεται με την παρομοίωση και την υπερβολή. Εντοπίστε και σχολιάστε αυτά τα στοιχεία.
- 2 Ποιος υπερτερεί σε λάμψη, ο ήλιος ή η κόρη; Αιτιολογήστε την απάντησή σας κάνοντας αναφορά σε λέξεις ή εκφράσεις του δημοτικού τραγουδιού.
- 3 Συγκρίνετε το δημοτικό τραγούδι με τα παρακάτω λιανοτράγουδα ως προς το περιεχόμενο:
  1. Απ' όλα τ' άστρα τ' ουρανού ένα είναι που σου  
μοιάζει  
ένα που βγαίνει το πουρνό όταν γλυκοχαράζει
  2. Όντε σ' εγέννα η μάνα σου, ο ήλιος εκατέβη  
και σου 'δωκε την ομορφιά και πάλι μετανέβη

Ν.Γ. Πολίτης,  
*Εκλογαί από τα τραγούδια του ελληνικού λαού*

## Διαθεματική εργασία

Στην ελληνική μυθολογία η γυναικεία ομορφιά συνδέθηκε με ουράνια σώματα και αστερισμούς (π.χ. Πλειάδες - Πούλια, Ηώς - Αυγή, Αστραία - αστερισμός της Παρθένου). Συγκεντρώστε σχετικό πληροφοριακό και εικαστικό υλικό και παρουσιάστε το στην τάξη.



Ιάκωβος Ρίζος  
*Κυρία στον κήπο  
με το σκύλο της*



Λίτσα Ψαραύτη

## Ο Κωνσταντής

*«Ο Κωνσταντής» ανήκει στα διηγήματα του βιβλίου Η εκδίκηση των μανιταριών (1999). Στη συλλογή αυτή η Λίτσα Ψαραύτη πραγματεύεται με ευαισθησία θέματα ιστορικής μνήμης, κοινωνικού ενδιαφέροντος και οικολογικού περιεχομένου. Η αγωνία για το μέλλον των σημερινών παιδιών και η κοινωνική ευαισθητοποίηση είναι τα κυρίαρχα χαρακτηριστικά του έργου της. Στο διήγημα, ο ομώνυμος ήρωας, ένα Αλβανάκι που αγωνίζεται για το ψωμί του στα φανάρια των δρόμων, βρίσκει στοργή και αγάπη στο πρόσωπο μιας μοναχικής γυναίκας.*

**Μ**όλις το φανάρι γινόταν πράσινο και τ' αυτοκίνητα χιμούσαν, το παιδί έτρεχε στον κάθετο δρόμο. Πλησίαζε το τζάμι του οδηγού με τηνπραμάτεια\* στα χέρια του, χαρτομάντιλα, σαπούνια, στιλό, η κυρία Δεσποίνα δεν μπορούσε να διακρίνει τι πουλούσε το παιδί, η απόσταση από τη διασταύρωση των φαναριών ως το ισόγειο διαμέρισμα της ήταν αρκετή. Μερικοί οδηγοί άνοιγαν το παράθυρο και του 'διναν το κατιτί τους κι αμέσως έκλειναν το τζάμι βιαστικά για να γλιτώσουν από την ενοχλητική παρουσία του αγοριού παρά για ν' αποφύγουν τη σιγανή βροχή που έπεφτε από το πρωί.

---

\*πραμάτεια: (ευτελής, ασήμαντο) εμπόρευμα

Το παιδί κοιτούσε λαίμαργα τις σακούλες των σούπερ μάρκετ στα πίσω καθίσματα, τα κουτιά με τα παιχνίδια, τα κόκκινα βελουδένια αβγά, τα σοκολατένια λαγουδάκια κι αυτό το βλέμμα προξενούσε αμηχανία και δυσαρέσκεια στους οδηγούς.

Μεγάλο Σάββατο, κρύο και βροχερό, κι η κυρία Δέσποινα ξεχνούσε τη μοναξιά της κοιτώντας την κίνηση του δρόμου. Το αγόρι ήταν καινούριο στην πιάτσα των φαναριών, ως χθες ζητιάνευαν τσιγγάνες με μωρά στην αγκαλιά. Ξανθούλικο και λιγνό, φορούσε μπλουζάκι καλοκαιρινό, Αλβανάκι θα ήταν σίγουρα, κοντά στα δώδεκα.

Βράδιασε, άναβαν τα φώτα, το κρύο κι η βροχή δυνάμωσαν, αραιώσε κι η κίνηση στους δρόμους. Το αγόρι μάζεψε την πραμάτεια του και πήρε την οδό Αγίου Δημητρίου. Όταν έφτασε στον αριθμό 12 χώθηκε στην είσοδο της πολυκατοικίας για να προφυλαχτεί από τη δυνατή βροχή.

Η κυρία Δέσποινα άνοιξε την πόρτα του ισογείου και είδε το αγόρι να κάθεται στα σκαλιά – μετρούσε την είσπραξη της μέρας, πενηντάρικα και λίγα κατοστάρικα. Η καρδιά της λαχτάρησε. Το παιδί ήταν ίδιος ο Αντωνάκης, ο εγγονός της. Είχε τα ίδια ξανθά μαλλιά, τα ίδια καταγάλανα μάτια, μόνο το πρόσωπο του ήταν αδύνατο και κακοπαθημένο, του Αντωνάκη δεν του έλειπε τίποτα εκεί πέρα στην πλούσια Βαλτιμόρη που ζούσε με τους γονείς του.

- Έλα μέσα να ζεσταθείς..., του είπε η γυναίκα.

Το παιδί την κοίταξε καχύποπτα και ψυχρά, ποιος ξέρει τι είχαν δει τα μάτια του ολημερίς στο δρόμο και πόσα είχε διδαχτεί από τη «φιλανθρωπία» των ανθρώπων. Θεσ όμως το καλοσυνάτο πρόσωπο της κυρίας Δέσποινας, η μυρωδιά της μαγειρίτσας, αλλά κυρίως η ζεστασιά που έβγαινε από το διαμέρισμα παραμέρισαν

τους φόβους και τους δισταγμούς του.

- Πώς σε λένε;, το ρώτησε.

- Κώτσο, δηλαδή Κωνσταντή...

- Κι από πού είσαι, Κωνσταντή;

- Από την Αλβανία, από το Μπεράτι...

- Κι οι γονείς σου;

- Τους μάζεψαν την περασμένη βδομάδα οι κλούβες της Αστυνομίας και τους έστειλαν πίσω στην Αλβανία.

- Κι εσύ πού μένεις τώρα;

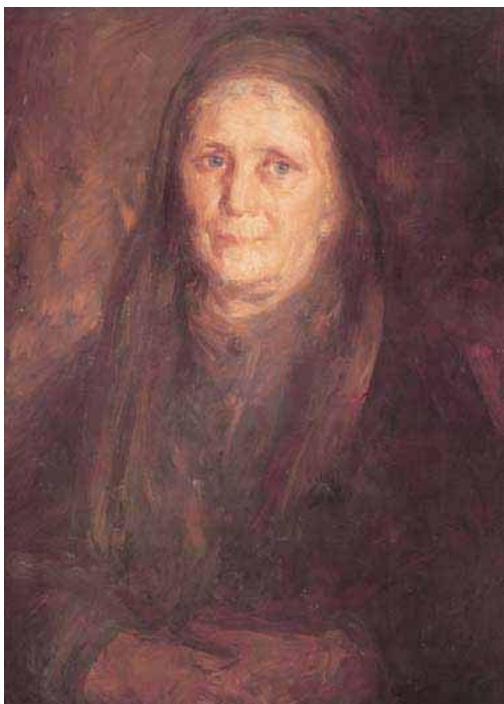
- Όπου να 'ναι... Στις οικοδομές, στα παγκάκια του Ηλεκτρικού...

- Πεινάς;

- Έφαγα ένα κουλούρι το πρωί αλλά τώρα πεινάω...

- Πήγαινε στο μπάνιο να πλυθείς, θα σου φέρω ρούχα ν' αλλάξεις κι ύστερα θα σου βάλω να φας...

Άνοιξε η κυρία Δέσποινα την ντουλάπα και βρήκε εσώρουχα, μια αθλητική φόρμα, παπούτσια. Ο Αντωνάκης σε κάθε ταξίδι άφηνε στο σπίτι της γιαγιάς όσα ρούχα δε χωρούσαν στις βαλίτσες του. Ύστερα, η γυναίκα έφερε στο τραπέζι ψωμί, χαλβά, ελιές, ταραμοσαλάτα, φρούτα.



Γιώργος Γουναρόπουλος  
*Προσωπογραφία  
της μητέρας του*

Ο Κωνσταντής, αφού πλύθηκε, ντύθηκε, κάθισε στο τραπέζι και δεν άφησε ούτε ψίχουλο. Χορτασμένος και ζεσταμένος βολεύτηκε στον καναπέ, μπροστά στην ανοιχτή τηλεόραση. Νανουρισμένος από τη μουσική έγχειρε στα μαξιλάρια και τον πήρε ο ύπνος. Σε λίγο χτύπησε η καμπάνα της εκκλησίας. Η κυρία Δέσποινα πήρε τη λαμπάδα της κι έκλεισε πίσω της την πόρτα σιγανά για να μην ξυπνήσει τον Κωνσταντή. Η βροχή είχε σταματήσει, το φεγγάρι, ασημένιο, κυνηγιόταν με τα σύννεφα στον ουρανό.

- Χριστός Ανέστη..., έψαλε ο παπάς κι η κυρία Δέσποινα για πρώτη φορά δεν κάθισε ως το τέλος της λειτουργίας. Βιαζόταν να γυρίσει σπίτι της, να τσουγκρίσει τα κόκκινα αυγά με τον Κωνσταντή, να φάνε μαζί τη μαγειρίτσα...

*Λ. Ψαραύτη, Η εκδίκηση των μανιταριών, Άγκυρα*

### Ερωτήσεις

**1** Ποιες διαφορές αλλά και ποιες ομοιότητες διακρίνετε στη ζωή της κυρίας Δέσποινας και του μικρού Κωνσταντή;

**2** Τι είδους σκέψεις και συναισθήματα οδήγησαν τη γυναίκα να ανοίξει το σπίτι της και την καρδιά της στο μικρό Κωνσταντή; Αιτιολογήστε την απάντησή σας με αναφορές σε συγκεκριμένα σημεία του κειμένου.

**3** «πόσα είχε διδαχτεί από τη “φιλανθρωπία” των ανθρώπων»: Προσπαθήστε να φανταστείτε ποιες καταστάσεις έκαναν τον Κωνσταντή καχύποπτο και επιφυλακτικό απέναντι στους ανθρώπους.

### Διαθεματική εργασία

Ο Κωνσταντής βρίσκει λύση στο πρόβλημα της πείνας και της μοναξιάς μέσα από τη φιλανθρωπία μιας γυναίκας. Αρκεί όμως μόνο η φιλανθρωπία για να προστατευτούν παιδιά σαν τον Κωνσταντή; Ποιες άλλες μορφές πρόνοιας πρέπει να προωθήσουν η κοινωνία και η πολιτεία; Συζητήστε τις απόψεις σας στο πλαίσιο των μαθητικών κοινοτήτων.

## ΛΙΤΣΑ ΨΑΡΑΥΤΗ

Η Λίτσα Ψαραύτη γεννήθηκε το 1936 στη Σάμο, νησί που με νοσταλγία αναφέρει στα λογοτεχνικά βιβλία της. Εργάστηκε στο προξενείο και το μεταφραστικό τμήμα της Αμερικανικής Πρεσβείας στην Αθήνα. Η αρχαιότητα, η πρόσφατη ελληνική ιστορία, η εφηβική ηλικία και τα προβλήματα των νέων, η επιστημονική φαντασία, η διαμόρφωση οικολογικής συνείδησης, η περιπέτεια και η μαγεία των ταξιδιών καλύπτουν το μεγαλύτερο μέρος των θεμάτων με τα οποία ασχολείται στα βιβλία της. Εργάτης: *Το διπλό ταξίδι* (1987), *Το αίνιγμα της πέτρινης γενειάδας* (1990), *Οι τελευταίοι ήρωες* (1991), *Η εξαφάνιση* (1992), *Τα δάκρυα της Περσεφόνης* (1994), *Το χαμόγελο της Εκάτης* (1995).

## Ο Κωνσταντίνος

Μόλις το φανάρι γινόταν ωραίο να  
ζευγόρο και η αυταίενητα πιερόσαν,  
το ωαυδί έτρεκε στον μάδελο δρόμο.  
Πημείαχε το ζάφι του οδηγόν με την  
ωρακάτεια στα κέρια του, καρτομάνιχα,  
βαυδούνα, βιζό, η κυρία Φέωσινα δει  
μπορούσε να διαμρίνει τι ωουζούβε το ωαυδί,  
η απόσταση από τη διασταύρωση των φαναριών  
ως το ισόγειο διακέρια τα ηταν αρμελι.

Μερικοί οδηγοί άνοιξαν το ωαυδί μου  
του 'διναν το μαυτί τους με αφέβωι έγει-  
ναν το ζάφι βιαστικά, για να ηητώσουν από  
την ένδοξη κημι ωαυδούια του αγριού, ωαυρά  
για ν' αωοφύουν τι βιγανή βρόμη ωου  
έηερετε από το ωρωί.

Το ωαυδί μοιτούβε ζαίμοχα της βα-  
μούζες των βούτη-μάριες στα ωίω μα-  
δίσματα, ηα μουτιά με ηα ωουκιάδια,  
ηα μύμια βέγονδένια αβιά, ηα βουο-  
ζατένια ζαηουδάκια με από το βέτρα  
ωροζενούβε αρπακία και δυαφέβυετα  
βρόνι οδηγούε.

Μεγάλο Λάββαο, μπύο και βροχέρο  
με η κυρία Φέωσινα ζεκνούβε τι μοναζιά  
της μοιάνια, την μίμια του δρόμου.  
Το αγρι ήταν μαινύριο σαν ηιάτα των  
φαναριών, ως κδες ζυτιάνευαν τα ηγάνη  
με ηωρά βου αγμαία. Ξανδούημο και  
ηηρό, φορούβε κηηουγάμ μάγομαρινό,  
ηηβανάμ δα ήταν βιγούρα, μοκιά  
στα δώδεκα.

ηίτια Φαραύτη

Το χειρόγραφο του «Κωνσταντή» της Λίτσας Φαραύτη  
(Περιεχόμενο των σελίδων 46 και 47)



Γιάννης Ρίτσος

## Πρωινό άστρο

*Το Πρωινό άστρο γράφτηκε το 1955 και αποτελεί ένα ξεχείλισμα πατρικής τρυφερότητας του ποιητή Γιάννη Ρίτσου για τη νεογέννητη κόρη του Έρη. Ο ποιητής-πατέρας τραγουδά στο βρέφος την αγάπη του, περιγράφοντας την πληρότητα που έφερε στη ζωή του η γέννηση του. Το ποίημα, δομημένο σε 19 αυτοτελείς ενότητες, προβάλλει το όραμα ενός ειρηνικότερου και δικαιότερου κόσμου. Το απόσπασμα που ακολουθεί αποτελεί την πρώτη ενότητα.*

*Στην κόρη μου ΕΡΗ*

**Κ**οριτσάκι μου, θέλω να σου φέρω  
τα φαναράκια των κρίνων  
να σου φέγγουν τον ύπνο σου.



Θέλω να σου φέρω  
ένα περιβολάκι  
ζωγραφισμένο με λουλουδόσκονη  
πάνω στο φτερό μιας πεταλούδας  
για να σεργιανάει το γαλανό όνειρό σου.



Θέλω να σου φέρω  
ένα σταυρουλάκι αυγινό φως  
δυο αχτίνες σταυρωτές απ' τους στίχους μου  
να σου ξορκίζουν το κακό  
να σου φωτάνε  
μη μου σκοντάψεις, κοριτσάκι,  
έτσι γυμνόποδο και τρυφερό  
στ' αγκάθι κ' ενός ίσκιου.

☩ ☩

Κοιμήσου.  
Να μεγαλώσεις γρήγορα.  
Έχεις να κάνεις πολύ δρόμο, κοριτσάκι,  
κ' έχεις δυο πεδιλάκια μόνο από ουρανό.  
Κοιμήσου.

☩ ☩

Το πρόσωπο της μητερούλας φέγγει  
πάνω απ' τους ρόδινους λοφίσκους του ύπνου σου  
εαρινό φεγγάρι  
ανάμεσα από τα στάχια της έγνοιας της  
και τα τριαντάφυλλα των τραγουδιών μου.

☩ ☩

Κοιμήσου, κοριτσάκι.  
Είναι μακρύς ο δρόμος.  
Πρέπει να μεγαλώσεις.  
Είναι μακρύς  
μακρύς  
μακρύς ο δρόμος.

Γ. Ρίτσος, *Πρωινό άστρο*, Κέδρος

## Ερωτήσεις

- 1 Ο ποιητής-πατέρας νανουρίζει τη νεογέννητη κόρη του. Τι θέλει να της προσφέρει και γιατί;
- 2 Σε ποια σημεία του ποιήματος φαίνεται η έγνοια του ποιητή για το μέλλον του παιδιού του;
- 3 Βρείτε τα υποκοριστικά που υπάρχουν στο απόσπασμα. Ποια εντύπωση δημιουργούν; Προσπαθήστε να τα αντικαταστήσετε με την απλή λέξη, για να δείτε τη διαφορά στο ύφος του ποιήματος.
- 4 Συγκρίνετε το απόσπασμα με το παραδοσιακό θρακιώτικο νανούρισμα που ακολουθεί:

*Έλα ύπνε μ' και πάρε το και πάν' το στις μπαχτσέδες  
και γιόμισε τον κόρφο του λουλούδια και κοντσέδες\**

*Κοιμάτ' αστρί, κοιμάτ' αυγή, κοιμάται νιο φεγγάρι,  
κοιμάται το πουλάκι μου σαν άξιο παλικάρι.*

*Κοιμάτ' η πούλια στο βουνό κι η πέρδικα στα δάση,  
αφήτε το πουλάκι μου τον ύπνο να χορτάσει.*

*Τα δημοτικά μας τραγούδια, επιμέλεια Γ. Ιωάννου,  
Ερμής*

## Διαθεματική εργασία

Δημιουργήστε ένα ζωγραφικό κολάζ τοποθετώντας μαζί τα ετερόκλητα στοιχεία που συνυπάρχουν στις υπερ-ρεαλιστικές εικόνες του ποιήματος (π.χ. φαναράκια των κρίνων, περιβολάκι στα φτερά πεταλούδας, πεδιλάκια από ουρανό κ.λπ.).

\* κοντσέδες: τα μπουμπούκια των λουλουδιών



## Αγάπης λόγια

*Το ποίημα που ακολουθεί είναι το ένατο στη σειρά της ποιητικής συλλογής Αγάπης λόγια, που δημοσιεύτηκε το 1891. Τα ποιήματα της συλλογής, γεμάτα από αγάπη και πόνο, γράφτηκαν από τον Αργύρη Εφταλιώτη για τη γυναίκα του, όταν αναγκάστηκε να μείνει μόνος του, μακριά της, στη Βομβάη της Ινδίας, όπου εργάστηκε για κάποιο χρονικό διάστημα.*

**Μ** έρες που θα 'τανε μ' εσέ μαργαριτάρια,  
χωρίς εσέ μες στου καιρού τα βάθη πάνε,  
ψυχρές και ανωφέλητες,\* σαν τα λιθάρια  
που μες στη θάλασσα μικρά παιδιά πετάνε!



Σαν προσπαθώ με υπομονή να τες μετρήσω,  
απ' τη στιγμή που μ' έσφαξε το έχε γεια σου,  
με πιάνει τρέλα και θαρρώ πως πλιο\* να ζήσω  
του κάκου\* ελπίζω σαν προτού\* στην αγκαλιά σου.



Και γονατίζω και ρωτώ στην προσευχή μου  
αν είναι δίκιο στες ρημιές\* να τυραννιούμαι,  
αν μια ζωή, που δεν μπορώ να πω δική μου,  
πρέπει μέσα στην άβυσσο να τη σκορπούμε.



---

\*ανωφέλητες: άχρηστες, μονότονες, πληκτικές \*πλιο:  
πια, πλέον \*του κάκου: μάταια \*σαν προτού: όπως  
πρώτα \*ρημιές: ερημιές, ξενιτιά

Αλίμονο και να 'χ'\* αυτή την πίκρα μόνος,  
να ξέρω πως το ταίρι μου δεν καίγει ο πόνος.

Λ. Πολίτη, *Ποιητική Ανθολογία*  
τόμ. 6, Δωδώνη



Πιερ-Ωγκύστ Ρενουάρ,  
*Χορεύοντας την πόλη*

---

\*και να 'χ': και να είχα, αν είχα

## Ερωτήσεις

- 1 Μελετήστε τις στροφές του ποιήματος και περιγράψτε την ψυχολογική κατάσταση του ξενιτεμένου συζύγου που ζει μακριά από την αγαπημένη του γυναίκα.
- 2 Ποια ευχή κάνει στους δύο τελευταίους στίχους ο ποιητής; Τι είδους χαρακτήρα αποκαλύπτει;
- 3 Αποχωριστήκατε εσείς κάποια στιγμή αγαπημένα σας πρόσωπα; Τι νιώσατε και με ποιον τρόπο εκφράσατε τα συναισθήματά σας;

## Διαθεματική εργασία

Αναζητήστε δημοτικά τραγούδια της «αγάπης» και του «χωρισμού» και μελετήστε με ποιους τρόπους εκφράζονται τα συναισθήματα που προκαλούνται από τη στέρηση του αγαπημένου προσώπου.



Νικηφόρος Λύτρας,  
*Το φίλημα*

## ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΥ 2ου ΤΟΜΟΥ

### Παλαιότερες μορφές ζωής

Κώστας Κρυστάλλης, «Ηλιοβασίλεμα» .....	7
Νίκος Καζαντζάκης, «Η Νέα Παιδαγωγική» .....	11
Νίκος Θέμελης, «Η αφήγηση του Αρχιμάστορα» .....	17
Ευγενία Φακίνου, «Η ζωή στη Σύμη».....	27
Ντίνος Δημόπουλος, «Ο Σαρλό και το αθάνατο νερό» .	32

### Ταξιδιωτικά κείμενα

Νάνος Βαλαωρίτης, «Με πλοίο» .....	46
Κώστας Ουράνης, «Το θέλγητρο της Ανδαλουσίας» ....	50
Τατιάνα Γκρίτση-Μιλλιέξ, «Οδοιπορικό στην Ινδία» ....	57
Τζων Φώουλις, «Κοιτώντας την Αθήνα» .....	65
Μιχάλης Γκανάς, «Γυάλινα Γιάννινα» .....	71

### Η αποδημία • Ο καημός της ξενιτιάς • Ο ελληνισμός έξω από τα σύνορα • Τα μικρασιατικά • Οι πρόσφυγες

Ιωάννης Βηλαράς, «Πουλάκι» .....	76
Γιώργος Θεοτοκάς, «Ο Δημοτικός Κήπος του Ταξιμιού» .....	80
Διδώ Σωτηρίου, «Ταξίδι χωρίς επιστροφή» .....	88
Θανάσης Βαλτινός, «Η καλή μέρα απ' το πρωί φαίνεται» .....	95
Μαρούλα Κλιάφα, «Ο δρόμος για τον Παράδεισο είναι μακρύς» .....	103

### Αθλητισμός

Κωστής Παλαμάς, «Ο Ολυμπιακός ύμνος» .....	110
Πέτρος Χάρης, «Δρόμος 100 μέτρων» .....	113
Αγγελική Βαρελλά, «Η νίκη του Σπύρου Λούη» .....	119

**Η αγάπη για τους συνανθρώπους μας • Οι φιλικοί δεσμοί • Η αγάπη**

<b>Ειρήνη Μάρρα, «Τα κόκκινα λουστρίνια» .....</b>	<b>130</b>
<b>Δημοτικό τραγούδι, «Κόρη που λάμπει» .....</b>	<b>136</b>
<b>Λίτσα Ψαραύτη, «Ο Κωνσταντής» .....</b>	<b>140</b>
<b>Γιάννης Ρίτσος, «Πρωινό άστρο» .....</b>	<b>146</b>
<b>Αργύρης Εφταλιώτης, «Αγάπης λόγια» .....</b>	<b>149</b>





**Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946,108, Α').**

***Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού / ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.***